

PREMIER

SZÍNHÁZ + AZ EGÉSZ VILÁG

ANTON MOLNÁR
ARMANI
CAPA
CSEKE
DYLAN
ELENI KORANI
ESTERHÁZY
GERENDÁS
GYÉMÁNT
HORKAY
IZABELLA FÜLÖP
KESZEI
KOVÁTS K.
KÖNIG
MENZEL
MÜCSI
NAGY ÁGNES
RAUNIO
STREEP
SZENDREI
TENKI
VÁSÁRYOVÁ
WEILER

BARANOV
BARANYI
BODNÁR J.
BORSZÉKI
EMMER
ENDRESZ
FERDINANDY
HÁY
JOLSVAI
JUHÁSZ
KARAFIÁTH
KÁRPÁTI
LABROSSE
MARTOS
MÉSZÁROS
NEMERE
NYÁRY
PAPP M.
REVICZKY
SZABÓ G. L.
SZERÉNYI
SZIKLAI
TÓTH GY.
VADAS
VÁRKONYI

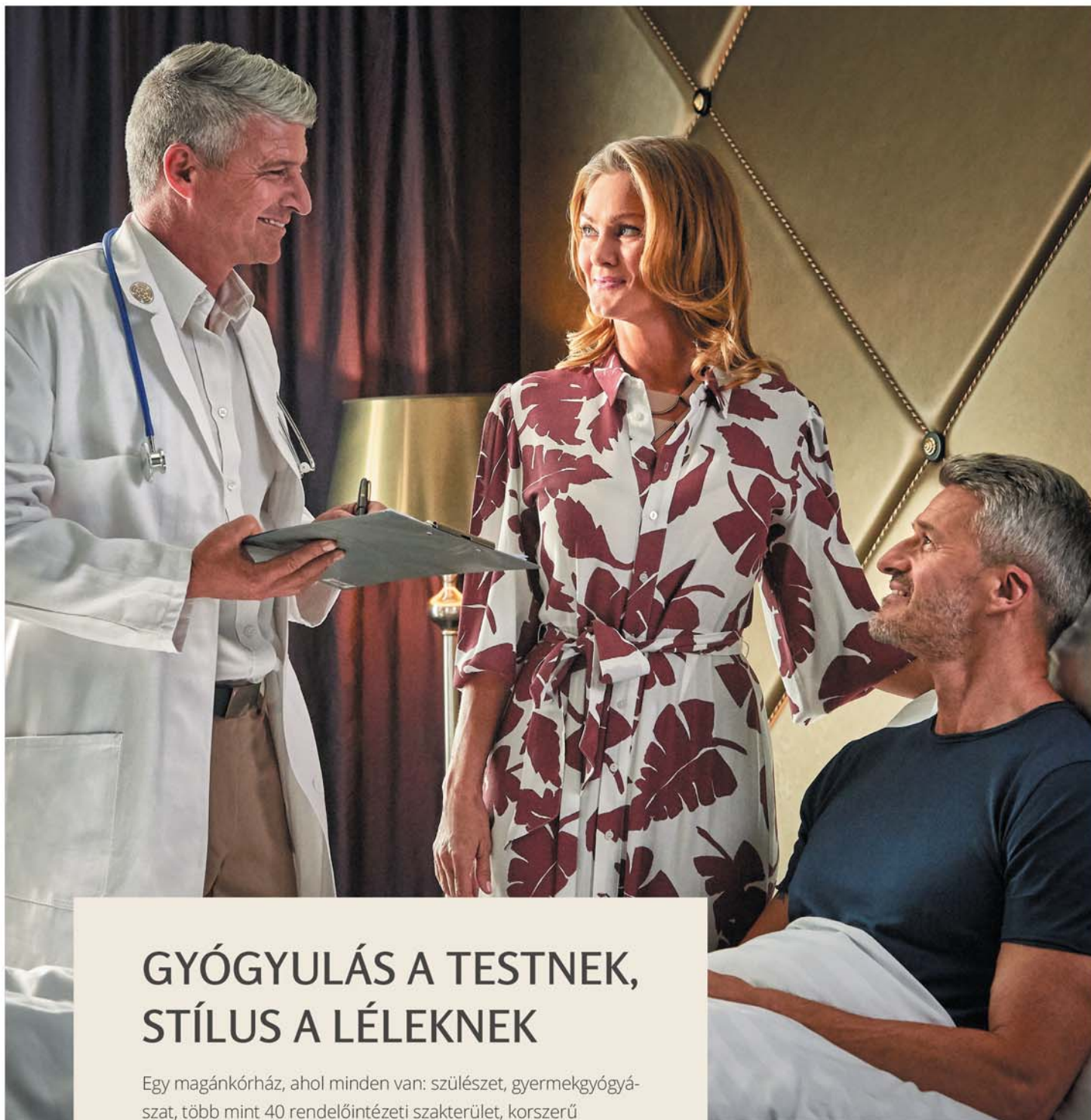
Hamis?
Valódi?

DR. ROSE
MAGÁNKÓRHÁZ

STÍLUS. EGÉSZSÉG.

GYÓGYULÁS A TESTNEK, STÍLUS A LÉLEKNEK

Egy magánkórház, ahol minden van: szüléset, gyermekgyógyászat, több mint 40 rendelőintézeti szakterület, korszerű sebészeti műtők, exkluzív környezet és betegszobák, melyek minden igényt kielégítenek. Éves kártyacsomagok, szűrővizsgálatok és vállalati egészségügyi szolgáltatások, valamint maximális figyelem és kedves, bátorító mosoly. Egy dolog nincs: várólista. Mindez itthon, Magyarországon, Budapesten.

1051 Budapest
Széchenyi tér 7/8.
Tel.: +36 1 354 0800
www.drrose.hu

KÁRPÁTI TAMÁS

(V)álságos idők...

Csak a múlt század első ötven évében az USA vámhatóságának New York-i hivatala több mint 9000, Rembrandtnak tulajdonított mű bevitelét regisztrálta az Egyesült Államokba. Ugyanakkor az e témában leghitelesebbnek számító Rembrandt Research Project az egész életműben mintegy háromszáz saját kezűnek elismert festményt, hatszáz metszetet, valamint kétezer rajzot tart nyilván mindösszesen. Mindez a *Műtárgyhamisítás magyar szemmel* című kitűnő kötet bevezetőjében olvasható a szerkesztő *Bendzsel Miklós* tollából. *Kieselbach Tamás* előszavát követően pedig művészettörténészek nem csak szakemberek számára élvezhető tanulmányai sorjázhatnak, remekül rímelve e számunk mottójára: *Hamis vagy valódi?*

Ocsút a bűzától – ez az alcíme a gazdagon illusztrált albumnak, amelyből többek között az is megtudható, hogy még a világ egyik leghíresebb gyűjteményében, az Uffizi Önarcképtárában található *Scheiber-portré* sem az utóbbi évek aukciós sztárjának keze munkája.

E számunk ezt a területet szerette volna körbejárni, az eredeti vagy hamisítvány, az álságos vagy igazi témakörét, de az élet (!?) közbeszólt. Ha kibontjuk a címbéli zárójelet, szomorúan konstatálhatjuk, hogy e vírusverte világ hírei már-már harctéri jelentésekkel vetekednek. Ám *Cicero* óta tudjuk, hogy fegyverek közt hallgatnak a múzsák. Azt azért őszintén szintén reméljük – bár obsit előtti katonatisztet vezényeltek a hazai színészképzés legfőbb bázisára –, legalább a múzsák közt hallgatnak a fegyverek. Nem kell különösebb jóstehetségnek lenni ahhoz, hogy megállapítsuk, nehéz idők várnak mindannyiunkra. És az még a jobbik változat, ha egyáltalán várnak. Addig pedig mossuk kezeinket! Ez nem mentegetődzés kíván lenni, hanem az egyetlen hasznos jó tanács, ami az erre a célra rendszeresített tisztí tévémacitól számunkra elhangzott, no persze az általános kétkedéssel fogadott statisztikai adatokon túl. Amelyeket – *Churchillhez* hasonlóan – úgyis csak akkor hiszünk el, ha magunk hamisítjuk azokat. Sajnos a jövőkép így se túl biztató.

Mindenesetre olvassanak Premiert – hogy valami jót is ajánlhassunk.

Kárpáti Tamás

PREMIER

SZÍNHÁZ + AZ EGÉSZ VILÁG

2020. ŐSZ-TÉL

Időszaki művészeti magazin

Lapalapító:

Kárpáti Tamás főszerkesztő

Főszerkesztő-helyettes:

Mészáros Márton

Olvasószerkesztő:

Tarján Vera

Művészeti szerkesztő:

Füleki László

Belső munkatárs:

Darvas Iván, Karinthy Márton, Tandori Dezső,

Tettamanti Béla

Kreatív konzultáns:

Gyémánt László

Főmunkatárs:

Feledy Balázs, Papp Mária, Reviczky Katalin,

Szabó G. László, Vadas Zsuzsa

E számunk szerzői:

Baranov Szláva, Baranyi Ferenc, Bodnár János, Borszéki Zita, Endresz István (Etyj), Esterházy Péter, Fehér Boldizsár, Ferdinandy György, Háy János, Jolsvai András, Juhász Anna, Karafiáth Orsolya, Kárpáti Tamás, Korozs András, Kovács Kristóf, Martos Gábor, Mészáros Márton, Nagy Lea, Nemere István, Nyári Krisztián, Papp Mária, Prieger Zsolt, Reviczky Katalin, Szabó G. László, Szerényi Gábor, Sziklai János, Vadas Zsuzsa, Várkonyi Judit

Illusztráció:

Daniel Labrosse, Gyémánt László, Szerényi Gábor

Fotó:

Bege Nóra, Borsos Mihály, Cseke Csilla, Cserta Lilla, Emmer László, Erdész Ádám, Erdész Barna, Falus Kriszta, Gerő Ambrus, Miguel Valle de Figueiredo, Getty Image, Jacques Olivier, Jurancsik Norbert, Kállai-Tóth Anett, Ken Regan, Kissimon István, Lábady István, Lettner Krisztina, Kushal Mazumbar, Mészáros Csaba, Mohos Angéla, MTI Fotó, Nagy Anna, Nagy Attila, Örökmozgó, Reviczky Katalin, Robert Capa, Sárközy Marianna, Szabó G. László, Talabér Tamás, Tóth György, Vajda Tamás

Nemzeti Kulturális Alap

KIADJA:

Premier Páholy Kft.

Felelős kiadó a kft. igazgatója

1121 Budapest, Pipiske u. 7.

Előfizetés postai csekkben a kiadóban

TERJESZTÉS:

a LAPKER Zrt. országos hálózatán keresztül, RELAY, INMEDIO kiemelt áruhelyeken, AUGHAN, INTERSPAR, KAISER'S üzletláncokban, jegyirodáknak

SZERKESZTŐSÉG:

1137 Budapest, Újpesti rkp. 7.

E-mail: premiermagazin@gmail.com

GRAFIKAI ELŐKÉSZÍTÉS:

STÚDIÓ

Igazgató: Machos Ferenc

Képfeldolgozás: Kószei Róbert

Tel.: 237-5060

NYOMÁS, KÖTÉS:

VIRTUÓZ

Kiadó és Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: Tolonics Gergely

ISSN 1585-7654

Lapunk megjelenését Erzsébetváros Önkormányzata támogatja.

CÍMLAP: COCO KÖNIG
FOTÓ: EMMER LÁSZLÓ
ÍRÁSUNK A 37–39. OLDALON

ŐSZI-TÉLI SZÁMUNK TARTALMÁBÓL:

4 12 7

EXKLUZÍV

- Karafiáth Orsolya* beszélgetése *Mucsi Zoltánnal* 4–6
Unikornis a város felett – különleges helyszín, különleges szobrok, különleges alkotó.
Szerényi Gábor Nagy Ágnessel találkozott. 7–11
Eleni és Ernst – negyedszázad együtt műkincsek közt s a családban 12–14

FEJGÉP

- Cirkusz – *Háy János* tárcája 15
A világ legdrágább festménye?
Martos Gábor forró nyomon. 16–17
Várkonyi Judit és *Gyémánt László* (nem)találkozása pandémia idején 18
Kilenc oldal *Szabó G. László* társaságában. Meg egy festőében, egy színésznőében és egy táncoséban. 19–27
Most ez a *Modi*. Az indiai gyémántkirály tündökléséről és bukásáról *Vadas Zsuzsa* ír. 28–29
Gyermektenyényi anyai örökségére emlékezik *Jolsvai András* 30–31

- Pelétől Clintonig. Autogramok a legszántabb hazai gyűjtő kollekcijából. 32–33
Hory Elemér – van-e, ki e nevet nem ismeri? Most már nincs.
Nemere István a legnagyobb magyar szélhámosról. 34–35

18

19

32

40

42

48

SZÍNHÁZ

- A címlaplány mindig moziba menne
– Coco Königgel *Mészáros Márton* találkozott 37–39
- Mozart, Salieri, Esterházy,
Darvas, Alföldi és a többiek 40–41
- Lehet-e elfogulatlanul írni Keszei Boriról?
Baranyi Ferenc mindenesetre megpróbálta. 42–43
- Fehér Boldizsár* és *Daniel Labrosse*
egy másik bolygóra visznek el 44–45
- Álló- és üllőkép Kováts Krisztáról *Nyáry Krisztiántól* 46–47
- Csak természetesen – Cseke Csilla portréit
lapunk főszerkesztő-helyettese ajánlja 48–49
- Három nővér Athénból
– színpadon és tenispályán a Fülöp lányok 50–51

FILM, FOTÓ

- Lisszabon – szellemváros.
Miguel Valle de Figueiredo képriportja. 52–53
- Szabó G. László*: Magda választása, Jirka búcsúja 54–56
- Múzsasors 2020 – *Tóth György* felvétele 57

KÉPZŐMŰVÉSZET

- Újabb Vadász-jelenetek *Horkay Istvántól* 58
- Marilyn mementója Millernek
– szellemidézés Weilerrel, *Szerényivel* 59–61
- Magyar művész a Szentatyánál 62–63
- Krisztina-díj 2020: Gerendás Nóra 64–65

- Helsinki, Oszaka, Malaga és Zebegény után
Budán kötött ki a finn festő 66–67
- Reviczky Katalin*: Marrákes szerelmese 68–69

IRODALOM

- Fiainak ajánlja írását *Ferdinandy György* 70
- Anna örök szalonja 71
- A nárcizmus üldözötte
– részletek *Szláva Baranov* legújabb kötetéből 72–73

ZENE

- Sok szerep keres egy szerzőt.
Prieger Zsolt Bob Dylan arcairól. 76–77
- Dr. Sziklai János*, a Premier ügyvédje
a műkereskedelem hamis hangjairól 78–79
- Korongmustra *Kovács Kristóffal* 80

SZELLEMI DÉZÉS

- Borszéki Zita*: Salute, Signore Armani! 81–83
- Egy fotó utóéletének utóélete.
Bodnár János A milicista haláláról. 84–85
- Papp Márió* kabátlopásba keveredett 86–87
- Ave Caesar saláta ... avagy Etyi megvizsgálja...
(Ál)királyok, hercegek, grófok 88–89
- *Mészáros Márton* naplopók nyomába eredt 90–92

ÚJ HANG

- Nagy Lea* két verse 93

50

54

58

81

Ébernek kell lenni

BESZÉLGETÉS
MUCSI ZOLTÁNNAL

KARAFIÁTH ORSOLYA

Yves Montand és Belmondo keveréke, írta róla Lázár Kati a hatvanadik születésnapjára a barátai és kollégái által szerkesztett ajándékkönyvben. Legendás filmek senkihez sem hasonlítható alakja, színháztörténeti előadások szereplője. Jellegetes karakter egy rendhagyó pályán. Most az egészen kicsi és a legnagyobb színházi pillanatait jártuk körül.

Nemrég jelent meg Bérczes László veled készült beszélgetőkönyve. Erősen megmaradt bennem az a kijelentésed, hogy miattad előadás még nem maradt el.

– Egyetlenegy talán mégis: a *Mulatság* turnén nem tudtam részt venni. Tüdőgyulladás kaptam, és mivel láncdohányosként különösen veszélyeztetett vagyok, az orvos nagyon nem javasolta, hogy menjek. És egyszer egy próbán a kardról lepattant egy kis rozsdaszilánk, és beleállt a szemembe. De szerencsére le volt kettőzve a szerep, volt, aki játsszon helyettem. A színészek kilencvenkilenc százaléka úgy van szocializálva, hogy negyven fokos lázig nem marad otthon. A vírushelyzet persze felülírta ezt, még enyhe lázzal sem veszélyeztetnénk se

egymást, se közönséget, de rendes időkben így élünk.

– *Kamaszként Pestre felkerülvén a színház világa beszippantott, ki sem lehetett robbantani téged onnan. Mivel otthonról nem hozhattál erre nézvést ízléspreferenciákat, mi alakította és formálta az ízlésedet?*

– Máig megvan bennem, amit akkor éreztem, máig hat rám a színház varázsa. Meghat és csodálattal tölt el, hogy egyáltalán beül a közönség azért, hogy a mese magával ragadja őket. Nagyon fontos számomra mindennek a lehangoló szabadsága. Hogy feltehetünk kérdéseket, amikre mi sem tudjuk a választ, de ha sikerül ezeket jól megfogalmaznunk, akkor az megérkezik. Talán nevetségesnek hangzik, hogy hatvan felett ezt mondom, hiszen tudom, hogy a világot nem tudjuk megváltani, de abban igenis hiszek, hogy kicsit jobb helyre tudjuk tenni. Még ha esetleg csak pár órára is. És a néző más emberként megy haza, mint ahogy beült. Óriási felelősség van a kezünkben.

– *Hogyan alakult ki benned, számodra mi a jó színház? Korábban mindenevő voltál.*

– Remélem, a korról nemcsak a ráncok járnak, hanem egyfajta tudás arról is, mi a minőség. Az ízléssel persze nem érdemes vitatkozni, de sok figyelem és tájékozódás után meg lehet állapítani, hogy egy produkció, legyen bármi a műfaja, magas színvonalú-e. A művek nyitott befogadása során mindig ránk találnak nem várt élmények, amik által minden korábbi tapasztalatunk idézőjelbe is kerülhet akár. Megláthatunk elementáris erejű új színeket, amik árnyalják az addigiakat. Vannak élmények, amik után más irányokba kezdünk keresgélni. A munka más habitusú kollégákkal is összehoz, és az össz munka révén ránk találhat valami addig nem tapasztalt. Mindennap változunk egy picit. Ez persze lehet pro-kontra. Ébernek kell lenni.

– *A pálya kezdetén egy színész sokkal kiszolgáltatottabb, csak később, már nevet szerezve lehetnek saját választásai. Mikor érezted meg először a te saját választásaid szabadságát?*

– Sok-sok év kellett ehhez. De egy jó csapatban meghallgatják a „legkisebb” véleményét is. A Nézőművészetiben máig sok vita van a próbák során, az útkeresés nem mindig könnyű. Hogy ki mekkora erővel hat a végered-

ményre, nagy kérdés. És normális esetben te magad is felméred, mekkora a beleszólási lehetőség. Én átrendezni soha nem akartam a darabokat, és a szerep mértéke is sok mindent meghatároz. Első kőszínházi munkám a *La Mancha lovagjában* az öszvérhajcsár egyetlen tömondata volt. Ezt sem megtanulni, sem előadni nem volt nagy feladat. Eszembe sem jutott akadékoskodni.

– *De talán ezek a tapasztalatok hozták, hogy a kollegialitás ennyire fontos számodra?*

– Segítőképz, odafigyelő kollégának tartom magam, és igen, ehhez hozzájárulhatott, hogy ebben is nagyon jó mestereim voltak. Amikor a pályára léptem, többen segítettek és pályolgatták azt a csetlő-botló tanulókat, aki voltam.

– *A könyv két fontos tulajdonságot rajzolta ki. Az első, hogy hálás típus vagy.*

– Rengeteg dolog van, amit úgy kapunk, hogy semmit nem kellett tennünk érte. Már magát azt, hogy létezem, két ember szerelmének köszönhetem. És azért is hálával tartozom, hogy felneveltek. Én ugyan nem úgy nevelem a gyerekeimet, ahogy engem ők, de abban biztos vagyok, hogy a tudásuk legjavát adták. Sok-sok hibát elkövetve, de ezek mögött rosszindulat, ártó szándék vagy önzés nem volt soha. A Teremtőtől pedig azt kaptam ajándékba, hogy ennyi idősen még komoly egészségügyi problémám nem volt. Persze erre az adományra figyelhetnék jobban is. Rengeteg embertől kaptam szeretetet, szakmai támogatást, odaadó figyelmet. Próbálok mindezt útmutatásként használni, és ehhez méltóan élni. Persze ez a magam tökéletesen módján megy, de tökéletesen csak *Jézus, Buddha* vagy *Krisna* tudta. És mi lenne a másik?

– *A bűntudat. A pszichiáterem szerint külön személyiségtípus a bűntudatos, erős teljesítménykényszerrel, mindenben megrögzötten a saját hibájukat keresve, bizonyítási vágygal.*

– A kedvesem (*Moldvai Kiss Andreea* színésznő) édesanyja mondta mindig, mindenkinek az „jó” tulajdonsága, ami a „rossz”. Az éremnek két oldala van. Ez az én szorgalmamnak és a dolgokhoz való hozzáállásomnak a forrása. Van bennem a tökéletesség felé egyfajta, talán az egészségesen túlfutó törekvés. Pedig tudom, a töké-

letes darab nem jöhet létre. Bár minden színpadra lépéskor ezzel a vágygal indulunk, erős tapasztalatom, hogy egy előadás sokadjára játszva már egyáltalán nem ugyanaz lesz, és ha esetleg – de ez amúgy lehetetlen – megcsinálnánk a tökéletes előadást, akkor azt nem játszhatnánk tovább: befutotta azt, amire kitűztük. Minden darab egy kísérlet, és én igyekszem a tőlem telhető legnagyobb odaadással végezni a dolgom. Tehetséges időszakokban ez könnyebb, de vannak keservebb periódusok is, amikor nehezebben birkózom meg a figurával. Ez egy nehéz pálya, nehéz életforma. De én – még ha nem is nyilvánvaló, vagy nem látszik – alapvetően egy boldog ember vagyok.

– *Talán mert a helyeden vagy?*

– Amikor három év amatőr színjátszás után a Kötövisből a kőszínházba kerültem, tulajdonképpen az utcáról estem be. Kicsit úgy éreztem, mintha belöktek volna a mütöbe egy szikével a kezemben, hogy akkor most operáljam ki a beteg vakbelét. Hogy kerülök ide? Lesz-e itt helyem? Erős kételyeim voltak, de az, hogy foglalkoztattak és egyre komolyabb kihívások elé állítottak, megerősített. Lassan haladt a pályám, araszolgattam a számléletrán, de rendben voltam ezzel. A siker lassan jött, talán ezért is tudtam feldolgozni. A kétellyel is rendben voltam, mert segített fejlődni.

– *Mi volt első meghatározó szereped?*

– *Szurdi Miklós Emil és a detektívek* rendezésében a nyomozóé. Ott éreztem először a kollégák részéről, hogy elkezdenek komolyan venni, hogy „hoppá, nézzétek már a kis Kapát”! Onnantól jöttek komolyabb szerepek, a vendégrendezők *Ács Jánostól Babarcszyn, Csizmadián, Fodoron, Szikorán* át már gondolkodtak bennem.

– *15 év után, Spiró igazgatása alatt jöttél el Szolnokról.*

– Igen, Spiróhoz köthető, és akkor nagy harag volt bennem, de ma már árnyaltabban látom az akkori helyzetem. Mehetnékem volt, és mintha csak ürügyet kerestem volna. Úgy viharzottam el, hogy azzal a semmibe ugrottunk Andréával. Nem tudhattam, hogy a vértemet a fővárosban nem fújja-e le rólam az első szellő. De kegyes volt a sors, mert jött a *Szentivánéji álom*, amiből megalakult tele reménnyel a Bárka Színház.

– *Én abban láttalak először. És ott jöttél össze Pepével (Scherer Péter – a szerk.) is, aminek megint rengeteg következménye lett. Dolgozhattál Németországban is. A Bárka után szabadúzás, majd a Krétakör, ami szintén egy jelentős, fajsúlyos fejezet. Schillinggel nem volt nehéz? Igen erőteljes személyiség.*

– Kevés diktatórikus rendező volt az életemben, de ő nem tartozik közéjük. Határozott karakter, az utóbbi harminc év egyik legtehetségesebb rendezője. Még aki nem is szerette a Krétakört, elismerte a magas minőségű munkát. *Süsünek* nagyon komoly elképzelései voltak az adott darabokról, de majdnem minden előadás előtt volt két hét elvonulás, ahol szabadon együtt foglalkoztunk az adott művel, ami azt jelenti, hogy vagy improvizáltunk a jelenetekre, vagy éppen a jelenetek kapcsán kaptunk különféle szituációs feladatokat. A *Fekete ország*-ból például egyetlen sor sem volt megírva, amikor próbálni kezdtük.

– *Mikor derült ki, hogy tudsz improvizálni? Rádadásul olyan szinten, hogy elvisz egy darabot vagy egy filmet is – utalok itt elsősorban a Lámpás...-sal indult Jancsó-szériára...*

– Biztos, hogy van hozzá érzékem, de nem vagyok alapvetően improvizáló típus. Biztos lábon állva, araszolva szeretek haladni. De vannak helyzetek, nagyon erős cölöpökkel kitámasztva, és vannak emberek, akiknek bátran odadobhatom magam. Felszabadulok, ha megvan az a bizalmam, hogy vigyáznak rám, és ha rossz felé mennék, visszaterelnek. Jancsó, *Grunwalsky Ferenc* vagy *Szomjas Gyuri* ilyen helyzeteket teremtett. A Krétakörben is sokat improvizáltunk, és sokszor a legborzalmasabb jelenetek váltak legendákká, ezeken nevetünk, ezeket emlegetjük a mai napig, ha összefutunk. Érdekes tapasztalat az is, hogy mi marad meg egy-egy hosszú improvból, mutatva, mennyire előrevivó tud lenni ez a fajta komoly játék. Lehet, hogy másfél órából a kicsillanó három mondat marad csupán, de azt érdemes színpadra tenni! A Szentivánéji kapcsán is sokszor emelték ki az improvizációkat, holott az előadásban egy idő után a szövegünk kilencvenhét százaléka megvolt – persze olykor kiegészült picit, mert beépült egy-egy váratlan kis helyzet. Csak éppen olyan szinten gyúrtuk ki a Pepével

LEONCE ÉS LÉNA – KAPA ÉS PEPE, AZAZ MUCSI ÉS SCHERER

a mesteremberek párosát, hogy egy idő után úgy tűnt, mintha mindent ott helyben találjunk ki. Vagy ilyenek van elkönnyelve a Jancsó-film hidas jelenete. Ami abban improvizáció, az csupán az, hogy a dudáló hajóra tesz egy megjegyzést, valamint az, amikor jövünk lefelé. Bátran hülyéskedtünk, hiszen számíthattunk a vágóollóra. Azért is nehéz nekem az impro, mert alapvetően mindent nehezen szülök meg. A színházban is lassúbb vagyok, szeretem, ha komótosan haladunk. A hosszú próbafolyamatokba beleereszkedni! Akkor jó, ha a szerep, akárcsak a kubai szivart gyártó bácsik-nénik kezét átfestő, a legerősebb szappannal se leszedhető barnaság, belém ivódik.

– *Így ivódott beléd a minden szempontból nehéz, nagy darab, a Nehéz is?*

– Fontos állomás az életemben, több szempontból. Egyik része monodrámászerű: csaknem egy órán keresztül beszélek, míg az édesanyámat alakító Lázár Kati csak ül mellettem a semmibe meredve. *A gyerek* az egyik legfontosabb könyve *Háy Jánosnak*. Elolvastam és gyomorszájón ütött. És amit szintén nem csináltam volna korábban: tavasszal felhívtam a szerzőt, hogy írjon belőle darabot. Háy erre azt mondta, rendkívül megtisztelő a felkérésem, de ezek azok a kérések, amiknek nem szokott eleget tenni. De gondolkodik, ígérte. Ez tavasszal volt. Szeptember végén hívott, hogy lesz dráma. És december 24-én dobott egy sms-t, hogy nézzek rá az e-mailjeimre. Megnyitottam a file-t, amiben sorjázta a teleírt oldalak. Először azt hittem, ez egy vicc. Aztán nekigyürkőz-

tünk. Korábban nem talált meg ilyen erős feladat, sőt korábban el sem vállaltam volna, tudván, nem rám méretezett a teher. Egyébként is: az alkatomhoz jobban passzolt, hogy így alakult a sorsom, hogy nem egyszerre teték rám a kétszáz kilót. Egy ekkora súlyú kudarcból nem biztos, hogy ki tudtam volna kecmeregni. Nagy kihívás, színészként emberpróbáló este, és a visszajelzésekből ítélve a nézőknek is.

– *Míg sokan agyban rakják össze a karaktereket, benned egyfajta megfigyelő érzékenységet érzek. A Nehéz kapcsán erős élmény lehetett találkozni a szerző kilencvenéves anyjával. Meghatározhatta a viszonyodat a karakteredhez.*

– Csodálatos kép volt. Láttam a mamát, akihez a szereplő beszél. Megrázó volt nézni ezt a gyönyörű idős embert, aki nagyon sok mindent megélt, de már csak félig van itt. Nem úgy volt „nem jelen”, mint édesanyám, aki az utolsó heteiben már csak nyöszörögni tudott. János édesanyja köszönt, és ült a tévé előtt. De éreztem, hogy messze jár. Nem konkrétan dolgozom a képekkel és a történetekkel, de valamilyen módon – lehet, hogy nagy áttételekkel – minden szerepbe rakunk bele magunkból. Most a *III. Richárd betiltva* alatt a félelmet kellett mozgósítanom. Azt a sötét félelmet, ami a sztálinizmust átítatta, ennyire zsigerből nem ismerem, de vannak emlékeim igazoltatásokról, rendőrőrsökről. Soha nem konkrétumokkal dolgozom, hanem az erős érzelmi hatásokat – amiket egész életen át cipe-lünk – gyúrom bele az általam életre keltett figurákba. ❀

PREMIER: EXKLUZÍV

Hírhozó állatok
a szellemvilág
mezsgyéjéről

NAGY ÁGNES MITIKUS SZOBRAI

SZÖVEG: SZERÉNYI GÁBOR – FOTÓ: LÁBADY ISTVÁN

A közhelygyűjteményem szerint – és sok-sok tapasztalatom alapján – a szobrászok kevés beszédűek. Hallgatók. Okos, szellemes, lényegre törő újságírói kérdésekre olyanokat dűnnyögnek, hogy: „ühüm”. Meg azt: „meglehet”. Esetleg: „talán”. Kicsit hosszabban: „hát erre igazából még nem is gondoltam”.

Harapófogóval (pedig ez az ő eszközü) kell kihúzni belőlük a szót. Méretes kezük akár a kohászoké, akik szabadidejükben szántanak-vetnek a mezőn. Mackósan merengenek, kétségbeejtő elnagyoltsággal rajzolnak (a finom műfajú grafikus kollégák mentegetik őket: „szobrászok, nekik nem fontos!”). És általában szinte csak fiúk ők.

Ehhez képest a rádióstúdióba belépő Nagy Ágnes az eddigi sztereotípiáknak pont az ellenkezője. Impulzív,

csupa derű, úgy mesél, áradó kedvvel, hogy az újság nyomdájában kellene időznünk, hogy megspóroljuk a szerkesztő lektori munkáját. Tiszteletudóan nézem a kezét: kecses, finom, anyai gyengédséget, női kedvességet sugall. Holott igazi, kétkezi szobrász. És a szobrok, amik e csinos kezek munkája nyomán világra jönnek, nem kis makettek.

„Ezek nem állatok” – hirdeti legutóbbi, Várkert Bazár-béli tárlata. Rögtön vitatkozni támadna kedvem. De ezek nagyon is állatok. Nemcsak a szleng értelmében, hogy „ááállat” jók, de abbéli mániám tekintetében is, hogy az igazi, maguknál többről szóló művek közé tartoznak. Mert – emelem fel virtuális tanári mutatópalcámat – az ábrázolás anatómiai pontossága természetesen az esztétika – érzékelés – aranyfedezete. Ám az igazán

megkapó, az amúgy szuggesztív megjelenítés mögül elsejlő, erővonalakon át lüktető mögöttes tartalom. Az állatok biológiai, fizikai léte apropó ahhoz a sugallathoz, amit a látható rejtekéből hív elő.

Az oroszlán robusztus alkata, aranyló fenségessége jól kifejezi az uralkodói pompát, nem véletlenül a vezető címerállat (a sas mellett) a he-

raldikában, a nyári napforduló vezérlő csillagképének motívuma. Számtalan pozitív ikonográfiai szerepe mellett a harag és a gőg szimbólumaként is ismert, a Bibliában a mohó étvágyú, fenekedő, emberre támadó sátán is oroszlán képében támad. A sumér *Gilgames*, az ószövetségi *Sámson* is megküzd vele, és *Krisztust* is ábrázolták úgy, amint legyőzi a fenevad oroszlánként ábrázolt ördögöt. Csak egy oroszlánszobor, s lám, már be is lépünk mitológikus képzetek közé.

Nagy Ágnes, a mosolygós, kedves, közlékeny alkotó elmondja, hogy útja a szobrászathoz voltaképp törvényszerű volt. Anyai nagyapja hajóépítőként rajzolt, festett, faragott (őriznek is munkáiból), aztán édesapja, aki ugyan mérnök, ám lelkes műgyűjtő, s körötte a családban a sok szép kép, mű, ez mind hatott rá. Mindeme indíttatás ta-

lán el is halványodhatott volna, de egyszer csak „komolyra fordult”.

A lelkesen rajzoló, festő gyerek – milyen jó, hogy volt egy inspiráló, tü-neményes rajztanár! – boldogan készített kisplasztikákat, még a Török Pál utcai „kisképző” előtt kerámiakészítést is tanult. (És ne hagyjuk ki, milyen fontos volt, hogy a Százados úti művésztelepre járt, szobrász szakköri tanára rajzkörébe. A hely szelleme is valószínűleg fontos inspiráció lehetett.)

Ha a rinocérosz szobránál időzünk, érdemes konstatálni, hogy ez az állat az egyik legnagyobb hatású élőlény a művészettörténetben. *Albrecht Dürer* voltaképp sohasem látott életében orrszarvút, csupán egy ismeretlen által készített vázlatra és leírásokra hagyatkozott, mindazonáltal felmérhetetlen intenzitású hatást gyakorolt a későbbi korok művészeire. (Az sem tántortotta el a rajjongókat, hogy utólag kiderült, a rinocérosznak nincsen olyan páncélborítása, amit a művész rajzolt, a nyakánál lévő kis csavart

tudja is, hogy a konkrét fizikai erőki-fejtés, a kétkezi alkotás, az anyag komponálása nagyobb eséllyel ér célba, ha lelkileg is magasabb szellemi világok felé fordul. A teremtő indíttatáshoz a Teremtőhöz fohászkodva. És természetesen nem csupán az eleve vallásos ihletettséggű kompozíciókhoz kérve a spirituális segítséget. (A bárányt liturgiai átszellemültséggel ábrázolja, s lám, egy kicsi templom szakrális miliójében lelt otthonra.)

Az ülő ló egyébként technikailag is a nehezebb munkákhoz tartozik. Gerincének íve, lábainak elrendezése, a lófej tartása, a részletek összehangolása különösen nagy koncentrációt feltételez. S vegyük hozzá, hogy ebben a sajátos, kevésbé szokott pihenő pózban is sugallnia kell a bátor, elegáns, impozáns léptű, nemesen nyargaló, győzelmet és fenségességet hirdető állatnak a hozzá kapcsolódó pazar képzeteket. Mert most itt éppen – jól megérdemelten – pihen, de ő az, akinek galoppjában amúgy önfeledten gyönyörködünk. (Megveszekedett

FOTÓ: ERDÉSZ ÁDÁM/BAPNA

szarvról nem is szólva.) Nagy Ágnes a dűneri küllemű állatot formálta meg, és sajátos narratívájával hitelesen közli, ez a rinocérosz – onnan a távoli Gangesz vidékéről – alapvetően szelíd, szereti és élvezi az életet, és így reprezentálja a szabadságvágyat. Tiszteletet ébresztő megjelenése, mozdulatlansága monumentalitásával sugallja: nem érdemes provokálni, dühe félelmetes. Jobb a békesség.

Nagy Ágnes minden munkája előtt imádkozik. Hívóként nemcsak vallja,

turfra járók szenvedélyéről most illendően hallgassunk.) De e pompás állat jelszava: méltóság, minden körülmények között. Mert lehet bármilyen közönséges ló, mégis rokona a skandináv *Odin* isten nyolclábú lovának, az Apokalipszis Halál-lovának, a magyar népmesék Fehérlófiájának, hogy csak néhány reprezentatív mitológiai utalást tegyünk.

A hanyatt fekvő unikornis még magasabb fokozat, felületén regényes, egzotikus motívumok, régi metszetek

archaikus jelenetei láthatóak. Ez a képzeleti lény egyébként jól példázza, hogy Nagy Ágnes munkái a valóságos létezés és a szellemi világ mezsgyéjéről adnak hírt. Megragad egy víziót, plasztikusan felmutatja, s a mű szemlézése közben azon kaphatjuk magunkat, hogy a realitások mögé láthatunk, misztikus tartományokba.

Bár a nagyméretű szobrok kivitelezéséhez külső segítségre van szükség, nagyméretű kemencében kiégetni a samott alkotásokat, gyakorlatilag

végig a keze alatt születnek a művek. (A samottból egyébként saját továbbfejlesztésű anyaggal dolgozik.)

Döntései mind munkájában, mind életében határozottak. Gyermeke születése miatt elmaradt az egyetemi művészeti képzése, viszont annál kreatívabban és elszántabban dolgozta ki saját technológiáját, alkotói karakterét. Egy korábbi korszakában sportolói életutat is elképzelt magának, *Béres Alexandránál* fitnesszedzésekkel készült versenyzői pályára, majd számot

vetett vele, hogy mégsem ez az útja. Támogató, szeretetteljes családban él, ez is sokat számít, hogy kapkodás nélkül tudta végül megtalálni saját útját.

A hazai műkereskedelmet még ifjúkora elején megismerte, dolgozott a Kieselbach és a Virág Judit Galériában is, utóbb itt volt első kiállítása, itt vetették meg első munkáit is. Mára már jelentős külföldi sikerekkel büszkélkedhet, komoly esélyei vannak, hogy az Egyesült Államokban menedzselik alkotásait.

„Ezek nem állatok” – hirdette tehát szinte flashmob rövidegű tárlata az egyébként impozáns, az állatszobrok auráját kiteljesítő helyszínen, a Várkert Bazár teraszán. Vigasztalódhatunk, hogy – *Hamvas Bélával* szólva – a remekművekről elég, ha a Jóisten tud. De még reálisabb – és megalapozottabb – az a feltevésünk, hogy Nagy Ágnes szobrászművészete az elkövetkező időkben mind a hazai, mind a külföldi művészeti világban elnyeri megérdemelt kiemelt helyét és értékeléseit. ❀

Eleni ösztön

Ráérzés? Tapasztalat? Felkészültség? Ösztön? Mi segíti az eligazodást a „hamis vagy valódi?” útvesztőiben, legyen szó szakmáról, privát szféráról vagy a mindannyiunk közérzetét meghatározó pandémiáról. A műkincskereskedelem és a társasági élet ikonikus nagyszonyját, a görög származású *Eleni Koraniti* impozáns budai villájában kereste fel a Premier.

FOTÓ: EMMER LÁSZLÓ

A Belváros ékkövének számító Ernst Galéria társtulajdonosát sokféleképpen szokták nevezni: műkincskereskedő, művészeti szakértő, a magyar kultúra nagykövete, a Honthy-díj alapítója, a Budapesti Operettszínház tiszteletbeli nagykövete és 20 éve a Belvárosi Görög Nemzetiség elnöke.

Beszélgetésünk első percei rögvést igazolják az utóbbi titulust, nagyon is megőrizte temperamentumos, célorientált, görögös gondolatvilágát. Az identitást firtató első kérdésünkre leszögezi: Görögország a hazája, Magyarország az otthona, a magyar művészet pedig a szenvedélye.

De honnan is indult ez a rendkívüli életút? 1995-ben egy éjjeli repülőgépen találkozott az osztrák műkincskereskedő *Ernst Rene Wastl*al. Három hónap után eljegyzés következett, és két évvel később tartották a saját „bazi nagy görög lagzijukat”. Két kamaszgyermekük van: *Akilina* és *Maximilian*.

Bár eredetileg orvosnak szánták szülei, de az Ernsttel való találkozás megpecsételte sorsát: a műkereskedelem izgalmas világa teljesen beszippantotta. Első galériájukat 1997-ben nyitották a Károlyi-palota szomszédságában, majd amikor az alig egy sarokra található Centrál Kávéház újranyitására kezdtek cikkezni, tudták, a történelmi kávéház mellett a helyük. Megvásárolták az omladozó, valaha

szébb napokat látott, impozáns szecessziós portálú fodrászüzletet, és belevágtak a felújításba. Ez akkor hatalmas vállalásnak bizonyult, a precíz, minden részletében korhű restaurálás évekig tartott, végül 2002 májusában megnyílt az Ernst Galéria, ezt követte a 2008-2009-es világválság kelts közepén egy újabb szalon megnyitása a Zrínyi utcában.

Büszkék arra, hogy építész körökben mindkét galériát mint követendő példát említik. Míg az Irányi utcai szecessziós portál számtalan szakmai publikációban jelent meg, addig a Bazilika közeli galéria éppen modern megoldásaival vívta ki a szakma elismerését.

Mára megkerülhetetlen szereplői lettek a magyar műkereskedelemnek. Eleni az évek során vérbeli profivá nőtte ki magát a férje oldalán. Kialakította saját klientúráját, hazai és nemzetközi gyűjtemények alapítója és gondozója lett. Sok aukciós rekord az ő nevékhöz fűződik, a műkereskedelmi piac utolsó 10 évének ízlését formálták és alakították. Akár mondhatnánk: elemi ösztön dübörög benne, ha művészetről van szó.

Elenit itthon a közélet nagyasszonyaként tartják számon, hatalmas kapcsolati tőke veszi körül, ismerősnek mondhat sztárokat, az európai arisztokrácia, az üzleti élet, a magyar és nemzetközi közélet elismert tagjait. Őt is szinte mindenki ismeri – a

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF: PÁRIZSI NŐ

műkereskedelem diszkrét, elitista berkein túl is. Nevéhez fűződik a modern magyar festészet ikonikus képének, *Rippl-Rónai József Kalitkás nő I.* című festményének hazahozatala az Egyesült Államokból, *Rippl-Rónai Menetelő Francia katonák, 1914* című művének a párizsi Musée d'Orsay gyűjteményébe történt integrálása, valamint Tihanyi Lajos *Pont Saint-Michel, 1908* című képének rekordáron (264 millió Ft) történt megvásárlása, mely paradigmaváltást eredményezett a magyar műkincspiacon.

„A munkám a hivatásom, egy életre szóló szenvedély. Ez nem egy napi 8 órás munkakör. Itt nincsenek hétvégek vagy esték. Amikor felbukkan a tárgy, azonnal kell reagálni – vallja

ELENI ÉS ERNST A KÉT REKORDER TÍHANYI LAJOS-FESTMÉNNYEL

Eleni. – Az Ernst Galéria lassan negyedszázada működik, de 1996-ban többszörös hátránnyal indultunk. Nem volt könnyű, mert ez nem egy befogadó szakma, itthon különösen nem az. A görög-osztrák identitásunk révén nem ismertük a magyar művészeket, és fiatalok voltunk az 90-es évek meghatározó szereplői mellett. De hittük, hogy tudással, szakmai alázattal és egy más szemlélettel előbbre tudunk jutni. Sok mindenben mást csináltunk, mint a többiek, például minden bútort restauráltunk, a festmények egyedi kézi keretet kaptak, a műtárgyak mellett szerepelt egy leírás az alkotóról és a korszakról, vétel esetén pedig a darab mellé mindezt odaadtuk – megosztottuk a tudásunkat. Az internet és lézeres nyomtató nélküli világban kihívás volt létrehozni ezt a szolgáltatást. Senki sem foglalkozott ilyesmivel, vagy investált ilyesfajta passziókba.

Az utóbbi évtized technikai fejlődése óriási változást eredményezett a műkereskedelemben. Mára már mindenki aukciót tart. Bár gazdaságilag biztosan okos döntés lett volna, mi kitarítottunk a klasszikus galéria működésének értékei mellett. A kliensekkel, gyűjtőkkel, művészeti szereplőkkel való szoros intellektuális kapcsolat kialakítása, a be-

szelgetés, az együttgondolkodás eszenciális. Mindig arra törekedtem, hogy értéket adjak és közvetítsek. Ha az igaz-hamis kérdéskörrel beszélünk, akkor azt kell mondanom, hogy az emberi kapcsolatok őszinte ápolása mindennél többet ér, különösen a koronavírus-járvány alatt.”

A hollófeke te hajú asszony tevékeny felhasználója a közösségi médiának, pedig csak négy éve regisztrált a Facebookra – hosszú évekig ellenállt, végül úgy döntött, a saját nevében indít profilt. Ahogy mondja, az Ernst Galéria nem tudta volna bemutatni, kommunikálni azt a sok, változatos tevékenységet, amiben szerepet vállal: nemzetiségi ügyek, színházi és közéleti mecenatúra, *Raoul Wallenbergel* kapcsolatos kutatások, ékszertervezés, filmforgatások, fogadások, csak néhányat említve.

Habár a Facebook és az Instagram messziről sem a valódi arculat bemutatásáról híres, Eleni nagyon határozott abban, hogy az igazi énjére irányítsa a reflektorfényt. Láthatjuk az üzletasszonyt, az anyát, a feleséget, a barátot, a kultúra elkötelezettjét és alakítóját, a mecénást. Hétköznapjainak fénypontjait ugyanúgy megosztja, mint a magán- és szakmai életben megtett mérföldköveket.

„Számomra kiemelt jelentőséggel bír, hogy minden igaz legyen, amit itt megmutatok. Ez a hitelesség. És az én szakmában, életemben ez a fizetőeszköz. Például ott látható a Csáky-fej a zongorán, pontosan úgy, mint a tegnapi fotómon. Sokszor megjegyzik, hogy nagyon jól megkomponált mindkét felület, és biztosan egy kreatív csapat dolgozik ezen nap mint nap. Nem. Ezt én kezelem és osztom meg a velem történt eseményeket, a műtárgyakat vagy az impressziókat. Az én gondolataim és érzéseim. Műalkotásokat csupán 3-4 posztonként szoktam elhelyezni. A diszkréció szakmánk alappillére, így azt, hogy milyen műtárgyat mutatok meg, százszor átgondolom, mielőtt a nyilvánosság elé tárom.”

Novemberben a TEDx-konferencia egyik meghívottjaként – korábban *Bill Gates-től Bonóig* a világ kiválóságai adtak elő a programsorozatban – arról beszél, mi igaz és mi hamis. Motivációról, szenvedélyről és kíváncsiságról. A szabadságról. Arról is szól, hogy miért adományozott a koronavírus-járvány második hullámában a Budapesti Operettszínháznak két és fél millió forint értékben tesztek, és miért fordít figyelmet, energiát és pénzt művészet-ápolásra, művészpártolásra. ❀

Hölgyeim és uraim, mondta a bűvész, és elhangzott az a mondat, amit a gyerek most hallott először életében, de mindenki más unja, igényesebb bűvészek már kerülnek is, hogy nem csalás, nem ámitás. És akkor repültek a kártyalapok, és előkerült az üres dobozból egy kiskutya (a nyúl már lejárt lemez), meg a porondra felhívott vendég füle mögül egy pénzdarab. Aztán folytatódtak a csodák, jöttek az újabb és újabb számok, akrobaták és bohócok, mindegyikben az volt az újítás, mint a bűvésznél, hogy nyúl helyett kiskutya, lejárt lemez után lejárt lemez.

Azért, mondta a kisfiú, az tényleg varázslat volt, ugye, és megnevezte a bűvész egyik mutatványát. Igen, mondta az anya, a cirkuszsátor mellett mentek el, a HÉV-megállótól nem messzire volt, biztos minden évben itt van, de ők csak most vannak itt először, mert nyáron költöztek Budakalászra, előtte a belvárosban laktak, de kicsi volt, meg zajos és bűdös, meg hát olyan alakok voltak az utcán, hogy a gyereket biztos nem lehet egyedül elengedni sehová, még a sarki kisboltba se, ha mondjuk, elfogy otthon a kenyér.

Egy elkerített rész volt a sátor mellett, lakókocsik, ketrecek. Ott hallotta az anya, hogy vitatkoznak. A gyerek nem vette észre, hogy az egyik a bűvész, mert itt nem nézett ki annak, csak Janinak, ahogy a másik megszólította, hogy igenis meg kell csinálni, Jani, és nem vehet fel mindenre egy külön embert, ma is alig voltak, és az állatoknak is enni kell. Miből? De azt én már nem csinálom, mondta a korábban bűvész, most Jani, az én kezimmal olyat nem lehet. Azt csinálod, amit mondok, mondta a másik, aki egyébként az este során a műsorszámokat mondta be, s amúgy a cirkusz vezetője volt. Az anya nem merete azt érezni, amit érzett, mert a gyerek olyan lelkes volt. Hazaértek, az apa már otthon volt, azért nem volt velük, mert a kezdésre nem tudott volna odaérni. Valójában oda tudott volna, de ezt mondta, mert azt nem akarta mondani, hogy utálja a cirkuszt.

Minden rendben, kérdezte a feleség. Igen, mondta a férj. A férjek egyrésze hallgatag, ami a házasság elején még titokzatos, mert azt lehet hinni, mindegy, a lényeg, hogy később nem. Lefektetem a gyereket. Jó, mondta a férfi, és hogy várlak. Ma tudod, hogy. Tudom, mondta a férfi.

A nő egy kicsit elaludt a gyerek mellett, egy óra múlva jött ki. Ébren vagy még, kérdezte. Igen, mondta a férfi, s hogy mindent tud. Mit, kérdezte a nő, mintha nem lenne olyan, hogy minden. Akkor a férfi mondta, hogy tudok arról, akivel, s hogy valaki még a gimiből, aztán konkrétan is megnevezte, amikor összekerültek, elmondták egymásnak, hogy kik voltak korábban, nem mindenkit, csak a fontosabbakat, hogy voltak egyéjszakások is, arról hallgattak. A nőn nem látszott semmi, olyan volt épp, mint egy férfi, amikor rajtakapják, én ilyet sohasem, volt az arcára írva. Készült erre a jelenetre, hogy majd, mondjuk, nem mára volt tervezve, hanem nemsokára előjön az új kapcsolattal, helyesebben azzal pont nem, hanem a válással, s hogy ez azért van, mert a férfi úgy viselkedett, ahogy, hogy mennyit kérte, hogy szeresse, és hogy legyen vele többet, ez nem olyan nagy kérdés. Nem, azt nem árulja el, hogy van egy külső kapcsolat, hanem majd úgy csinál, hogy nincs, hogy majd szeretné, ha lenne, mert ő már belebetegszik ebbe az érzelmi ínségbe, amit a férje mellett meg kell élnie, dehát eddig házas volt, és ő olyat, hogy megcsalás, nem csinál, mert az szemét dolog.

Erre készült, csak még nem látta érkezettnek az időt, mert az a férfi, aki be volt tervezve, még nem látszott elég megbízhatónak a jövő tekintetében, és ő olyan volt, hogy mindig biztosra ment. Amikor gimis volt, már akkor is úgy szakított, hogy a következő már be volt biztosítva, már meg volt neki mondván, hogy csak egy hét, legfeljebb kettő, és leszámol az épp aktuális kapcsolattal. Most is ezt akarta, hogy biztonságosan tudjon válni, esetleg megszerezni a budakalászi házat, a férje majd vesz másikat, bár ez a ház száz százalékig a férfié volt. De a gyerek mégiscsak nyomós indok, azt mindig a nőnél hagyják, s mivel neki nincs lakása, egyértelmű, hogy a háznak is maradnia kell.

Tagadt, hogy ezt most megússza, aztán majd felgyorsítja a másik férfival, és akkor egy hét vagy kettő múlva ő áll elő. Nem, valamit félreértettél, mondta. Láttak, mondta a férfi, mert a kollégái szóltak először, akik szintén meg akarták szerezni azt a feleséget, de a feleség mindig lepattintotta őket. Egy ideig azt hitték, azért, mert olyan becsületes, mint az ő feleségük, aki persze még napszemüvegen át sem vetne szemet egy másik férfire. Így gondolták, mert az a kolléga, akinek most elmesélték, hogy mit láttak, nem mesélte el, amit ő látott, mert úgy gondolta, nem az ő dolga a mások házassága. Aztán kiderült a kollégák számára, hogy ez a feleség pont nem azért nem akar velük, mert olyan, hogy rendes, hanem azért, mert pont nem az, ezért látták indokoltnak a kipakolást.

Szóval mondták, mondta a férfi. És te mindent elhiszel, kérdezte a nő még mindig rezzenéstelen arccal, s gondolta, hamarosan felajánlja, hogy mégis lehetnének együtt, mert már nem vérzik anynyira. Akkor a férfi elővette a mobilját, és a nő elé dugta, ott voltak a képen a férfival, akivel az osztálytalálkozón felújították a régi szerelmet. Te követtél, kiabált a nő, és belekezdett abba, amit mondani akart később, hogy érzelem, és hiány, és beszélgetni valakivel, és teljesen magára lett hagyva, és hogy a kétségbeesés, hogy így telik el az élete. A

férfi közbeszólt. A külső kapcsolat miatt van. A nő elhallgatott. Semmit nem értesz, mondta, s hogy tényleg reménytelen veled. Egy órad van, mondta a férfi, hogy összepakolj. Mindent elvihetsz, de a gyerek marad. Hogy mi? A gyerek marad, ismételte meg a férfi. Nincs hová vinned, mondta a férfi, s megismételte az egy órát. De azt nem lehet, a nő zokogott, és kiabált zokogva, hogy azt már nem. Agglomerációban olyanok a házak, hogy a telekhatárig jut el a zokogás és az üvöltés, a kerítésen túl mindent leugatnak a helyi kutyák, akik legtöbbször városból lettek kiköltöztetve, és nem képesek megszokni, hogy vidéken minden olyan közlőről hallatszik, ha egy macska átszaladt az úton, már attól veszett ugatásba fogtak, és ez az ugatás átterjedt a szomszéd utcába s végig az egész településen, s mikor elhalt volna, akkor egy másik kutya közelében szaladt át egy macska az úton, ezzel biztosítva a folyamatos ugatást. A nő zokogott, hogy nem, az nem lehet. De, mondta a férfi, csak az lehet, mert a gyerek itt lakik, de te nem, és kilépett a lakásból.

Az utcán elővette a mobilját, felhívta a szeretőjét. Most pakol, mondta. Á, nem ezt nem lehet elhinni, pedig pont így volt, de nem lehet mindent megírni, ami pont úgy történt, mert senki nem hiszi el. Nem is írom tovább, a férfi amúgyis csak a nő miatt került a történetbe, kit érdekel az ő sorsa, ami különben is ott kezdődik, ahol a novella véget ér, hogy hazamegy egy óra múlva, a gardróbra néz. Üres. A gyerekszoba ajtaja nyitva. Belép. Üres.

PREMIER: FEJGÉP

Cirkusz

HÁY JÁNOS

Leonardo? Boltraffio? Luini? Modestini?

AVAGY KI FESTETTE A VILÁG LEGDRÁGÁBB KÉPÉT?

MARTOS GÁBOR

LEONARDO DA VINCI: SALVATOR MUNDI
(FORRÁS: CHRISTIE'S)

2017. november 15-én este a New York-i Rockefeller Centerben a Christie's árverezőház aukcióján valaki (mint később kiderült: *Bader bin Abdullah bin Mohammed bin Farhan Al Saud* herceg, bár nem a maga nevében, hanem *Mohammed bin Salman bin Abdulaziz Al Saud* koronaherceg, szaúdi trónörökös, ám az ország de facto tényleges vezetője megbízásából) egy 70 millió dolláros kikiáltási árról indított, akkor már tizenhét perce zajló licitcsata egy pontján telefonon – egy lépésben 30 millióval megemelve a másik licitáló utolsó ajánlatának összegét – 400 millió dolláros ajánlatot tett *Leonardo da Vinci* (1452-1519) *Salvator Mundi* (A világ

megváltója vagy másként *A világ üdvözítője*) című festményéért, és ezzel meg is nyerte a tételt. Így aztán az üzletszabályok szerint a vevőnek a leütési árra rakódó jutalékokkal együtt végül 450 312 500 dollárt kellett kifizetnie a képért, amivel egy csapásra ez lett minden idők legdrágábban elkelt műalkotása a világon.

Hétköznapi ésszel már önmagában maga az összeg is felfoghatatlan (aznapi árfolyamon magyar pénzre átszámolva durván 119 milliárd 462 millió forint; ez mondjuk egy átlagos év teljes magyarországi műkereskedelmi forgalmának a hat-nyolcszorosa), de ez még semmi: ennél ugyanis sokkal inkább „észmegállítóbb”, ha azt is tudjuk, hogy a boldog vevő igazából egyáltalában nem lehet biztos benne, hogy végső soron mit is vett meg ennyi pénzért. A *Salvator Mundi* ugyanis egyike annak a megszámlálhatatlan mennyiségű műtárgynak a világon, amelyeknek nincs egyértelmű, mindenki által fenntartás nélkül elfogadott attribúciója, vagyis amelyikről bárki egyértelműen kijelenthetné, hogy igen, ez a műtárgy százszázalékos bizonyossággal a szerzőjének mondott művész száz százalékig saját kezű alkotása.

Maradjunk csak ennél a képnél: mit is tudunk róla, a – szakszóval – provenienciájáról (előéletéről, történetéről), a különböző korokban hozzá kapcsolódott különböző szakmai véleményekről? Az még mondjuk biztos, hogy a festmény valamikor 1500 körül készült, és minden bizonnyal *XII. Lajos* (1462-1515) francia király részére (akinek az uralkodása alatt, ezt bizto-

san tudjuk, több Leonardo-festmény is a királyi gyűjtemény része lett). Az is biztos, hogy 1625-ben, amikor *Bourbon Henrietta Mária* (1609-1669) francia királyi hercegnő feleségül ment *I. Károlyhoz* (1600-1649), Anglia és Skócia királyához, a kép vele együtt hozományként Párizsból Londonba utazott. A brit királyi műgyűjteményben 1763-ig van nyoma; ekkor valamiért-valahogyan elkerült az udvarból, és csaknem másfél évszázadra nyoma veszett.

A 19. század végén a festmény – amely ekkor már nagyon rossz állapotban volt, és időközben „javítások” címen ki tudja kik többször át is festették – *Sir Frederick Lucas Cook* (1844-1920) brit politikus gyűjteményének darabjaként kapott újra nyilvánosságot, amikor is a kollekciónkat katalogizáló *Tancred Borenius* (1885-1948) művészettörténész „Ismeretlen festő Boltraffio után” készített munkájának határozta meg. 1958 júniusában aztán a kép egyszer csak a Sotheby's londoni árverésének kínálatában bukkant fel, de itt ekkor egyértelműen *Giovanni Antonio Boltraffio* (1466/67-1516), Leonardo műhelyének egyik tagja műveként kínálták, és így 45 fontot – akkori árfolyamon átszámolva nagyjából 60 dollárt – fizetett érte egy *Minnie Stanfill Kuntz* nevű, jómódú amerikai hölgy, aki gyakran utazgatott Európában, és szívesen vásárolt különböző régiségeket. A képet Amerikába vitte, louisianai otthonába, ahonnan aztán

EGY 1908-1910 KÖRÜL KÉSZÜLT FOTOGRAFIA
A TÖBBSZÖRÖSEN ÁTFESTETT KÉPRŐL

(FORRÁS: WIKIWAND)

A KÉP AZ ÁTFESTÉSEK ELTÁVOLÍTÁSA UTÁN ELŐTÚNT KORÁBBI SÉRÜLÉSEKKEL (FORRÁS: WIKIMEDIA)

1987-es halála után unokaöccséhez, *Basil Clovis Hendry Sr.* fémlemez-kereskedőhöz került.

Az ő fia, *Basil Hendry Jr.* később azt állította, hogy apja 2005-ben kihívta otthonukba a Christie's egy szakértőjét, hogy megbecsültesse vele a „Krisztus-képet”, ám az illető elutasította, hogy bevegye azt egy árverésre, mondván, teljességgel értéktelen. Így aztán a család egy kis helyi aukciósházba adta be értékesítésre az egykori örökséget, hogy mégis valamennyi pénzhez juthassanak a révén. Csakhogy a ház közben éppen csődbe ment, így a teljes készletüket el kellett adják; így látta meg a besötétedett, rossz állapotú, össze-vissza sérült vásznat egy, a végkiárusításra érkezett háromfős „kincskereső”-csapat: *Warren Adelson*, a New Yorkban és Palm Beachen is üzletet működtető *Adelson Galleries* elnöke, *Robert Simon*, a New York-i *Robert Simon Fine Art* vezetője és *Alexander Parish* független art dealer, akik állítólag 1175 dollárt adtak a festményért (bár később a kép „hitelességének” növelése érdekében azt állították, hogy „mintegy 10 000 dollárt” fizettek érte).

A három új tulajdonos a képet 2007-ben átadta *Dianne Dwyer Modestini* (1940) New York-i szabadúszó sztár-restaurátornak – aki korábban évekig a *The Metropolitan Museum of Art* munkatársa és a New York-i Egyetemen működő *Conservation Center of the Institute of Fine Arts* professzora

volt –, aki három éven keresztül dolgozott rajta (és munkájáról, illetve a képpel kapcsolatos kutatásairól 2014-ben egy Leonardóról szóló könyvben egy nagy tanulmányt is megjelentetett).

Mindenesetre az is biztos, hogy az a festmény, amelyet a három tulajdonos 2011 végén további eredetvizsgálatokra átadott a londoni *National Gallery* éppen egy nagy Leonardo-kiállítást előkészítő szakértőnek, gyakorlatilag a teljes felületén már *Modestini* asszony restaurátori munkájának a nyomait viselte. Így aztán a *Luke Syson*, a múzeum 1600 előtti olasz festményeinek – és a tervezett Leonardo-kiállításnak is – a kurátora által vezetett öttagú bizottság végül azt az álláspontot fogalmazta meg a képről, hogy bár azon Leonardo da Vinci ugyan biztosan dolgozott, de az az idők során annyira megsérült, és annyiszor nyúltak hozzá, hogy ma már nem lehet megállapítani, hogy melyik részét ki festette, illetve hogy mennyi belőle az eredeti Leonardo. Mindezek ellenére azonban a végső döntésük nyomán a kép mégiscsak az itáliai mester eredeti, saját kezű műveként került be a londoni kiállításba.

Ez a szakma általi „felszentelés” természetesen azonnal nemcsak a figyelem középpontjába emelte a *Salvator Mundit*, de egyúttal az értékét is igencsak „felszórta”. Így aztán a képet birtokló háromfős konzorcium 2013-ban úgy döntött, hogy áruba bocsátják: májusban egy, a *Sotheby's* által szervezett privát aukción néhány kiválasztott műgyűjtőnek és műkereskedőnek lehetőséget adtak, hogy versenybe szálljanak a Leonardóért, amelyet ott-akkor *Yves Bouvier* (1963) svájci art dealer szerzett meg – 80 millió dollárért. A nem kevés – fogalmazzunk finoman – „érdekes” üzletben részt vevő (és emiatt számos bírósági perben is érintett) *Bouvier* azonban nem sokáig élvezte a remekművet: egy nappal később már tovább is adta azt régi kuncsaftjának, *Dmitrij Ribolovljev* (1966) orosz származású, Monacóban élő milliárdosnak és műgyűjtőnek – 127,5 millió dollárért. És bár amikor *Ribolovljev* megtudta, hogy a kereskedő egy nappal korábban mennyiért szerezte meg a festményt, a jelentős árkülönbség miatt jogtalan haszon-szerzés címén pert indított ellene – és a szerinte neki „falazó” *Sotheby's* ellen –, az nem tudjuk, hogy ő maga mit

szólt mindehhez akkor, amikor nem egészen öt évvel később tőle a bevezetőben említett, neki sem akármekkora nyereséget hozó összegért vették meg a szaúdi hercegek a festményt.

Amely festménynek viszont azóta újra több művészettörténész megkérdőjelezi a korábban pedig, mint láttuk, mégiscsak Leonardóként elfogadott szerzőjét: ők a *Salvator Mundit* sokkal inkább a Leonardo műhelyében dolgozó *Bernardino Luini* (1485 körül-1532) munkájának vélik. Véleményük alátámasztására pedig rendszeresen hivatkoznak *Luininak* egy fiatal olvasó szentet ábrázoló festményére – amelyet 2018 novemberében a *Christie's* párizsi árverésén 1 207 500 euróért (390,5 millió forint) adtak el –, mondván, a két munka, azok készítésének technikája nyilvánvaló hasonlóságokat mutat. És ez tulajdonképpen igaz

BERNARDINO LUINI: A SZENTÍRÁST OLVASÓ SZENT MELLKÉPE PÁLMAÁGGAL (FORRÁS: CHRISTIE'S)

is lehet, hiszen aligha véletlen, hogy ezt a mai ismereteink szerint *Luini*-képet sokáig a szakértők egyértelműen Leonardo munkájának tartották...

Szóval hogy akkor végül is honnan lehetne teljes bizonyossággal (meg) tudni, hogy egy adott képet ki is festett? Hát bizony sok esetben talán csak úgy, ha lenne egy videófelvételünk, amelyik egyértelműen mutatja, amint Leonardo – vagy éppen *Boltraffio*, netán *Luini* – festi a képet.

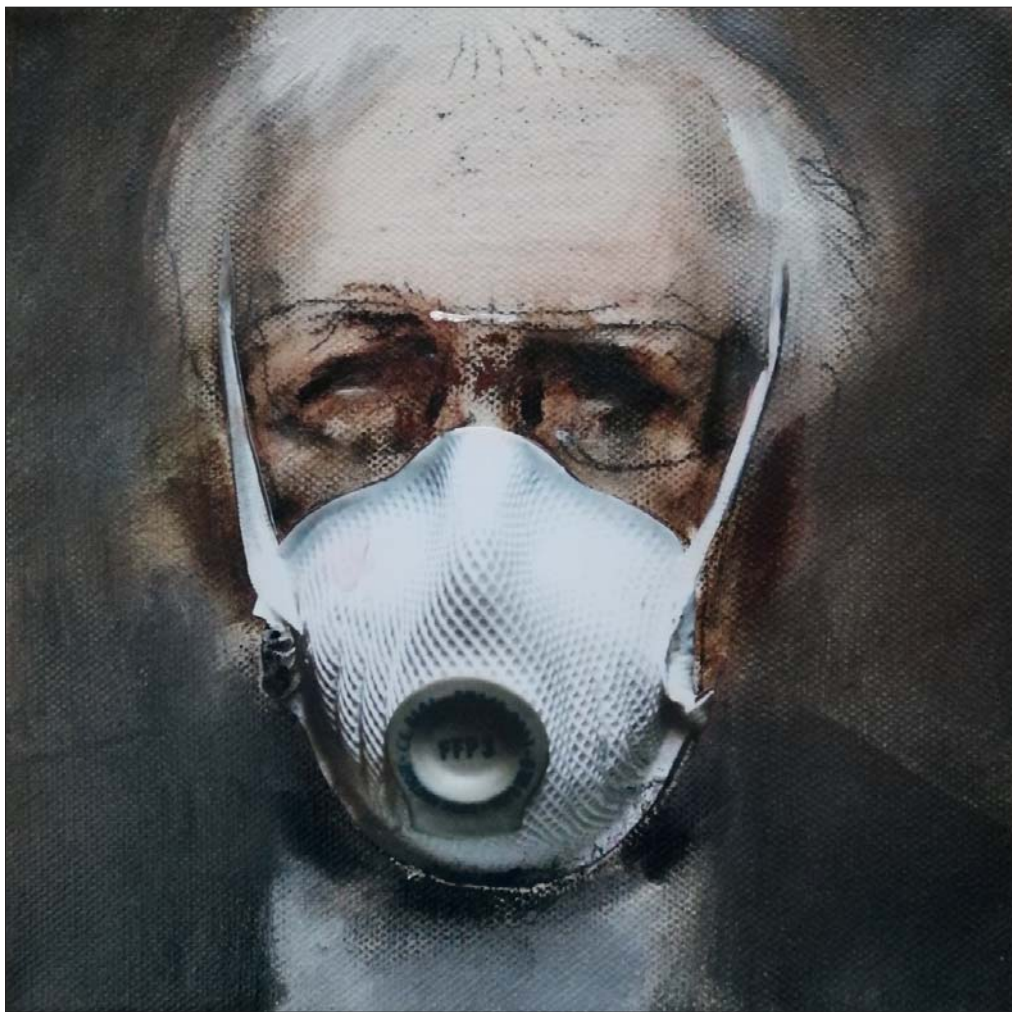
Persze ha arra gondolunk, hogy ma már a technika segítségével a filmvásznon bármikor láthatunk élő színészeket „élő” dinoszauruszok elől menekülni...

Kijelölés, törlés

VÁRKONYI JUDIT

GYÉMÁNT LÁSZLÓ ÖNARCKÉPE

Októberben egy napra váratlanul visszajött a nyár. De annyira, hogy az emberek eldobták a kabátokat, atlétára vetkőztek, és ellepték a parkokat meg a Balatont. A magam részéről otthon dekkoltam a kanapén. Írni akartam. De az égvilágon semmi nem jutott az eszembe. Persze ez így nem pontosan igaz, hiszen számtalan asszociáció kö-

zött tobzódott a fantáziám a hamis-valódi fogalmkörben, viszont csak egy dologra jutottam: hogy híján vagyok a valódi ihletnek. Valami olyan érzésnek, ami pillanatok alatt kiránt az emberből egy tárcát, valamely fékezhetetlen mondanivaló, ami kikíváncozik. Hamisság, hazugság, hitvány emberi minőség, harag és diplomáciai érzék, családi

és szerelmi kapcsolatok megannyi árnyalata, felszín és mélység, Insta-világ, műanyag cicik és szilikonszájak, műkajak, krumpli-püré- és lángospor... Számtalan irányba indulhattam volna és olyan könnyű megoldás lett volna bármelyik. Hiszen bármerre nézünk, manapság szinte semmi nem az körülötünk, aminek látszik.

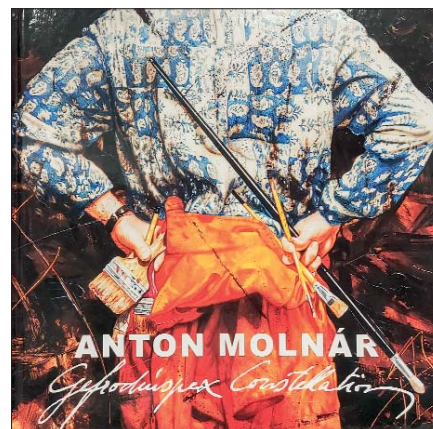
Hosszú sétára indultam, abban bízva, hogy majd megszólal bennem a szöveg – ahogyan szokott. Általában úgy működik az agyam, hogy meghalok valamit belül, azután legépelem. Hosszas bóklászásom alatt ezúttal semmi sem történt, csak a napfény melengetett jótékonyan. Ismét ott ültem a kanapén, újra és újra néhány bizonytalan mondatkezdeményt törölgetve. Csak egyetlen dolog látszott biztosnak: a csend, ami ősszel belém költözik. És azon a napon, a pillanatnyi látszatnyárban nem lehetett kétségem afelől, hogy bennem már valódi ősz van. Kétezerhúsz ősze azonban rosszabb és csendesebb lesz, mint bármelyik őszöm eddig. Már odalett az esti fény, ahogy szokott. De idén ezzel együtt nagyjából minden odalesz, amit szerettünk. Az óvatosabbak számára legalábbis odalesz. És én nagyon óvatos vagyok. Okkal. Van kórházi emléktáram. Így aztán tavasz óta lassacskán lemondtam sok-sok találkozásról, mozi-ról, színházról. Maszk mögött, másfél méterre van tőlem a saját életem...

Odahagyva régi dolgainkat immár egy másik világ felé tartunk. Jelenleg csak az ábránd hamis: hogy gyorsan elfelejtjük ezt az időszakot. S ekkor az emberre hirtelen ráront az ihlet: novellák egész sora törekszik fel bennem, unokáik után sóvárgó nagyszülőkről, anyukat féltő fiakról, lakásokba bújó emberiségről. Hogy szerettük a virtuális világot, milyen örömmel kavargunk benne hosszú évek óta... S most, hogy csak ez maradt? Mennyire hiányzik minden, ami valódi.

Festett versek

SZABÓ G. LÁSZLÓ

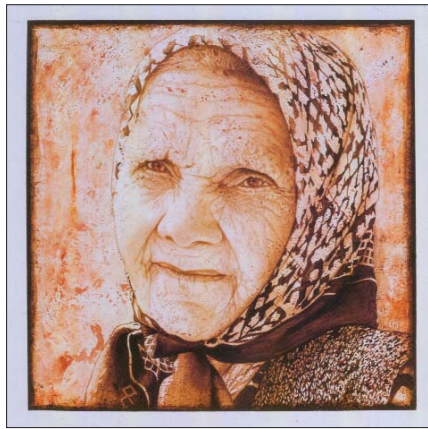

Világpolgár. Világutazó. Világhírű. Könnyen köthetőék *Anton Molnár* nevéhez ezek a szavak. Ugyanis tényleg az. Világpolgár, hiszen az egyetemes emberi gondolat híve. Világutazó, aki képeivel együtt földrésről földrésre vándorol. Világhírű, mivel alkotásai New York, Tokió, Szingapúr, Hongkong, Miami, Dubai, Las Vegas, Párizs, London, San Marino és még sok más világváros galériáit ékesítik. Ecsettel versel, ecsettel fotóz, ecsettel ír. Arcokról, tárgyakról, tájakról, tűzfalokról, parkokról, partokról, terekről, termekről, ízekről, zamatokról, illatokról, színekről, összegyűrt és kisimult történetekről. Fotorealisztikus vásznain összeér a barokk és a reneszánsz, a manierizmus és az impresszionizmus, a pop art és a szürreál. Stílusa, kézjegye össze nem téveszthető.

1.

Budapest, kisképző, érettségi. Munkavállalás a Szépművészeti Múzeumban. Képzőművészeti főiskola, festőművészi és tanári diploma. 1988-ban feleségével és két lányával Franciaországba költözik. Múterme a fontainebleau-i erdőben van. Ismerős a hely? *Paál László* ott festette fényben fürdő platánfáit.

„Senki nem ismert és senki nem segített, amikor megérkeztünk Franciaországba. Nem voltam érdekes, hiszen sehonnan jöttem. Nem volt egyszerű a letelepedés. Az első időben nagyon sok akadályt kellett elhárítanom. Megrendelésekből éltem. Emlékszem az első kis munkámra. Egy lapnaptár volt a repülés történetének úttörőiről, az első repülőkről, a repülés őskoráról. *Louis Blériot* francia mérnök, konstruktor 1909 nyarán elsőként repülte át a La Manche csatornát, majd eljött Budapestre, a Magyar Aero Club meghívására, a Vigadó előtt landolt. Őt is megörökítettem abban a bizonyos naptárban, és most én is itt vagyok, a Vigadóban *Egyszerre minden* című kiállításommal. Hiszek a csilla-

ÖREG NÉNJE

gokban. Figyelek a jelekre. Franciaországba illúziókkal érkeztem. Kikerültem, és azt hittem, mostantól teljesen szabad vagyok, azt csinálom, amit akarok. Utáltam a rám kényszerített itthoni rendszert. Mindig mindenki megmondta, mi a trend, mit szabad és mit nem. Nagyon jó volt bekerülni a galériák profi világába. Európa, Amerika, Ázsia. Láttam, hogy mindenki boldog, jött egy friss tehetség, egy új fuvallat. De az igazi esztéták már kihalóban vannak, új cápák veszik át a hatalmat. Ha megy valami, azt nyomják, a mű-

vésztől pedig azt várják, hogy ugyanazt adja, pontosan azt, amit az első sikere után elvárnak tőle. Én viszont mindig abban a remegésben akarok lenni, mint gyerekkoromban. Őszintén rácsodálkozni a világra. Keresni. Létrehozni valami újat. Nem szeretem a kaptafát. Nyitott ember vagyok.”

2.

Nyolcvannyolcban, amikor megérkezett Párizsba, még nem sejtette, hogy egy év múlva ledől a berlini fal. Erre még a nyugati politikusok, államfők sem gondoltak akkor. Nem talált értő fülekre a párizsi magyar nagykövetségben. Hiába bizonygatta, hogy nem akar disszidálni, csak szabad országban alkotni, elhárították. Levelet írt *Jacques Langnak*, az akkori kulturális miniszternek, hogy vázolja a helyzetét. Lang azt válaszolta: mindent ért, de nem tud tenni semmit. Viszont büszke rá, hogy egy ilyen művész a francia kultúrát gazdagítja.

„Tudtam, hogy öt évig nem jöhetek haza. Családlátogatás kizárva. Videókban üzentünk a szüleinknek, pilóták vitték a küldeményt. Mindig azzal búcsúztunk, hogy jól érezzük magunkat, mosolyogtunk, integettünk, aztán – amit ők már nem láthattak a felvételeken – a kertben zokogtunk. Nehéz volt az elszakadás. Az akkori kormány lefoglalta a házunkat, s mintha nem is léteznénk, állami tulajdonba vette. A berlini fal leomlása, mint sokaknak a világban, nekünk is meghatározó volt. Később, tizenöt év múlva Los Angelesben az egyik gyűjtőmtől kaptam egy darabot belőle. Magának szerezte meg, de tudta, hogy ez nekünk sokkal többet jelent. Óriási fordulat volt ez az életünkben. 1990-ben hazajöhetünk megölelni a családot. Felszabadítottabb érzés nem is létezett számunkra. Ez lett a nyitánya egy új korszaknak. *Václav Havel* szavai jutottak eszembe. Azt mondta: 'Mostantól kezdve új periódus kezdődik. Ha lehet, ne lopjuk el a rádiókat az irodából.' Optimista ember vagyok. Mindig az előrelépéseket értékelem.”

3.

Nick Mason, a Pink Floyd dobosa. Az ő portréját úgy festette meg, hogy elment hozzá Londonba. Beszélgetni akart vele.

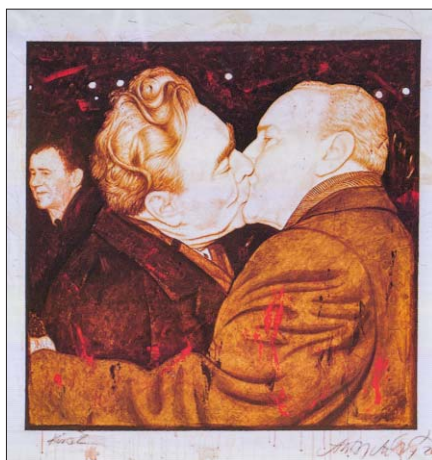
PSSSZT PÁRIZS!

HORDÓK SKÓCIÁBAN

„Hallgattam régen a lemezeit, de sosem gondoltam, hogy egyszer majd találkozom veled, és eltöltünk egy napot a stúdiójában. Ő már akkor fiatal együtteseket támogatott. Jönnek hozzám is csapatostul a fiatalok. Híresek és gazdagok akarnak lenni, méghozzá gyorsan. Számomra ez így érdektelen. Én a szüleimtől, a nagyszüleimtől komoly, egyenes nevelést kaptam. Hitet, ami a legnagyobb érték. A szerencse nagyon szép fogalom, bármire ráakasztható. A sorsát azonban mindenki maga formálja. Nem érzem magam különleges embernek Tahitin sem. Hiába értem el ezt vagy azt, menni kell tovább. Az jelent majd valamit, hogy ötven-száz év múlva miképpen fognak vélekedni rólam. Ámuldoznak a fiatalok, hogy: Ezekben a képekben ennyi munka van?! Igen. Ez egy régi, klasszikus technika. Rétegekben viszem fel a szí-

neket a vászonra, mint egykor a reneszánsz olasz mesterek vagy a flandriaiak. Így kapom meg azt a fényt, azt a mélységet, amire szükségem van. A klasszikus technikával párosítok egy új látásmódot.”

Csók N° 2

4.

Első képét két és fél éves korában készítette. Festő leszek, mondta. *Latabár Kálmán*t látta a tévében. Cylinderben lefestette. Hatesztendősen cowboyok és indiánok születtek a keze nyomán. Tizenhat évesen már az önarcképén és az édesapja portréján dolgozott.

„Amíg nem volt pénzem vászonra, papírra festettem. Festőállványom sem volt. Odaszíjaztam egy fatáblát a székre, és hokedlin ülve festettem. Régi gyerekjátékokat is visszamenekíték a múltból. A hetvenes évek trafikjainak állandó díszzeit. Ezeket is érdekesnek tartom megmutatni. Nézi egy külföldi, például egy japán, és csodálkozva azt mondja, milyen derűsek ezek a játékok! Igen. Bennük van a gyerekkor szépsége, ártatlansága. Sokaktól hallok, hogy nekik is van ilyen

POP EMLÉKMŰ N° 2

játékuk, mert megőrizték. Én a köveket, a színes hordókat is szépnek látom. Matematikus volt az édesapám, világgraszoló eredményei voltak a térgeometriában. Ő volt az Eötvös Loránd Egyetemen a matematikai tanszék vezetője. A körök elméletével

foglalkozott. Két évvel ezelőtt, amikor Velencében jártam, a Szent Márk templomban lenéztem a padló mintázatára, és döbbenet vettem tudomásul, hogy az évszázadokkal korábban lerakott kövek szépségükben, formájukban az örök igazságot hordozzák.

Így született meg a *Tisztelet Apámnak* című képem. Skóciában volt szerencsém meglátogatni a legősibb whiskyshordó-raktárat. Így született meg a *Hordók Skóciában*, mint hódolat Johnny Walkernek. Ez is a körök elméletéről, a színek kavalkádjáról és a színelmélet variánsairól szól.”

5.

Hamu és gyémánt. Párizs mellett egy elhagyott gyár. Street art egy ötemeletes épületen, amelybe fiatalok leheltek életet. Mégsem válhatott műemlékké. Luxusirodák költöztek bele.

„Minden periódust tisztelek a festészetben, ezek az én örök mozgatórugóim. A reneszánsz, a barokk, az impresszionizmus. Minden egyes korból kiveszek valamit. *Masaccio* freskója vallásos témát hordoz, mégis sokat elmond az akkori emberekről. Egy flamand csendélet a korabeli életérzésről árulkodik. *Renoir*nál egy megterített asztal magáért beszél. Mindez fontosabb számomra, mint egy esztétikai színhatás. A festészetben mérföldkövek vannak. *Malevics*, *Kandinszkij*, *Jackson Pollock* egyformán fontosak számomra. *Frank Zappa* tudásában ott van mindaz, amit *Chopin*tól vagy *Sztravinszkijtől* tanult. Abból hozta létre a saját zenei világát, ami eljutott hozzá. Ázsiában felveszek egy kavicsot, csodálom a szépségét. Vagy meglátok egy fűszálat. Egy picit részletben ott a mikro- és a makrokozmosz. Kiveszek belőle egy szeletet, de a képeimen már önálló elemként szerepel.”

6.

Díszes farmer, sárga tornacipő. A popkorszak szimbóluma. Szoborfestmény. Átmenet a festészet és a szobrászat között. Az ő szívében: *Pop emlékmű.*

„Itt a nadrág is, a cipő is velem. Kísérnek az utamon. Nyolcvanháromban diplomáztam. Bohém voltam. Extravagáns. Kilógtam a sorból. Voltak is emiatt problémáim. Amikor ötvenéves volt a Rolling Stones, ebben a dzsekiben volt *Krisztina*, a feleségem, az enyémet meg *Keith Richard* portréja díszítette. A bőrcsizmám is itt van. *Mick Jagger* fiatalkori képe. Gyűjtögetek. Összeszedtem már sokféle dolgot.”

7.

Egy régi fotó és egy korszakos regény. A fotó róla készült. Áll egy országút szélén. A regényt *Jack Kerouac* írta *Úton* címmel. Az *Így mentem* ennek a fotónak és ennek a regénynek az újraértelmezése.

„Amikor nyolcvannolcban elhagytuk az országot, semmit nem tudtunk elvinni. Nehéz volt az elszakadás. A mai napig előttem van, de tudatos, szakmai kényszer volt, más megoldásra nem gondolhattam. Festő akarom lenni, szabad festő, és miután ez itthon nem valósulhatott volna meg abban az időben, mennem kellett. Ezt a pályát csak máshol élve futhattam be. És volt ez a régi fotó meg a könyv, amelyet nyolcvannégyben olvastam. A kettőt összehoztam. Ráírtam a képre a könyv utolsó oldalának a szövegét magyarul. Ez a kép is sokáig kallódott a pincében. A nedvességtől felkunkorodott, a papír több helyen felhasadt. De amikor a kezembe került, annyira

tetszett, hogy megfestettem. Aztán melléraktam egy frissebb munkámat, amelyen nagyapám kézi naptárába helyeztem bele azt a lenyűgöző szobrot, amely a Vigadó előtt áll. S ha már egy ereklyeként őrzött naptár, akkor beleírtam a napot, a kiállításom megnyitójának a napját. Vízcsobogás, idill, szépség. Ez lett az *Így jöttem*.”

8.

Arcok a múltból s a jelenből. *Gusztó* bácsi alvás közben. Fürdőzők Madeirán valamikor a múlt század elején. Szobrász és modellje a műteremben. Öreg néjje. Idős halász. Élmények, emlékek, életképek. Időutazások, vágyak, remények.

„Örkényt szeretem, *Hemingwayt* szeretem. *Krúdy Szindbádját* szeretem. Egy rövidke novella is lehet ugyanolyan izgalmas, mint egy nagyregény. Az igazság a lényeg. Es felismerni, hogy a világban nemcsak egyfajta igazság létezik.”

A CIPŐK BESZÉLGETNEK ÉJSZAKA

9.

Tízéves volt, amikor tudós édesapját az Egyesült Nemzetek Szövetsége meg akarta ismertetni a világgal. Felajánlottak neki egy nagy lehetőséget. Afrikában rá bízták a doktorképzést. Tehetséges tanítványai között volt egy, aki megdöntötte egy híres amerikai matematikus eredményét.

„Sárkunyhó, petróleumlámpa, kockás papír. Jött az illető, és mutatta az édesapámnak, hogy itt baj van a számítással. Utánaszámolt, és hibára bukkant. Igaza volt. A nagy szegénység közepette, a szinte kőkorszaki körülmények között felcsillant egy fényes elme. Ez az élmény az egész életemre hatással lett. Találkoztam a világ legnagyobb műgyűjtőjével, de elmondhatom, az anyagi javak nem sokat jelentenek, ha lélekben szegény az ember.”

10.

Hedonista művész. Nem tagadja. A szépség nagykövete. Nagy utazó, aki a nap minden percét megragadja és megéli. Anton Molnar festményei egyszerre hatnak minden érzékszervünkre. Szépségben fürdik, aki az alkotásaiban gyönyörködik. Belekortyol egy pohár borba. Ízes falatokat érez a nyelvén. Képzletben távoli tájakon jár. Érzéki érintések kísérik útján.

„Rengeteget utazom. Szinte egyfolytában. Országok, kultúrák, vallások nyílnak meg előttem. Mindenütt jó, de a legjobb útközben. Nevet rajtam a feleségem, nevetnek a gyerekeim. Tudják, hogy akkor érzem magam a legjobban, ha megyünk valahova. De még a repülőtereken is kezembem a ceruza.”

Párizs karjaiban

SZABÓ G. LÁSZLÓ

Szereplőválogatás egy filmstúdióban. Rendező? Casting director? Kéri a következőt. *Emilie Muller*. Nem az a kihívó szépség. Kedves, kellemes jelenség. Lágy a hangja, finomak a gesztusai. Filmben sosem játszott még, színházban igen. Egyszer, egy kisebb szerepet. A barátnője kérte meg, hogy kísérje el, de hiába várja. Itt van hát helyette ő. Megpróbálja.

Ha nem kellemetlen, megmutatná, mi van a táskájában? – kérdezi a férfi. A táskámban? Zavartan néz hátra a lány, aztán a fogashoz lép. A kabátja mellett lóg a táska. Öntsek ki belőle mindent? *Nem kell, elég, ha sorra szedi a dolgokat, és elmondja, mi jut az eszébe róluk.*

Emilie Muller azt veszi elő, ami épp a kezébe akad. Pénztárca, púderdoboz, újság, alma, repülőjegy, napló, toll, levelezőlap, gyógyszer, szájharmonika, könyv, fotó... közben szót ejt a gyerekkoráról, a szüleiről, a barátairól, álmai erdei házáról. Megnyílik. A lelkéből is mutat valamit. *Köszönöm, majd értesítjük, hallja, s már veszi is a kabátját. A táska, itt hagyta a táskáját!*, szalad utána a rendező. *Nem hagyott itt semmit*, szól az asz-szisztens. *A táska ott lógott a fogason*. Emilie Muller csak úgy tett, mintha az övé lett volna. Eljátszotta.

Húszperces fekete-fehér remekmű *Yvon Marciano* alkotása. A Párizsban élő *Varga Veronika* egyik legfontosabb, de inkább máig meghatározó filmje, amely ugyan évekkal ezelőtt készült, mind a mai napig újabb és újabb elismeréseket gyűjt szerte a világban.

Varga Veronika magyar színésznő, de a franciák már régóta a sajátjuknak tekintik. Itthoni sikertelen felvételje után Brüsszelbe ment, ahol elsőre felvették a színművészetire. Ottani tanárai biztatására költözött Párizsba, hogy tehetségét még inkább kibontakoztathassa. Ott lett diplomás színésznő, és nívós francia filmek szereplője.

„Emilie Muller életem metronómja – mondja Yvon Marciano kivételes al-

kotásáról, amellyel valósággal berobant a francia mozikba. – Azért nevezem metronómnak, mert nincs olyan hét, hogy ne kapnék róla visszajelzést a világ különböző pontjairól. Vagy egy levelet, vagy egy üzenetet. Ez volt az első komoly munkám, s 1993 óta folyamatosan itt villog az életemben. A forgatás előtt egy hónapig készültünk rá a rendezővel. Mint egy színházi előadásra. Folyamatosan próbáltunk. Betonerősen megkreált alapra illesztettünk rá egy finom kis improvizációt, ettől van az egésznek olyan könnyed jellege. A bemutató évében mindenki erről a filmről beszélt Párizsban. Sokan várták, hogy mi lesz a következő nagy közös munkánk, de az elmaradt. 2011-ben meghalt a rendező. Engem feltett egy polcra, és ez a pozícióm azóta sem változott. Mondják, hogy én sem változtam sokat. Olaszországban, a karantén alatt egy faluban többen megnézték most a filmet. Üzentek, hogy Emilie-ért képesek lennének felrúgni az életüket. Egy fiatal francia színész, aki húszéves kora ellenére már elég sokat forgatott, azt írta, szerelmes Emilie Mullerbe, és csinált róla egy filmet. Arról szól a történet, hogy milyen az, ha valaki beleszeret egy lányba, aki csak a mozivászonon él.”

Emilie Muller kap egy váratlan kérdést a stúdióban. *Honnan jött?* – érdeklődik a rendező. A lány erre azt feleli: Magyarországról.

„Mindent pontosan átgondoltunk, kiszámítottunk. A táskából előkerülő tárgyak sorrendjét én terveztem meg. De megegyeztünk abban is, hogy lesz egy számomra váratlan kérdés, amelyről a próbák során egyetlen szót sem ejtünk. És hogy majd reagálnom kell rá. Ettől félttem a legjobban. Forog a kamera, és kapok majd egy alighanem zavarba ejtő kérdést. Anyagi okok miatt leállni nem lehetett. Csak egyszer vehettük fel a jelenetet. Egész nap ezen a hirtelen érkező kérdésen cikáztak a gondolataim. Izgultam, hogyan oldom meg a helyzetet. Felelhettem volna bármit. Akár azt is, hogy Törökországból jöttem. Csakhogy nem tudok megszólalni törökül. Ezért inkább az igazat mondtam. Közben azt reméltem, nem lesz újabb kérdés. Természetesen lett. Így került be a filmbe pár sor *József Attila Kései siratójából*. Ott meg azon izgultam, hogy nem tudok leállni, és kiköknének abból, amit addig csináltam. Ezért került be egy nevetés.”

Mára komoly referenciát kapott Emilie Mullertől. Egyetemeken, televíziós berkekben, filmes kurzusokon tananyag lett a mű. Nem sokkal utána

TALABÉR TAMÁS FELVÉTELE

már a *Párizs királyaiban* játszott *Philippe Noiret* oldalán. Azóta számos alkotás jelentős szerepével bízták meg. Az idei nyáron *Eric Barbier* friss rendezésében, *Gaël Faye Kis ország* című bestsellerének filmváltozatában láthatta a francia közönség.

„Gaël népszerű zenész és rapper, költő, gyönyörű verseket ír. Kelet-Afrikában, Burundiban született, ott, ahol a hetvenes-nyolcvanas-kilencvenes években a tuszi kisebbségek százezrei estek áldozatul a hutu szélsőségesek népiirtásának. A filmben ugyan nem látjuk a vérengzéseket, de a főszereplő, akinek az édesapja belga, az édesanyja ruandai, már kiskorától fogva szemtanúja a gyűlöletnek és az agresszióknak. Óriási siker volt a regény Franciaországban, egymillió-kétszáz ezer darabot adtak el belőle. Én a szomszédban lakó tanárnőt játszom a filmben, aki a béke szigetét teremti meg a kisfiúnak, amikor az édesanyja Ruandába megy. Szívfájdító történet. Mire visszajön a mama, az egész családját lemészárolják, és csak nagy sokára talál rá a fia, amikor az asszony már koldusként énekel az utcán. Burundi meglehetősen instabil ország, oda nem mehettünk, Ruandában forgattuk a filmet. Ruandának viszont olyan seb van a lelkén, ami talán sosem fog begyógyulni. Azok, akik a vérengzések idején még gyerekek voltak, ma már negyven fölött járnak. Szinte minden családnak megvan a maga fájó története. Az összes borzogatás, összejövétel azzal végződik, hogy szétnyílnak a hegek. Nagyon tisztelettudóak, de távolságtartóak is az ottaniak. Kérdeztem a stábtagekat, hiszen köztük is voltak hutuk és tuszik, hogy miképpen élnek együtt a szörnyű múltjukkal. El lehet ezt felejtetni? Nem, soha, mondták.

A munkámnak köszönhetően rengeteget utazom. Mindenütt elsősorban az érdekel, hogyan élnek az emberek. Az utolsó este egy borbárbán búcsúztunk egymástól, ahol egy drámaíró ült mellettem. Tizenegyen voltak testvérek, mesélte. Ketten maradtak. A szüleit és kilenc testvérét a szeme láttára mézárólták le. Baltával. Az is megtörtént, hogy templomba hajtották be az embereket, rájuk zárták az ajtót, és ott végeztek velük. Még hallgatni is nehéz ezt, nem még elmesélni.”

Hosszú az út, amelyet Varga Veronika eddig megtett. Mégsem mondja

azt, hogy belefáradt. Épp ellenkezőleg. Ha úgy adódna, bevállalná újra.

„El tudnám kezdeni még egyszer. A franciák nagyon befogadóak voltak velem. Fáradtságot egyáltalán nem érzek. Erős vagyok, mint az édesapám. A fáradtság olyan állapot, amelyet nem tudok elviselni. Akkor pihenek, ha dolgozom. Felnőttek a lányaim, és ez akkora teret, szabadságot ad, hogy tele vagyok energiával. *Anna*, a második lányom születése után volt egy nehezebb időszakom. Akkoriban nem nagyon volt munkám. 2008 után beütött a krach a kultúrában. Pici szerepekért is folyt a harc, nekem meg nem volt aktualitásom, otthon voltam a két gyerekkel. Három éve, hogy ismét dolgozom, és ez most teljesen más. Megtaláltam azt, ami annyira hiányzott. De az anyaságot is imádtam. Az is hatalmas élmény volt. Csak legyen mindig munkám! Szárnyaim nőnek, ha játszhatok. Bár most elkezdtem írni. Szerződésemm van egy sorozat fejlesztésére, két barátommal csiszoljuk a forgatókönyvet. Nekem ez egészen új élmény. A sztárság egyáltalán nem érdekel. Volt egy naplóm, amelyet akkor írtam, amikor kikerültem Párizsba. Nemrég beleolvastam. Elsőéves voltam az egyetemen, amikor egy osztálytársammal arról beszélgettünk, ki akar sztár lenni. Nekem az lenne jó, ha mindig kapnék szerepeket, mondtam. Naiv voltam. Nem tudtam, hogy a két dolog összefügg. Már a Párizs királyát forgattuk, amikor kinyitottam a *Première* című francia lapot. Hatoldalas riport számolt be a filmről, és ott volt egy hatalmas kép rólam. Ahelyett, hogy örültem volna, megrémültem, hogy Úristen, ilyen gyorsan mennek a dolgok? Félttem, nehogy kicsússzon a talaj a lábam alól. Ma is az a legnagyobb örömöm, ha feladatomban van, ha formálhatok egy szerepet. Kérek szereket. Elsősorban színházi ember vagyok. Két évig játszottam *Phaedrát*. Még Marokkó nagyvárosaiba is elvittük az előadást.”

Az elmúlt egy év alatt kétszer dolgozott Budapesten. Előbb *Olivier Dahan* francia holokauszt filmjében, amely *Simone Weil*, a jeles francia író nő életét dolgozza fel. Az auschwitzi jelenetek készültek itthon. A forgatás során úgy belecsúszott a történet realizálásába, hogy három hétig depressziós volt.

„Egy lengyel arisztokratát formálok meg, aki két tizenhat éves lánynak ka-

nadai gyűjtésből érkezett ruhákat ajándékozik. Simone Weil is hangsúlyozza, hogy ez mekkora ajándék volt nekik, valóságos életbuborék. Az általam játszott hölgy vagonban érkezik a táborba egy kicsi babával, akit kitépnek a kezéből. Hajnali négykor vettük fel a jelenetet, iszonyú késésben voltunk, és a kamera előtti dulakodás közben eltört egy ujjam. Az utolsó napon, a táborbeli létszámmellenőrzéskor nyolc fokban, hosszasan álltunk a szakadó esőben. Aki ezt végigcsinálja, nem érti, hogyan lehetett ezt túlélni. Csontsoványan, éhesen, a végsőig kiszigerelve, megalázva. Tudtam ezekről a dolgokról, sokat hallottam és olvastam róluk, de megélni egészen más. Nehezebb volt, mint gondoltam volna.

Az Átjáróház magyar film. Halottasházban játszódó, könnyed, romantikus történet. Már kiléptek az életből az emberek, de nem tudnak átjutni a másvilágra, mert van egy elvarratlan szál az életükben. Megkérik az éjjeliőrt, hogy segítsen nekik az intézésben. Halott *Juli*, akit én játszom, nem kér semmit az őről, ezért nem jön el számára a megváltás. Eszméletlenül vicces szerep. Nagyon bírtam.”

Két országban, két városban él hosszú évek óta. Már elfogadta, beletörődött. Kérdezem tőle, mikor érezte először, hogy Párizs magához ölelte.

„Amikor eldőlt, hogy Párizs lesz a másik otthonom, és már nem kívántam emiatt. Soha nem akartam elhagyni Budapestet. Itt akartam élni, színésznő lenni. Elsőre nem vettem fel, másodszor nem is próbálkoztam. Kimentem munkát vállalni Brüsszelbe. Párizsból haza akartam jönni, hogy megmutatom az ottani diplomámat, és itthon kezdem el a pályát. Máshogy alakultak a dolgok. Elkezdtem dolgozni, és egyre több minden kötött Párizs-hoz. Hat-hét évig tartott a nehéz periódus, amikor már színházi produkciókban is dolgoztam. Nem tudtam, merre fordul a sorsom. Aztán megszületett az első lányom, *Ilona*, és rájöttem, ez nem olyan, hogy se itt, se ott, hanem itt is, ott is. Kétlaki lettem. Egy budapesti lány, aki Párizsban él. Így teljes az életem. Mindig örülök, ha Párizsból hazafelé tartok. Ugyanúgy, mint amikor Budapestről utazom vissza. Felszál velem a gép, de már azon töprengök, mikor jövök legközelebb.”

PREMIER: FEJGÉP

FOTÓ: CSERTA LILLA

Mélyen, kékben

SZABÓ G. LÁSZLÓ

Magyar táncos New Yorkból ilyen felkérést most kapott először. *Maurer Milán* a Pfizer Building kiállítótermében fiatal képzőművészek alkotásai előtt adta elő *Frenák Pál* húsz évvel ezelőtt, az ezredfordulóra kreált *MenNonNo* című koreográfiáját. Ő volt a kiállítás meglepetése, életre kelt szobra.

Nyolc perc, amely áthangolta a frissen mázolt brooklyni terem hófehér hidegségét.

A téma adott volt: az óceán, a víz, a globális felmelegedés, a környezetvédelem. A MenNonNo illett is ebbe a térbe, valósággal eggyé vált a kiállítás gondolatiságával. Bár Frenák Pál a maga testére, stílusára, kézornamentikájára, erejére, finomságára, hajlékonyságára, érzelmi világára alkotta meg a művet, Maurer Milán játszi könnyedséggel és eleganciával öltötte magára. Kék úszósapka, -szemüveg és piros fürdőnadrág a jelmeze négy perc negyven másodpercig. Aztán magára veszi a kék végtelent. A mélységet, a menedékhelyet jelképező sötét-kék szoknyadrapériát. Tökéletes illúzió. A víz, az óceán körbeöleli, befogadja, majd elnyeli örök hódítóját.

„Váratlanul ért a felkérés – idézi fel az emlékezetes eseményt a Fülöp Viktor-díjas táncos. – *Gerő Ambrus* kereste meg Frenák Pált, hogy ez a kiállítás lesz az ő első kurátori munkája, és az az ötlete támadt, hogy a megnyitón a tánc mint társzművészet is képviselve legyen. Pali pedig engem ajánlott. Egy ilyen lehetőséget nem lehet visszautasítani. Ezzel élni kell. Ez a társulatnak is jó, meg nekem is. A MenNonNót én választottam. A kéksége miatt. Könnyű volt szinkronba hozni a kiállítás témájával. Az eredeti koreográfia tizenöt perc. Egy ilyen alkalomra azonban nyolc perc is elég. Abban is van mit megmutatni. A cím pusztá szójáték. Az én felfogásomban: ember, ne tedd ezt! Az első négy percben, amikor a fal előtt táncoltam, olyan érzések kavartak bennem, mintha magam maradtam volna a Földön. Elhagytak, nincs mellettem senki. Egyedül vagyok a szenvedéseimmel. Egyetlen mentsváram, életerem a víz, a kék mélység.”

A jelmez, ez a szépséges szoknyadrapéria a teljes szabadság szimbóluma. Teret nyit, időt ad, új utat, új világrendet. Nyolc kiló a ruha súlya. Tizenöt perc, míg annak rendje és módja szerint szétteríti, kihajtogatja, körbefolytatja.

„Annak is megvan a technikája, ahogy aztán magamra öltöm. Nem igazgathatom a derekamon, azonnal működőképesse kell tennem. Nehéz az anyag. Nem selyem. Elasztikus mix. A forgást külön el kellett sajátítani. Kicsi negyedeket léphetek csak, és

nem zárhatom össze a lábam, terpeszben kell fordulnom, de úgy, hogy még csak véletlenül sem csavarodjon rám az egész. Megnéztem párszor a felvételt, láttam Pali, hogy csinálja, és egyedül betanultam a szólót. Ő már nem próbálhatott velem, időközben hazautazott Párizsba. Öt éve, hogy a táncosa vagyok. Már vagy tíz darabjában szerepelek. Amikor hozzá kerültem, még nem volt olyan hú, de sok tapasztalatom, gyakorlatom. Pali kínzott is rendesen, de nem sajnálom. Megérte. Hálás is vagyok neki ezért. A második évben még szorosabb lett a kapcsolatunk. Akkor már mester és tanítványa dolgozott együtt. Rengeteget foglalkozott velem. Volt idő, amikor fel akartam állni, mert már nem bírtam, nagy volt a terhelés lelkileg is, fizikailag is, aztán mégis maradtam, megerőszkolva magam. Éreztem, hogy ez az én utam. A vízválasztó most jött el, az ötödik év után. Próbáltam egy kicsit függetleníteni magam. Pali is úgy gondolja, hogy ez természetes. Amit nála megtaláltam, az egy stáció a pályámon. Előtte volt Pécs, Augsburg, Miskolc. Aztán Budapestre kerültem, eltáncoltam a *P.P.Pasolini-PRrojectet*, abban látott Pali, meghívott a társulatába, s azóta ő a csúcса a pályámon. Ő lett a mentorom. Ha találkozik valakivel, akivel dolgozni szeretnék, elszegődhetek egy produkcióra. Nem venné zokon. Húszévesen, amikor a társulatába vett, félkész táncos voltam. Azóta sokat fejlődtem. Már jobban tudom, mire gondol, mint a többiek mellettem. De még mindig belőle építkezem. Sokszor hallom tőle, hogy ne gondolkodj, érezz! Igaza van. A színpadon érezni kell, gondolkodásra ott a próba. A MenNonNóban éreztem először, hogy minden súlyt le tudtam rázni magamról, és átléptem a határaitam. Az abszolút szabadságot éltem meg.”

Hogy mikortól tekintheti magát Frenák-táncosnak egy előadóművész? Maurer Milán szerint erre szülni kell.

„Hasonlóan kell gondolkodni, rezonálni, mint Pali. Nyilván el kell tőle tanulni azt a sok technikát, tartalmat, ami a sajátja, és abban kell hinni, amiben ő hisz. Pali olyan embereket válogat maga mellé, akikben érzi a számára fontos alapértékeket. Emberileg is, szakmailag is. Aztán már csak ezeket fejleszti. Nála minden komplexebb.

A fizikai adottságokkal nem elégszik meg. Palinál extrémításba kell menned minden területen. Extra vállizületek, extra csípő, extra láb, extra karok. Mindent előre kell nyomni nála. Tizenöt éves koromban *Szvetlana Zaharova*, a moszkvai Bolsoj és a milánói Scala balerinájának a lábfejét irigyeltem. Meg a hajlékonyságát. Nekem ő olyan, mint egy úrlény. Nem e világi. A másik táncos, akit csodáltam, és mind a mai napig felnézek rá, az olaszok sztárja, *Roberto Bolle*. A világ egyik legszebb testű, legkifinomultabb stílusú klasszikus táncosa. Született ballerino.”

De ugorjunk még vissza New Yorkba. A Pfizer gyógyszergyár egykori épületébe, amelyben most ifjú képzőművészek tanulnak.

„Amikor megérkeztem, még csak festették a falakat. Megrettentem a fehér színtől. Kicsit olyan gyógyszerhárgangulata volt a teremnek. De amint felkerültek a képek a falakra, és a szobrok is megtalálták a helyüket, hirtelen minden megváltozott. Életet nyert a tér. A megnyitó előtt kitaláltam, hogy lefestem magam fehérre, mintha márványpor szállt volna a testemre. Mielőtt beengedték volna a közönséget, beültem a szobrok közé. Egy órán át meg sem mozdultam. Ültem a hideg kővön. Meg is lepődtem, hogy erre is képes vagyok. Volt, aki engem is kiállítási tárgynak nézett. Nem vette észre, hogy lélegzek, úgy voltam bevilágítva. Nem mértem magamban az időt. Arra vártam, mikor szólal meg a zene. Ahogy felcsendült, onnan már ment minden a maga útján. A nézők lelkesen fogadták a táncot. Ilyen darabot látni a világ bármelyik pontján kuriózumnak számít. Ebben biztos vagyok.”

New York újabb nagy lépcsőfok a pályáján. A legjobbkor jött a meghívás, mondja. Epp amikor változóban volt a felfogása, a mozgásvilága, a technikája. New York óta másképpen gondolkodik a táncról. Azt persze egy pillanatig sem hiszi, hogy mostantól minden könnyebben megy majd. A maximalizmusa nem fog alábbhagyni.

„Táncosként most élem az aranykorom. Huszonöt éves vagyok. Felvettek koreográfusi szakra. Folytatni szeretném, amit Augsburgban elkezdtem. A táncos nem idomított majom. Önálló gondolatai is vannak.” ❁

Nirav Modi és a nagy bankrablás

INDIA GYÉMÁNTKIRÁLYÁNAK FELEMELKEDÉSE ÉS BUKÁSA

VADAS ZSUZSA

India a mesék és az álmok országa, ahol korunk új maharadzsái, a multik mesésen gazdagok, míg a túlnépesedett ország 1,4 milliárd lakosának jelentős része csak álmodik arról, hogy meggazdagodjon. Egy ambiciózus fiatalember, *Nirav Modi* nemcsak mert nagyot álmodni, hanem néhány év alatt rekordot döntött: India gyémántkirálya lett.

Majd ugyanolyan gyorsan, ahogy magasba emelkedett, lebukott. Csalási botránya alapjaiban ingatta meg országa gyémántpiaci hegemoniáját, válságba sodorta a többi piacot is világszerte.

Most rács mögött ül Londonban.

Óhatatlanul felmerül a kérdés: ki ez a most ötvenes éveiben járó üzletember, aki képes volt felépíteni egy virágzó gyémántkirályságot, elegáns ékszerboltjai behálózják az egész világot, a Modi márkanévvel pedig ténylegesen felzárkózott az olyan nemzetközi luxusmárkák, mint a Cartier, a Bulgari vagy a Van Cleef & Arpels mellé? Mi vitte rá, hogy saját vagyonát és jó hírnevét is kockáztatva valótlan adatokkal jusson tetemes összegű hitelek felvételéhez? Gátlástalan gazember, örült, vagy csak elcsúszott valami banánhéjon?

KARMESTERNEK KÉSZÜLT

Az indiai Palanpurban született, Belgiumban nőtt fel, ahol apja csiszolatlan gyémántokkal kereskedett. Az Antwerpeni Nemzetközi Iskolában még arról álmodozott, hogy karmester lesz, vonzódott a zenéhez. Ehelyett, nyilván családja kívánságára, pénzügyi ismereteket szerzett Amerikában, a Pennsylvania Egyetemen.

Ezután visszament Mumbaiba, kitanulni a gyémántszakmát. Az indiai főváros híres gyémántpiaca – a mocsok, a legyek és a trágyaszag ellenére – valódi kincsesbánya. Ott még a nyomorgók is összesepregethetnek, kapirgálhatnak egy kis aranyorzsálékot, gyémánttörmeléket, ha jó napjuk van. Korra hajnalban guberálók hada lepi el India legnagyobb arany- és ékszerpiacának utcáit. Még a mosakodó kutak alján lerakódott iszapot is szítán átmossák, hátha aranyra bukkannak. Műszak végén ugyanis az ékszerészek és aranyművesek ezekben a rozsdás vastartályokban mosakodnak meg. Ők készítik a csodás ékszereket, százévesnél is öregebb műhelyekben.

Nirav Modi a mélyszegénységnek és mesés gazdagságnak ebből a furcsa, kétarcú világából – ahol ezrek dolgoznak éhbérért, vagy élnek meg az összekapirgált aranyorzsákból – emelkedett ki, toronymagasan. Láttá, hogy akinek szerencséje van, tehetséges és jó kuncaftokat szerez, sokra vihethi. Nem tétlenkedett. Mert nagyot

álmodni, és készen állt a megvalósításra: 100 ékszerüzletnek a felépítésére, amelynek határidejét 2025-re tűzte ki.

SZTÁROK SZTÁRÉKSZERÉSZE

2015-ben ő volt az első indiai, aki üzletet nyitott New York híres luxus bevásárló utcáján, a Madison Avenue-n. A megnyitón jelen volt *Donald Trump* amerikai elnök idősebb fia, Donald Trump Jr. és annak felesége, *Vanessa*, valamint számos híresség. Ekkor már Modi a sztárok kedvenc ékszerésze volt. Mesés ékszereiben népszerű csillagok, köztük *Naomi Watts*, *Kate Winslet*, *Karlie Kloss*, *Jennifer Lopez* tündököltek a Golden Globe- és Oscar-gálákon. A márka arcának *Rosie Huntington-Whiteley*, a világszerte ismert brit színésznő-modellt szerződtette, lapokban szívesen fotóztatta magát celebek társaságában. Sorra nyíltak bemutatótermei New York után Párizsban, Londonban, Új-Delhiben, Hongkongban. Több tucat boltot

létesített a világ különböző városai-
ban. 2013-ban a Forbes felvette a leg-
gazdagabbak listájára. Nettó vagy-
onát ekkor 1,4 milliárd amerikai dollár-
ra becsülték. Kifinomult szépérzé-
kének köszönhetően meghódította a
legjobban jövedelmező ékszerpiacot,
a különleges gyémántokra vevő gaz-
dag hölgyeket.

„A gyémánt a lányok legjobb barát-
ja” – énekelte *Marilyn Monroe*, az
1953-ban forgatott *Szőkék előnyben*
című filmjében. Nem csoda, hogy
Amerikában valaha elképzelni sem le-
hetett olyan eljegyzést, ahol a gáláns
vőlegény ne gyémántgyűrűt húzott
volna az ara ujjára. Modi híres lett és
dúsgazdag. Arra különösen büszke
volt, hogy a Modi márka világsikere új-
ra felragyogtatta az indiai gyémánt-
ipart. Aztán váratlanul beütött a
krach: a sztárok ékszerése a magas-
ból a mélybe zuhant. Királysága kár-
tyavárként omlott össze.

A NAGY BANKRABLÁS

A lavinát 2018-ban egy gyémántfeldol-
gozó cég családja indította, legalábbis
rá gyanakodtak, a Pandzsábi Nemzeti
Banknál kibukott óriási hiány miatt. Ez
volt az indiai történelem legnagyobb
vállalati csődje. Modi csalásáról nem
történt említés. Idővel egy amerikai
csődbíróság is vizsgálódní kezdett, és
megállapították, hogy Modi és bűntár-
sai többmilliárd dollárt csaltak ki a
bankból hét év alatt. Dokumentum-
kat hamisítottak, jelentősebb hitelek
felvételére nem létező eszközöket tün-
tetve fel zálogként. Az áltranzakciókat

húszt fedőcégen keresztül hajtották
végre. Volt olyan gyémánt, amelyet
papíron négyszer is megvettek, majd
eladtak, ám ez senkinek nem tűnt fel.
Valószínűbb, hogy tudtak róla, csak
féltek, hogy megrendül a bankba ve-
tett bizalom. Márpedig ebben az üzlet-
ágban a bizalom a pénznél is fonto-
sabb. Modi súlyos hibát követett el,
hogy visszaélt ezzel, felrúgva az évszáz-
ados hagyományokat.

A mumbai gyémánttőzsdén például
általánosan bevett gyakorlat volt,
hogy többmilliárdos ügyletet is szó-
ban kötöttek meg, pusztán kézfogás-
sal. Szerződésekről és számlákról
nem is hallottak. Modi jobbnak látta
biztonságos menedéket találni. Első-
ként Hongkongban, majd az Egyesült
Királyságban kért menedékjogot. In-
diai vagyonát, a nevét viselő üzlete-
ket, luxusautó gyűjteményét, gyárait
lefoglalták a hatóságok. Több ezer al-
kalmazottját szélnek eresztették. A
kár, amit okozott, ennél sokkal na-
gyobb volt. A drágakövek beszá-
llítóláncai lefagytak, nincs kínálat, a
kereslet is zuhanórepülésbe ment át.
Idén máris 25 százalékkal csökkenhet
a jobb időkben évi 80 milliárdos gyé-
mántpiac. Ebben már közrejátszik a
koronavírusjárvány is, hiszen a legna-
gyobb vevőnek számító Amerikában
leállt minden: a gyémántbányáktól a
csiszoló üzemeken át a kereskedőkig.

MI LETT MODIVAL?

A szökött ékszerészt 2019 tavaszán,
az Interpol egyéves hajszája után,
Londonban letartóztatták, 8 millió

fontos háza közelében, egy 13 ezer
amerikai dollárt érő struccbőr dzseki-
ben. A bírósági tárgyalás folytatását a
járvány miatt elhalasztották a követ-
kező évre... Bőven van ideje elgondol-
kodni azon, miért játszotta el a becsü-
letét? Miért nem érte be azzal, amit
elért? Túl sokat akart, túl gyorsan, pe-
dig az indiai üzleti életben nem nézik
jó szemmel azt, aki ezerrel hajt a
csúcsra. Azt, aki „tisztos”, háromgye-
rekes családapaként luxuskocsin furi-
kázik, méregdrága villában lakik,
sztárok társaságában mutatkozik
partikon, fogadásokon. Hát még, ha a
legdrágább és legdivatosabb cuccok-
ban parádézik. Fejébe szállhatott a di-
csőség, túllépett azon a határon, ame-
lyet ma már sehol nem vesznek komo-
lyan. Mostanában másról sem olvas-
hatunk a lapokban, mint sikkasztás-
ról, maffiás, korrupciós és pénzmosá-
si ügyletekről, de arról alig, hogy fele-
lősségre vonták az elkövetőket. Modi
valószínűleg nem szándékozott csőd-
be vinni a bankját, bedönteni a gyé-
mántpiacot, hiszen lett volna miből
visszafizetni a tartozását. Elszámít-
hatta magát. A botrány kirobbanása
váratlanul érte, még az indiai pénzvilág
zárt közösségétől sem várhatott
arra a védelemre, amely megilleti a
közösség többi tagját. India tavaly
mégis kinyújtotta utána a kezét: kérte
Nirav Modi kiadatását. De a brit igaz-
ságszolgálat tempójának ismeretében
akár évekre is telhet, amíg döntés
születik az ügyében. ❀

A bross

JOLSVAI ANDRÁS

Kevés fénykép maradt anyámról.

A legkedvesebb hosszú ideje néz vissza rám a dolgozószobám faláról. A huszonegyedik születésnapján készült, színezett műtermi felvételnél látszik, anyám egy székes hátának támaszkodik, karjai követik a támla hullámát, szőke hajában bonyolult, kontyszerű formák, mélyzöld ruháját egy bordó betét díszíti mell fölött. Gazdagon van ékszerelve, fülbevaló, karkötő, köves gyűrű mellett a bal kezén már jegygyűrűt is visel. A paszpartura saját kezűleg írta – méghozzá töltőtollal, mert a tinta itt-ott szélesebb medret vájt magának – a dátum mellé, hogy „szeretettel Kicsid”. Mint-hogy nagyszüleim életük végéig *Vicának*, *Vicuskának* nevezték anyámat, az aláírás minden bizonnyal a vőlegényének, *Czöndör Jánosnak* szólt, akit a családban mindenki csak *Johann-nak* hívott. (És akihez anyám alig egy év múlva hozzá is ment, hogy aztán hét év múltán elválna tőle, úgy, hogy mindösszesen néhány hetet élhettek együtt. Háború, hadifogság, tudják, hogy van ez. A kép mindenestre anyám birtokában maradt, de a dedikáció meggátolta, hogy később – második házassága idején – a falra kerüljön. Így jutott aztán hozzám, sok évtized múltán, viszonylag jó állapotban: csak be kellett kereteztetnem.)

Anyám viruló fiatalasszonynak látszik azon a képen, de a mosolyában van valami gyermeki. Boldognak tűnik rajta – talán azért is szeretem annyira.

De most nem anyám boldogságáról fogok beszélni (előbb-utóbb hozzá kell látnom pedig, senki sem teszi meg helyettem), hanem arról a brossról, mely ezen a képen a ruháját díszíti.

Elegáns, ovális, arany mellű apró kövekkel azon a bordó betéten.

Ez volt az egyetlen ékszere, melyet még én is ismerhettem.

Amikor a fénykép készült, anyám élte a korabeli húszéves lányok gondtalan életét – már azokét persze, akik viszonylag jómódú családba születtek, és a háborúba siető ország korlátozó intézkedései se vonatkoztak rájuk. Keresztény felső-középosztály, így hívták azt a társadalmi réteget, ahová tartozni tudta magát. Az apja gyáros volt – inkább csak üzemes, de így jobban hangzik azért –, a nevelőapja tanácsos a Beszárkánynál, és a két férfi, akik versenyben szerették Vicuskát, évtizedeken át abban mérték össze erejüket, hogy ki tudja jobban elkényeztetni a lányt. (Anyám, szerencsére, jól kezelte ezt a különös küzdelmet – ebbe nőtt bele, hisz egyéves se volt, amikor a szülei elváltak – s mindkét irányban eleget tett a kívánalmaknak, anélkül, hogy a sok kényeztetéstől engedte volna a gyepelt.) A vőlegény családjá is az upesti felső tízezer tagja volt, a fiatalokat berendezett lakás, cseléd, autó várta, s anyámnak ahogy addig, azután se kellett (volna) dolgoznia. Gyerekeket szül majd, irányítja a háztartást és „élénk társadalmi életet él”, ez volt a terv. Amelyet aztán – sok más korabeli tervvel együtt – alaposan keresztülhúzott a háború.

A következő másfél évtizedet kiterjedt családom anyai ágának majd minden tagja élénk deklasszálódással töltötte, s mire én megszülettem, nagyapámból segédmunkás lett, nagyanyámból bedolgozó, anyámból gépíró, és az őket egykor körülvevő vagyontárgyak többsége is régen odalett, beleértve a képen látható ékszerek többségét. Méltán gondolhatták felmenőim, hogy ennél már nemigen van lejjebb. Tévedtek, mint oly sokszor történetük során.

Amikor anyám meghalt és apám disszidált, s hárman maradtunk az öregekkel (istenem, istenem, ötvenes éveik közepén jártak!), akkor tanultuk meg igazán, mi az, szegénynek lenni.

A nagyszüleim lényegében kiirattak a világból, a nyaralástól az öltözködésen át a szórakozásig mindent elfelejtettek, csekélyke bevételeik (mely nagypám segédmunkási fizetéséből, valamint a zálogba vitt, illetve eladogatott maradék vagyontárgyak ellenértékéből származtak) elementek lakbérre, fűtésre, étkezésre, pedig nagyanyám igazi varázsló volt, az árokparton szedett gazból is tudott remek főzeléket alkotni, s úgy rántotta a csontot, mint más a borjúcomb. (Nem tartozik szorosan a tárgyunkhoz, de azért szeretném itt leszögezni, boldog gyerekkorom volt: én már beleszülettem ebbe a világba, a háború előtti családi történetek nekem népmesék voltak, s a barátaim, osztálytársaim többsége éppen olyan, másoktól levetett göncökben járt, mint én, így aztán úgy nőttem föl, hogy nem a pénz számít, hanem a tudás, az egészség, a belső értékek. Mondjuk, én így is maradtam, aminek mára lett egy kis bukéja, de ezt a vonalat most tényleg engedjük el, mert ki tudja, hová vezetne.)

A lejjebb ötvennyolc nyarán csapott be. Egy éjszaka vad vihar tört a városra, nagyapám hálóingben kiszaladt az udvarra (hoppá!, még volt udvarunk!, később az is odalett!), hogy beszedje a száradó ruhát. Túl óvatlan volt, az orgonabokor egyik vékony ága a szemében kötött ki. Ebből aztán hosszú kórházi ápolás, félvakság és leszázalékolás lett, a vele járó teljes anyagi csőd. A táppénz arra sem volt elég, hogy a nővérek, orvosok zsebet megfelelően bélelje, nemhogy arra, hogy vita-

mindús gyümölcsöt vegyünk a betegnek s a növésben levő kisgyermeknek. (Fedor doktor úr, áldott emlékü körzeti orvosunk szíves szóbeli közlése.) Nagyanym kapkodott fűhöz-fához, kölcsönöket vett fel tisztázatlan feltételekkel, gyermekfelügyeletet vállalt, gép- és gyorsírt, noha nem értett hozzá, sőt, még mint varrónő is kipróbálta magát, noha azt aztán végképp nem kellett volna.

És persze eladott mindent, ami még mozgítható volt a lakásban.

Kivéve anyám brossát.

Nem tudom, hogyan alakult ez az ékszer afféle szerencsét hozó amuletté a családban, de mikor én eszméltem, már az volt. Lehet, hogy volt hozzá történet is, lehet, hogy csak a véletlen játszott szerepet benne (ez maradt utolsónak, mondjuk), de tény, hogy anyám brossa akkor már érthetetlen volt. Olyan csapás nem érhetett bennünket, hogy azt az ékszer kiengedjük a kezünkől. Emlékszem egy kórházi jelenetre, nagyapám fekszik az ágyon, nagyanyám a takaróját igazgatja a fejénél, én, szófogadóan az ágy lábánál, a lázlap különös, zöld raszterét bámulom, az öregek halkán puszognak egymás között, amikor nagyapám felhá-

borodottan felkiált, a brossát, azt soha, megértetted, és olyan szemmel (konkrétan eggyel, hisz a másikat vastag, fehér kötés takarja) néz nagyanyámra, mint valami gyilkosra.

Így aztán az a brossa túlélte minden csapást a következő évtizedekben, nagyszüleim az üveges szekrényben őrizték, a lepedők között, s nagyritkán elővették, megmutatták nekem, és azt mondták, ez itt a tiéd lesz egyszer, s ha nagy bajba kerülsz, majd megsegít. Arról nem esett szó, milyen módon fog a brossa megsegíteni, úgy-e, hogy eladom majd, és így kerülök egyenesbe, vagy úgy, hogy bevarrom a zubonyom alá, és így megvéd az ellenséges golyóktól az elkövetkezendő világháborúban. Rajtam kívül egyetlen embernek mutatták meg az ékszer, Imre bácsinak, aki nagyanyám nagybátyja volt, s az a hír járta róla, hogy nagyon ért a drágakövekhez. Imre bácsi minden alkalommal hosszan vizsgálta a mellűt, hümmögött hozzá, aztán megállapította, hogy ennél szebbet ő bizony sosem látott, és megér ez legalább... és itt egy fantasztikus összeg következett, olyan fantasztikus, amit a nagyszüleim hittek is meg nem is, de mindenesetre összezsápták a kezük-

ket, és azt mondták, jesszusmária. És aztán még mélyebbre rejtették a brossát a lepedők alá.

Nagyapám – aki akkor már öt éve gyászolta a feleségét – nyolcvanháromban felszólított, hogy tíz napon belül ürítse ki a lakását, mert a házat rövidesen lebontják. (Szép lakótelep nőtt a helyén, örökre árnyékba borítva a gyermekkoromat.) Az öregemet – aki már vagy egy éve csatázott a tanáccsal, minden felajánlott cserelakást visszautasítva – olyannyira sokkolta ez a hír, hogy egyetlen délután alatt eladott mindent – az edényektől a könyveken át a szőnyegekig – maga alól: ha pusztulni kell, pusztuljon. A környéken vércseként kórokozó handlák között hamar híre kelt a megbolondult öregnek, lecsaptak rá és seperc alatt eltüntettek mindent. Mire a szomszédok elértek telefonon, semmi, de semmi nem maradt a múltamból. Filó bácsi, aki szemtanúja volt az eseményeknek, később azt mesélte, nagyapám mintha részeg lett volna, dobált ki mindent az ajtón, aztán ráengedte a hordát az általa mozgíthatatlan bútorokra, eszközökre, és a sáskák gyorsan lelegettek mindent, egy-két ötszázast gyűrve nagyapám utolsó – és addigra egyetlen – zakójába.

Amikor minden eltűnt, az öreg előhúzza a belső zsebéből anyám brossát.

– És ezért mennyit adnak? – kérdezte rekedten. Egy kövér műbőrkalapos visszasétált, kezébe vette az ékszer, aztán a szájába is, a fogai közé, végül kiköpött és odavetette.

– Ezért egy fillért se. Vacak biszu ez, hamisítvány, annak is ócska. Nem ér semmit! – azzal megvetéssel visszanyújtotta nagyapámnak. Aki csak állt, megkövülten, összetörten, aztán csak ennyit préselt ki magából.

– Biztos?

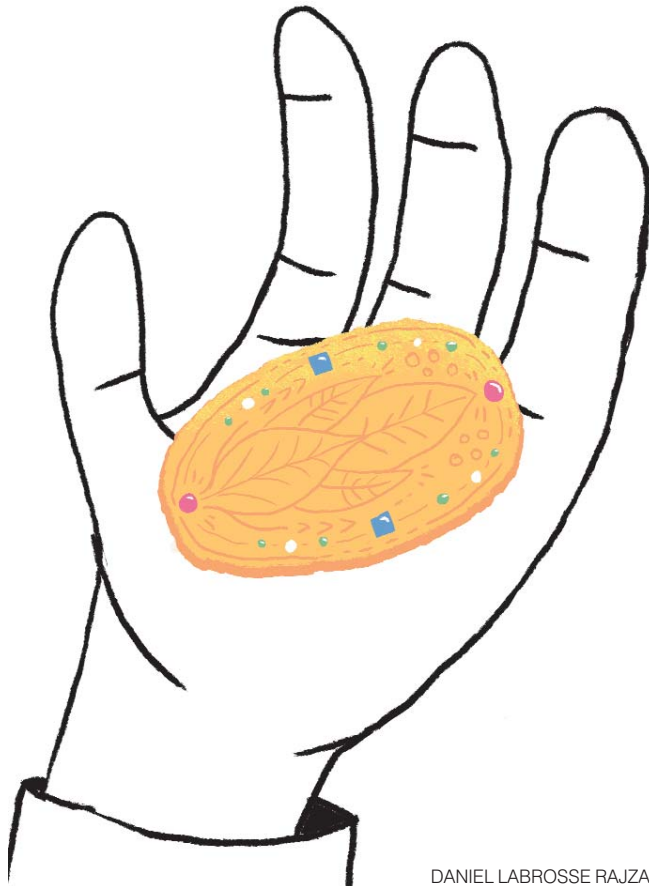
– Nekem elhiheti.

Nagyapám nézte, csak nézte az ékszer, aztán belenyomta az ószeres kezébe.

– Akkor vigye el ingyen. Magának adom. Emlékbe.

A férfi vállat vont és elment.

Mármost hogy a híres ékszer valóban hamisítvány volt-e, vagy az a csirkefogó ezzel a zseniális trükkel szerezte meg magának, mindegy is. A fényképe ott van a falamon, és igazabb, mint valaha. És valahányszor rápillantok, megsegít. ❀

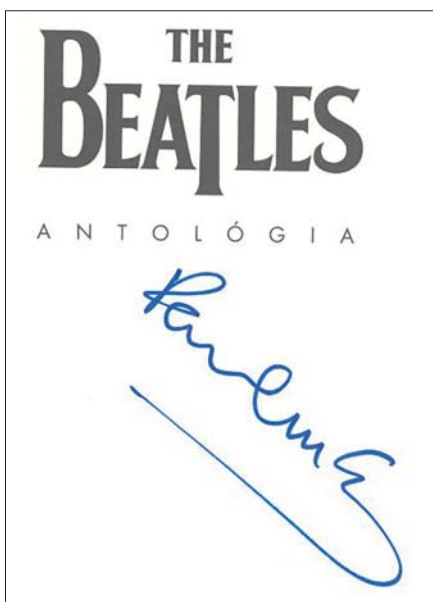

DANIEL LABROSSE RAJZA

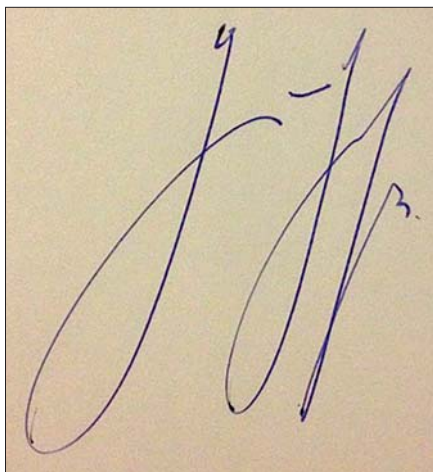

Igazi vagy hamis?

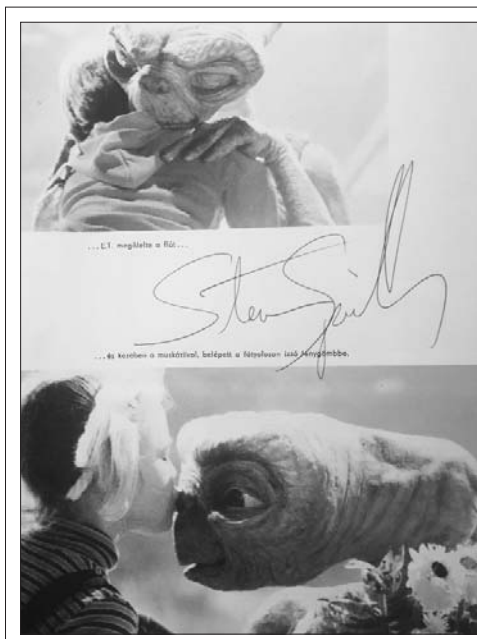
KOLOZS ANDRÁS

PAUL MCCARTNEY – BUDAPEST, 2003. 05. 15.

GÜNTER GRASS – BUDAPEST, 2004. 04. 22.

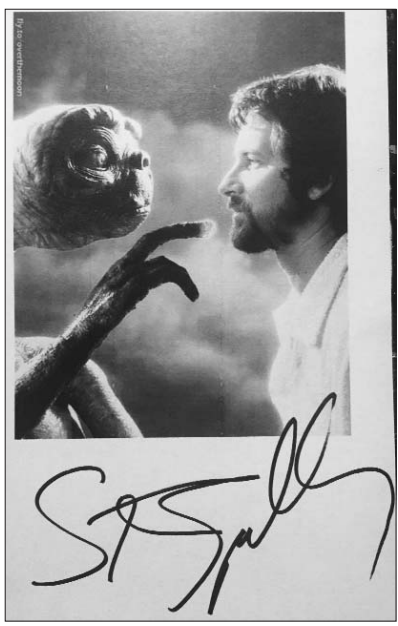
STEVEN SPIELBERG – BUDAPEST, 2005. 08. 25.

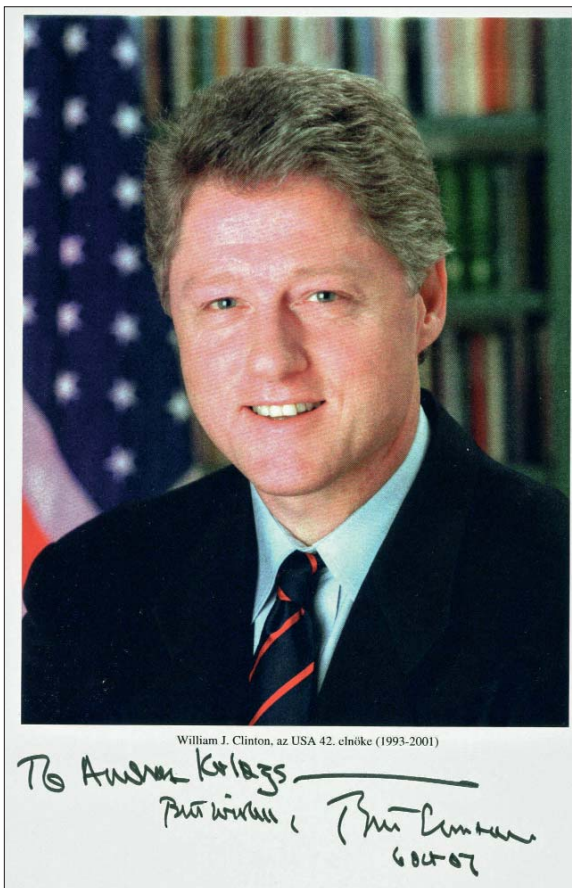
Van egy olyan hobbi szerte a világon, amelynél mindig az alábbi a központi kérdés: eredeti vagy hamis? Híres és hírhedt emberek aláírásainak gyűjtéséről, amelylyel a maguk korában, hisszük-e vagy sem, már az ókori görögök is foglalkoztak. Neves személyiségek kéziratait egyetemes értéknek, a közösség számára megőrzendő kincsnek tekintették. Értékről azonban csak akkor beszélhetünk, ha a kéziratról vagy aláírásról valamilyen módon bizonyítható, hogy az adott szöveg, aláírás, szignó egy neves személy kezétől származik. Mondhatnánk erre, hogy mi sem egyszerűbb az „igazolásnál”, hiszen látjuk, amikor a híresség autogramot oszt, készülnek fényképek, videofelvételek, vagy ha az adott tétel megszerzése személyesen (akár egy könyvdedikálás) történik, akkor a hitelesség kérdése fel sem merülhet.

Csakhogyan autogramot nem csak személyesen lehet kérni, sőt, nap-

jainkban a koronavírus-járvány valószínűleg örökre megváltoztatja az autogramosztási szokásokkal kapcsolatos jellemzőket, ami miatt egy tétel vizsgálatakor még körültekintőbbnek kell lennünk. Nem csupán a távolságtartásról van szó, hanem arról, hogy a sok esemény hiánya, valamint a megemelt biztonsági szintek megnehezítik a sztárok közelébe férkőzést. Másrészt talán bennük egy nagyobb bizalmatlansági faktor is munkál: vajon, ha ezt a sok „idegen” tollat mind megfogom és írok velük, elkapom-e a vírust? Ráadásul a vakcinával ez a félelem nem foszlik köddé: bármikor kitörhet egy újabb járvány. Ezek ellenére még napjainkban is lehet személyesen autogramot kérni, de már a régebbi módszernél korlátozottabb lehetőségekkel.

A pandémia rávilágít egy másik témakörre: a hamisításra. De miért hamisít bárki autogramot? Az autogramoknak – ha nem is mindig, de általában – értéke van, akár egy műtárgynak: vannak gyakori, viszonylag könnyen megszerezhető, hozzáférhető tételek, és vannak ritkaságok, amelyekért teljesen természetes, hogy dollár tízezreket áldoz egy-egy lelkes gyűjtő, ha meg akarja szerezni. Utóbbira vehetjük példaként a The Beatles tagjainak vagy önmagában *John Lennon*nak az aláírásait, ezek rendre magas összegekért cserélnek gazdát. (Az RR Auction autogramokra szakosodott amerikai aukciósháznál jelenleg is számos Beatles-tételre lehet licitálni. Például Lennon kertészének egy számlája, amelynek átvételét a zenész aláírásával elismerte, 1200 dolláron áll, végső értékét 2500 amerikai dollárra taksálják.) Árverésen gyakorlatilag bármit meg lehet szerezni, a Sotheby's most *Oscar Wilde*, *Charles Darwin*, *Walt Whitman* és *Karl Marx* kézzel írott leveleit kínálja eladásra,

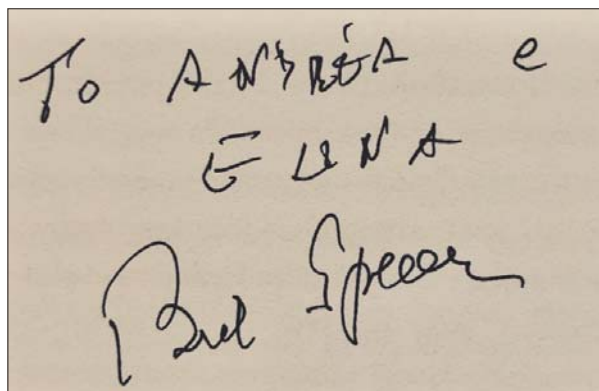

BILL CLINTON – BUDAPEST, 2007. 10. 06.

PELÉ
– BUDAPEST,
2014. 03. 26.

BUD SPENCER
– RÓMA,
2008. 03. 18.

mindegyiket a legbusásabb anyagiak reményében. A világ talán legismertebb autogram-hamisítási sztorijából sikeres, több Oscar-díjra jelölt film is készült 2018-ban. A *Megbocsátasz valaha?* című film *Lee Israel* történetét dolgozza fel, és bemutatja, hogy az akkortájt nélkülöző amerikai életrajzíró a '90-es években rájött, hogy van tehetsége híres írók, költők stílusában leveleket írni. Lebukásáig darabonként 300-500 dollárt keresett egy-egy hamisítvánnyal, amelyeket antikváriumoknak adott el.

Meglehető módon a legtöbb hamisítványt azonban maguk a hírességeket körülvevő stáb állítja elő. Ki kell elégtetni a növekvő autogramkérési igényeket, hiszen a rajongóival kedves sztár imidzsét ez teszi eladhatóbbá. Képtelenség lenne elvárni, hogy egy-egy filmstár naponta több ezer fényképet is becsülettel aláírjon. (Ha nem hisszük, próbáljuk ki: írja le a nevét százszor egymás után, és figyelje meg, hányadik aláírása után kezd el végtelenül unni az egészet. Képzeld el ugyanezt évi háromszázhatvanöt alkalommal.)

Akármennyire utópisztikus elgondolás, a hírességek gyakran „aláíró-

titkárokat” alkalmaznak, esetleg a technikát hívják segítségül. (*John F. Kennedy*nek egész focicsapatnyi aláírótitkára volt, *Ronald Reagan* helyett pedig színész korában anyukája, elnökként pedig titkárnője, *Helene von Damm* asszony válaszolt az autogramkérő levelekre.) Az autopen gépek technológiája ma már olyan fejlett, hogy komplett, egész oldalas kézírásos szövegek hibátlan reprodukálására képesek. Ha valaki nem akar beruházni egy autopenre, választhat könnyebb megoldást: a fényképre nyomtatott aláírást. Hátulütője, hogy az eredetiségnek még a látszatát sem képes sugallni.

Ami engem illet, az 1990-es évek közepétől gyűjtöttem hírességek eredeti aláírásait. Huszonkét éven át hódoltam hobbimnak, és végül 2016-ban az *Autogramok könyve* című kötetem hasábjain foglaltam össze mindazt, amit erről a nagyszerű kedvtelésről tanultam. Több ezer hírességgel találkoztam bel- és külföldön, gyűjtöttem autogramot személyesen és postai levélben kérve, de egy-egy tételt aukción vásároltam meg. Mintegy négyezer híresség eredeti autogramját si-

került megszereznem, vártam fellépés előtt *Tom Jones*ra vagy *Santanára*, rohantam koncert után a szállodához *Leonard Cohen*ért, szinte versenyt futva (autózva) vele, elmentem Rómába, mert *Bud Spencertől* időpontot kaptam egy személyes találkozóra, s kivártam, amíg „gyermekkorom elnöke”, az abszolút elérhetetlen *Bill Clinton* végül 2007-ben csak eljött Magyarországra. Napokat vártam *Nelson Piquet*re, illetve hajnali fél kettőig *Paul McCartney*ra, és a tévéhíradó elől rohantam el az akkor világszerte ünnepezt, Nobel-békedíjas *Aung Szan Szú Kji* aláírásáért.

Az idők folyamán akadtak nem személyesen kért autogramok, ezért hamisítványok is átfutottak az ujjaim között. A hamisítványok egy része azonnal elárulja magát az értő szemnek valamilyen nyilvánvaló eltéréssel, de vannak professzionális másolatok. A világiárvány az autogrampiacon felértékelte az eredeti aláírásokat, az ár-emelkedés minden bizonnyal tartós marad. Akit a kézírás varázsa hajt, legyen csak kitarató. Vásárlás és cserebere esetén pedig rendkívül körültekintő.

A hamisítókirály

NEMERE ISTVÁN

Mi magyarok hajlamosak vagyunk mindig magunkat látni és láttatni a központban. Szentül hisszük: nagy embereink világhírré vergődve minket is mintegy magukkal emeltek. Minden Nobel-díjas hazánkfia büszkeségünk tárgya. Am szemérmesen hallgatunk, ha sötétebb alakokról esik szó. Pedig talán nem véletlen, hogy a legnagyobb szélhámosok az utóbbi száz évben magyarok voltak. Ezek legnagyobbikáról mesélek most.

Ne szégyellje, aki még sohasem hallotta *Hory Elemér* nevét. A magyar diplomatacsaládból származó fiatalember lett a legnagyobb bűnözőművész, aki valaha élt e bolygón. Az 1905-ben, Budapesten született férfi Párizsban tanult festeni, majd rövid magyarországi kitérő után visszajutott Franciaországba, és többé nem tette lábát magyar földre. Ha úgy hozta a szükség, hamis útleveleket is készített magának. A leggyakrabban az igazi – *Hoffmann Elemér Albert* – nevét használta „*Elmyr de Hory*” (ejtsd: elmir dö ori) alakban.

A háború után Párizsban nyomorgott. A saját képeit nem vették, nem állították ki. Am rájött: ha grafikát és festményt hamisít, azokat el is tudja adni! Egyszer egy maga készítette „*Picasso-rajzot*” egy nagyon értő műkereskedő megvett tőle. Meg volt győződve, hogy valódi Picassót tart a kezében. Elemér ekkor felfogta: ha Picassót, *Dufyt* rajzol, *Matisse-t*, *Renoirt* és *Modiglianit* fest, mindig akad rá vevő. Állt egy-egy múzeumban ismert festők képei előtt, és megszólalt benne a hang: „Ilyent én is tudnék festeni”.

Rengeteget tanult, és mielőtt egy adott képzőművész modorában készített volna egy képet, mindent tudott már az illető szokásairól, életének és művészetének összes szakaszáról, így a születő kép beleillett az utánzott mű-

ELMYR DE HORY – HOMMAGE À MODIGLIANI

vész ilyen vagy olyan korszakába, stílusába, és sikerült megtévesztenie a szakértőket is! Tudta már, miben tehetőséges. Más hamisítók csak egy festőt tudtak utánozni, hamisítani – de ő legalább harmincat.

Képes volt órákig álldogálni egy Modigliani-kép előtt, valósággal magába szívta, amit látott, majd hazament, és igen rövid idő alatt ő is megfestett egy „Modiglianit”. Máris vitte egy műkereskedőhöz, aki tetemes összegért vásárolta meg.

De tudta, ezért börtönbe juthat. Ilyenkor az eladó felel a törvény előtt. Ha megfest egy képet valaki stílusában, korabeli vászonra vagy fára, akkor ő nem követ el bűnt, csak az megy börtönbe, aki azt műkereskedőknek vagy gyűjtőknek mint X. egykori festő művét adja el. Tehát szüksége volt egy vagy több olyan emberre, akik a veszélyes és fáradtságos dolgokat intézik: vásárolnak régi szekrényeket, hogy azok deszkáira festhessen, ugyanígy mindenfelé kutakodva szereznek régi, de értéktelen festményeket, hogy azok vásznát letisztítva használhassa, felhajtják a lehetséges vevőket, beszedik a pénzt, és eltörlik a nyomokat – ő meg csak hadd dolgozzon! Ezt az állapotot akarta elérni, ezért volt szüksége olyan bűntársakra, akik baj esetén „elviszik a balhét”, amíg neki a haja szála sem görbül. Azzal is tisztában volt, hogy az ilyen alakokkal osztózni kell a mesés bevételeken is.

És így is lett. Évekbe teltt ugyan, míg megtalálta a maga cinkosait... A saját neméhez vonzó Hory ekkor ötven múlt, de harmincnek sem nézett ki, és a párizsi homoszexuálisok körében találta meg azt a két férfit, akik ezentúl komoly hatást gyakoroltak az életére. Már olyan tökéletes hamisítványokat produkált, hogy azokat a festők családtagjai is (f)elismerték és igazolták. A cinkosok: *Lassard* és *Legros* képerkedelmi körökben mozogtak sok éve, amellel ügyes szélhámosok is voltak. Egymásra találtak, és beindult az üzlet. Elemérnek vettek egy úszómedencés luxusvillát Ibiza szigetén, beszereztek pár ezer festészeti albumot és szakkönyvet, ezerféle festéket, „Elmyr” pedig boldogan beköltözött, és festett, festett... Ez volt számára a földi paradicsom. Volt olyan nap, hogy három hamis Picasso-grafikát készített, máskor néhány nap alatt egy-egy Modiglianit, Matisse-t,

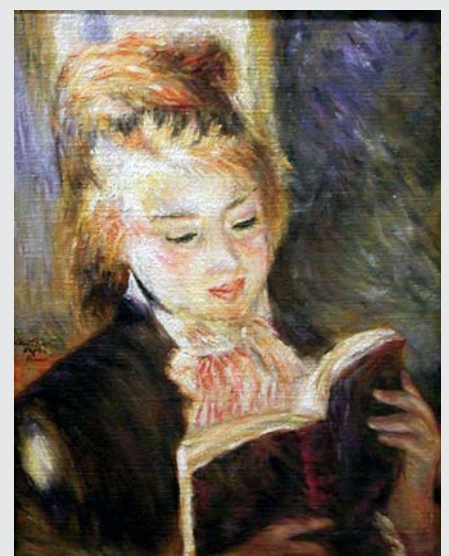
Renoirt. Cinkosai havi ezerhatszáz dollárt küldtek neki, amiből az 1960-as években az akkor már hatvanéves művész remekül élhetett csodás villájában, kiváló éghajlaton, saját kertjében. Nemcsak műterme, de laboratóriuma is volt, ahol festékekkel kísérletezett. Munkatársai a világot járták, és Textastól Japánig, Párizstól Rómáig árulták a képeket. Szinte az összes jobb európai, amerikai és japán múzeumba került közülük.

Elemérnek sikerült megtévesztenie a szakértőket is. Akik egy-egy festőre

kat, de az „ibizai mestert” fillérékért dolgoztatták. Elemér fellázadt, hát többet adtak neki, de soha nem kapta meg a neki járó harmadrészt. Műtermében olykor tíz festőállvány állt, mindegyiken másik művész képe készült. Mint a sakkbajnok, aki sok ellenfelével szimultán játszik, úgy festette műveit. Ám Legros és Lassard, a két cinkos Párizsban sok más csalást is elkövetett, lebuktak, és beárulták egymást. Ráadásul az 1960-as és '70-es évekre a tudomány is fejlődött, új műszereket és módszereket fedeztek fel,

MATISSE? RENOIR? HORY?

képezték ki magukat, azt nagyon ismerték, de őket is átverte. Kiállították az igazolásokat a képek eredetéről, a múzeumok és gyűjtők egymásra licitáltak értük. Később művészeti körökben úgy vélték: Hory legalább kétezer (!) képet hamisított, galériájában a kor világsztárjai, köztük *Ursula Andress* és *Gábor Zsazsa* is megfordulhatott.

Elmyr de Hory, hála a sok pénznek, amit keresett, francia állampolgárságot vett magának, és köztiszteletben álló ibizai lakossá vált spanyol földön. Egy festőt hamisítva nem már létező képét másolta, hanem az ő stílusában alkotott egy majdnem ugyanolyant. Más volt a kép kompozíciója, dinamikája, de ugyanaz az ecsetkezelés, ugyanazok a festékek, a színvilág, és a vászon is korabeli... A szakértők mindet eredetinek találták.

Hamarosan kiderült, hogy cinkosaiszeretői milliókat keresnek, Elemér szemét meg aprópénzzel szűrik ki. Igaz, ők kockáztatták a szabadságu-

amelyek révén kimutatták nem egy Hory-műről, hogy nem készülhettek a régebbi időkben... A jól kitalált háromfős rendszer összeomlott, bedőlt.

Amikor Hory érezte a bajt, megsemmisítette műtermét és elégette a kész képeket. Kiderült: a villa, amit magának hitt, soha nem is volt a nevére íratva. Koldusszegényen távozott Ibizaról, de szabad maradt: egyfelől nem volt tanú, aki látta, hogy egyetlen képet is fest, vagy hogy átadta őket két cinkosának, másfelől a szakértők és a múzeumok vezetői is inkább hallgattak, ne kelljen beismerniük, hogy egy hamisító képeit vásárolták milliókért.

Az utolsó hír a már életében könyv- és filmalannyá váló Elemérről 1969-ből való: akkor látták a férfit, amint (természetesen hamis útlevelel) felszállt egy Portugáliába induló repülőre, és soha többé nem hallottak felőle.

Mégsem tűnt el nyomtalanul: számos múzeum és képtár falain lógnak hírneves honfitársunk művei... ❀

VÁRKONYI JUDIT

Vénusz virrasztása

(RÉSZLET)

ELSŐ DAL

Az ember sosem tudhatja biztosan, hogy boldog-e vagy csak örül. Egyszer mégis biztosan éreztem, hogy boldog vagyok. Még a napját is tudom. Április 14-e volt, éjjel. Csend volt, fölöttem a csillagok, rajtam a szeretőm. Azt kérdezte: boldog vagy? „Nem. Nem vagyok. Csak örülök” – mondtam. Várj csak, mindjárt boldog leszel, suttogetta, és még szorosabban ölelt, szájával a nyakamra borult, feneké megfeszült. Azután tényleg elöntött a boldogság, ömlött belém, akár fülledt nyarakon a hegyekből lezúduló langyos eső.

Rég sírtam. Megtanultam viselkedni, eltűnni, hogy a szeretet nem jár csak úgy. Néha jut. Akkor sírni kezdtem, olyan nyomorult voltam, olyan nyomorultul hálás... Ha hanyatt fekszel, a könny nem az arcodon folyik, hanem a füled felé, aztán beszökik a hajadba. Átgörög a füleden.

Késő tavasz volt, de meleg éjszaka, csak egy vékony kis blúzt gomboltam magamon. „Nézd, milyen a bőröm. Lassan megereszkedik. Nem vagyok már szép neked” – mondtam, és azt éreztem, most úgy igazán sírnék, nem fognám vissza, de nem akartam elrontani a pillanatot. Ritkán voltunk együtt, nekem alig jutott egy-egy este. Az sem járt csak úgy... Azt a keveset meg nem pazaroltam. „De az vagy – mondta. – Szébb, mint valaha. Szeretem, hogy benned van az idő.”

Nem ültem fel, még nem akartam. Megemltem a medencecsontomat, a fenekem alatt áthúztam a szoknyát, összekapcsoltam a derekamon. Aztán magam mellé vontam újra, visszahúztam a plédre, és a vállára tettem a fejemet. A távolban feszülő hajókotelet néztem. „Mire gondolsz?” – kérdezte. „Szép Ernőre. A *Lila ákác*-ban azt írta: »mintha a boldogság az embert megszólítaná«. Valami ilyesmit érzek én most.”

Másnap nem volt előadásom, ki sem mozdultam a lakásból. Összepakoltam a múltat. Dobozokba rendeztem. Előző éjjel, a Dunánál döntöttem el, hogy nem

akarom őrizgetni már. Ideje kicsomagolni a jelent. Elhinni, hogy van. Fényképeket, leveleket, féltve őrzött kacatokot raktam össze. Egy kupacban megannyi jelmezes fotó... Az egyiken ondolált, szőke parókát viseltek, istenem, milyen karcsú voltam. Földig érő, kobaltekürtkizben játszó sanzsan ruhában. Talán életem legszebb időszaka volt. Nem, nem a legboldogabb, hiszen azt sem tudom, voltam-e valaha boldog igazán. Nehéz megfogalmazni vagy akár csak körülírni, mit élhettem át akkor. A „siker” hivalkodó szó, a szinonimái is mind

erőszakosak vagy pökhendiek. Befutott, foglalkoztatott, ünnepelt – csupa olyan szó, amit normális ember nem használ önmagával kapcsolatban. Talán erre jó a fotó... Helyettünk beszél.

Halomban állnak a képek. Drámák. Sok ezer halál. Egyetlen vakuvillanás... Mintha az első előadás soha nem ért volna véget. Az ügyelő szólított, és hús év múlva vettem észre, hogy még nem jöttem le a színpadról. Pedig nem akartam én semmit. Olvastam valahol, hogy újat létrehozni nem lehet akarni. Mert az akarás nem lehet alkotás, csak erőlkö-

FOTÓ: FALUS KRISZTA

dés. Hát, én sosem akartam. De ha azt mondták, itt egy feladat, a tiéd, akkor megcsináltam. Ha közben úgy éreztem, bíznak bennem, megtáltosodtam. Ha valamit tőlem akartak látni, hallani, nekem elég volt ahhoz, hogy tudjam: ez az én dolgom, és sosem volt kérdés, hogy megoldom-e. Másféle kérdések gyötörték, persze. De mindvégig alázattal dolgoztam. A színpad volt a legbiztosabb dolog egész életemben.

Színlapok... A fotók mellé tettem mindet. Gondosan elraktam az összeget, pedig el sem tudtam képzelni, hogy valaha ismét kézbe vegyem őket. Ha valami elmúlt, nincs értelme újraélni... Jól hangzik ez, persze. És könnyű is lenne így, csak épp másként működünk. Az emlékek nem kérdezik, akarsz-e még velük találkozni. Velünk vannak, és a legváratlanabb pillanatokban bújnak elő. Hol feldobnak, hol pedig megríkatnak... Kerülni tudjuk őket, de elkerülni nem. Anyyira reméltem, hogy azokat a fotókat, amelyeken ő is szerepel, véletlenül csak összefogom egy másikkal, és meg sem pillantom. Közben titkon mégis vágytam, hogy újra lássam az arcát, akkor is, ha fáj. Mindig fájni fog. Utoljára akkor láttam, amikor egy reptéri forgóján át lassan kísértált az életemből. A legjobb páros voltunk, minden értelemben – a színpadon és az ágyban is, igen, diadalmas páros, bátran kimondom. Szerénytelenül. Dátum a fotók hátoldalán... Ma elég egy gombnyomás egy kapcsolat végén, egy mappa eltűnik, s szertefoszlik két, egybefonódott élet. „Lomtár kiürítése.” Persze, réges-rég széttéphettem volna a papírképeket. Hisz az a kevés, amink volt, régen szertefoszlott. De nem volt szívem miszlikbe aprítani, ami a miénk lehetett. Most sem tudtam megtenni. Sem a kidobandók közé gyűjteni. Ennyi év után... Készítettem nekik egy harmadik kupacot. Lesz hát egy soha fel nem nyitandó doboz is.

*

(Helikon Kiadó, 2020)

Mindig moziba mennék!

DUPLA TALÁLKOZÁS
COCO KÖNIG
OSZTRÁK-MAGYAR
SZÍNÉSZNŐVEL

MÉSZÁROS MÁRTON

Kedves és humoros, belevaló kelet-közép-európai fiatal nő, aki egy pompás kenti birtokra szegődik, hogy egy olyan brit színészt ápoljon, aki felett eljárt az idő. *Edelényi János* angol és magyar moziban szinte egyidejűleg bemutatott *Jutalomjáték* című filmjében *Dorottya* szerepében így találkozhatott a széles e nagyvilág *Coco Königgel*. Néhány új filmes munka után a pesti Duna-part egyik patinás szállodájában, majd a koronavírus-járvány egyik hulláma alatt egy bécsi Skype-videóhívás jóvoltából virtuálisan találkoztunk vele. A huszonhárom éves, osztrák édesapától és magyar édesanyjától származó színésznő szinte hibátlan magyarsággal, udvariasan felel a kérdésekre. „Igen”, „köszönöm szépen”, „kérem”, az alapkifejezések természetesen jönnek a szájára, pedig általában csak az édesanyjával beszél a magyart.

– *Mindig ilyen pörgős az életed?*
– Gyerekkoromban is sokat utaztunk, nekem pedig a szórakoztatás volt a mindenem, amikor a család már elfáradt. Hatéves koromtól aztán felléptem, eleinte otthon, a testvéreim nagy örömeire, gondolhatod... Hétévesen az anyukám elvitt egy *Ibsen-darabra* az Josefstadtba, onnantól tudtam, hogy a színjátszás lesz az utam.

– *Mi vonzott a színház, a film világába egy kislányt?*

– A tehetség, az átalakulás mindig nagyon érdekelt. Tizenégy éves voltam, amikor *Luc Bondy* világhírű svájci rendező, a párizsi Odeon igazgatója szerepet adott nekem.

– *A tavaly irodalmi Nobel-díjjal elismert osztrák író, Peter Handke Az aranjúezi szép napok című darabjában kínált lehetőséget...*

– A főszereplő fiatalkori énjét játszottam. Ez volt az első közös munkám Bondyval. Később a bécsi Akademiaterben rám osztotta *Flipote* szerepét a *Tartuffe*-ben. Az eredeti darabban *Flipote* csak egy néma szolgálólány, nincs szövege. *Bondy* rendezésében viszont folyamatosan a színpadon kellett lennie. Az előadás alatt szidják, kiabálnak vele, még pofont is kap. Minden érzését csak néma pantomimjátékkal lehetett kifejezni. Nagyon szerettem játszani ezt. Igazán csúnya voltam, kaptam egy vastagkeretes szemüveget, és kicsit púposan próbáltam a házban elhangzott parancsokat teljesíteni. Egy évvel később Berlinben, a Berliner Ensemble patinás színházában a hozám hasonlóan osztrák-magyar *Ödön von Horváth* művében, a *Don Juan megjön a háborúból* címűben kaptam szerepet. Az akkori igazgató, *Claus Peymann* hívott el a válogatásra, tizenhét éves voltam. Gyönyörű, melankolikus, világvége hangulatú darab lett. *Ilse Ritter*, *Samuel Finzi* és *Kathrin Angerer* mellett játszani óriási kihívás és büszkeség volt. Közben egy svájci internátusban tanultam, ahonnan csak azzal a feltétellel engedtek külföldre, az előadásokra, ha a jeyeimen nem rontok. Az érettségi után, még az első filmforgatásom előtt, egy fél évig *Csehov Ivanovjában* játszottam Párizsban, az Odeonban, francia nyelven.

– *Ekkoriban szúrta ki magának Edelényi János filmrendező, aki a Jutalomjáték című angol-magyar kopro-*

dukciós nagyjátékfilmjébe főszereplőnek hívott?

– Az érdeklődését egy fekete-fehér portré keltette fel, amit *Baricz Kati* fotóművész készített rólam. Ezután hívtott el egy castingra. Azt öt további meghallgatás követte, ezek után kaptam meg a szerepet. A karakter nagyon hasonlít hozzám, ezt rögtön elmondta, talán ez segített abban, hogy engem választott.

– *Korábban nem játszottál filmben, magától értetődik a kérdés: volt-e olyan terület, amire igazán figyelned kellett a Jutalomjáték forgatókönyvének tanulásakor vagy a forgatáson?*

– Nem gondoltam volna, hogy olyan világhírű színészekkel, mint *Sir Brian Cox*, *Anna Chancellor*, *Roger Moore* és *Emilia Fox*, együtt játszva fogom kezdeni a filmkarrieremet, máig hálás vagyok a lehetőségért. Ami a nehézségeket illeti, a *Shakespeare-részletek* nem voltak annyira könnyűek az elején... *Brian Cox*-szal sokszor átvettük. Ő igazi *Shakespeare-színész*, az egyik legnagyobb Angliában. Eleinte dőcögősen ment, de a segítségével, az általa instruált gyakorlással lassan ráéreztem.

– *A magyar színjátszás nagyasszonyai közül sokan – például Máthé Erzsébet, Törőcsik Mari, Molnár Piroska – nem szeretik visszanézni magukat a vásznon vagy a televízióban, te hogy vagy ezzel?*

– Ha jól értettem a kérdést, akkor azt válaszolnám rá, hogy eleinte nehéz, de utána könnyebb nézni önmagadat. Az elején így ültem (mutatja: behúzza a nyakát, fel a hátát, a kezével takarja a szemét – M. M.) a székben a mozikban, de amikor már egyszer vagy kétszer láttad, nem is gondolod, hogy az te vagy. Amúgy *Molnár Piroska* segített felkészülnöm a *Jutalomjátékban* magyarul elmondott szövegemre. A budai lakásán átvette velem a szóban forgó részeket, mert van egy kis akcentusom.

– *Van-e valami, amit ma már nem úgy tennél, mint a forgatás idején?*

– Sokat változtam, fejlődtem – színeszileg, magánemberileg is. Mára teljesen más az angolom, amerikai akcentussal beszélem az angolt, de nem baj, hogy ez nem így volt 2015-16-ban, mert az általam játszott lány kelet-európai kiejtéssel beszél. A *Jutalomjátékot* nagyon szerethető filmnek tartom, máig sok Facebook-üzenetet kapok

idegenektől is. Az *Emirates* fedélzetén két évig vetítették, ott is sokan látták.

– *Számtalan filmfesztiválon mutatták be a Jutalomjátékot, melyik jelentette a legnagyobb élményt számodra?*

– A *Palm Springs-i Nemzetközi Filmfesztivállal* kezdődött a fesztiválkörút, sok barátom *Los Angelesben* él, közülük többen eljöttek a vetítésre. Nagyon nagy élmény volt. Utána *Edinburghba*, majd *Londonba* mentünk. Ezután mutatták be Magyarországon a filmet, rövid ideig a gyönyörű *Budapest*en tartózkodtam. Utána indult a vetítés és a bemutató *Izraelben*, ahol *Sasson Gabai*, *Izrael* egyik legfontosabb színésze odajött hozzám a premier után gratulálni, és kérte *Edelényit*, hogy szülessen ebből színházi előadás is. Nagyon sok szeretet áradt felém *Dorottya* karaktere révén. Nem izgultam, ha angolul vagy németül kellett válaszolnom az érdeklődő kérdésekre, ellenben rettenetesen tartottam a magyarországi fogadtatástól. Például két éve elmentem a *Fábry Show*-ba. Ott jobban izgultam, mint bármilyen színházi premieren vagy nyilvános megjelenésen! Nem volt miért aggódnom, mindenki olyan kedves volt.

– *A film után hamarosan ismét visszatértél a színházba...*

– Az első főszerepem *Schiller Haramiák* című drámájában *Amália* szerepe volt, *Matthias Hartmann* rendezésében. Ez egy különleges film-színházi előadás volt, tíz kamerával a színpadon, egy óriási mozivászonnal a színpad fölött. Mi a színpadon játszottunk, egészen közel az operatőrökhöz, akik ott álltak, ültek, térdeltek, feküdtek mellettünk, és folyamatosan vették fel a darabot, amit élőben keverték fel a fenti vászonra. Az *NDR*, a német regionális közszolgálati tévétársaság élőben sugározta az előadást, amikor pedig *Salzburgban* játszottuk, ott a *Servus TV* közvetítette élőben.

– *Német az anyanyelved, ezen a nyelven boldogulsz a legkönnyebben?*

– Igen, ezért volt élmény *Schillert* játszani, sőt, a legkedvesebb színházi munkámnak tartom. Nagyon nehéz volt játszani, iszonyú koncentrációt igényelt a film és a színház összehangolása, de imádtam. Precízen dolgoztunk, hatalmas érzelmekkel. A premier *Salzburgban* volt, több helyre

COCO PESTEN ÉS CANNES-BAN

FOTÓ: GETTY IMAGES

meghívták a darabot. Játszottunk a Deutsches Schauspielhaus Hamburg-ban, a német színház legnagyob-próza színházában, utána pedig a szülővárosomban, Bécsben a Vienna Volkstheaterben. Közben elkezdtem a New York-i Egyetemet (NYU), ahol politikát, történelmet és bölcsészetet hallgattam. Hetente jöttem vissza Európába, fárasztó volt, de nagyon-nagyon izgalmas.

– *Mit forgattál utoljára?*

– A *To the Boats* című angol kisjátékfilmben főszerepem volt. A Brexit-ről szól. Egy olyan lányt játszom benne, aki a britek unióból történő kiválása ellen küzd. Több fesztiválon is bemutatták, a tévében is látni. Azóta megkaptam a diplomámat a New York-i Egyetemen és úgy döntöttem, hogy a brit fővárosban, a London School of Economics-on fogom a mesterképzést – nemzetközi kapcsolatok szakon – folytatni. Érdekes volt egy olyan projektben részt venni, ami pont arról szólt, amiről éppen az egyetemen tanultam.

– *Most, hogy nem forgatsz, mivel töltöd a mindennapjaidat?*

– Európában a londoni United Agents ügynökségnél vagyok. Tavasszal felvettek, ami nagy elismerés nekem, így kiváló művészek között dolgozhatok. A koronavírus elszabadulásáig castingokra és accent coach órákra jártam, és közben írtam a diplomamunkámat a 21. századi nemzetközi politikáról. A pandémia azonban közbeszólt. Február 24-én elmentem még Milánóba, a Bvlgari céggel dolgozni, a repülőtéren láz-mérés fogadott, és mindenki masz-

kot viselt. Gondoltam, furcsa, hiszen Angliában ilyesmi akkor nem volt. Aztán hazarepülve napokon belül több ismerősöm, akivel Olaszországban találkoztam, jelezte, hogy megfertőződött, súlyos tünetekkel. Márciusban haza is utaztam Bécsbe. Amint hazajöttem, az első estén elhatároztuk a családdal, hogy az összes, évek óta kihagyott filmet bepótoljuk. Majdnem sikerült. Nyáron át-estem a fertőzésen, de közepes tünetekkel, mára teljesen jól vagyok.

– *Hogyan jutottál el oda, ahol jelenleg tartasz modellként?*

– Nem vagyok modell, igazából az ilyen jellegű felkérésekre is szerepként tekintek. Az arcomat érdekesnek találják. Angliában együtt dolgozom egy stylisttal, *Elizabeth Saltzmannal*, aki gyönyörű ruhákat ad nekem a premierekre. Barátsága, tanácsa, segítése fontos számomra. Sok barátom dolgozik a divatvilágban, részben az ő ajánlásuk és a munkakapcsolat segített ahhoz, hogy a *The Financial Times* *How to spend it* című divat- és életmód kiadványának címlaplánya lehettem. *Mariano Vivanco*, kiváló fotós készítette a felvételeket, amelyeken pillangó voltam. Egyébként nem ez az első munkám a *Financial Times* mellékletében, korábban Chaplinnek öltöztettek, amit szintén szerettem, rajongok a régi filmekért.

– *A cannes-i filmfesztiválra, amin 2018-ban és 2019-ben is részt vettél, illetve a Chanel kifutójára hogyan kaptál meghívást?*

– A menedzsment küldött minden alkalommal, a Chanel különösen szuper volt, ők is sokszor fiatal színész-

nőkkel dolgoznak. Eleinte nem is vártam ilyen lehetőségekre, most, amikor megtörténnek, mégis nagyon boldog vagyok.

– *Milyen fajta szerepek járnak a fejedben?*

– Szeretem a független, elgondolkodtató filmeket. Az idei díjszezonból *Greta Gerwig* filmje, a *Kisasszonyok*, vagy Noah Baumbach rendezésében a *Házassági történet* elvarázsolt. *Adam Driver*t a film előtt néhány héttel láttam a *Burn This* című előadásban a Broadway-n, lenyűgöző volt! Szívesen dolgoznék *Wes Anderson*nal, akár *Tarantinóval* is. Mostanság készítettem *self-tapeket* fantasyk szereplőválogatására, talán benne lennék egy olyan filmben is.

– *Mit gondolsz a streaming-szolgáltatók tényeréséről?*

– Sokat változik a világ, előbb-utóbb a Netflix, az Amazon, a Hulu, a Disney+ lesz a piacvezető. Az tavalyi Oscar-szezon nagy dobását, a *Házassági történetet* úgy láttam, hogy kinyitottam a computeremet, láttam, hogy a Netflix felkínálja, gondoltam belenézek, csak két percet engedélyezve magamnak. Ugyanabban a pozícióban maradtam két és fél órán keresztül. Mindig moziba mennék, de az emberek hozzá vannak szokva a technikai fejlődés adta kényelmi lehetőségekhez. A mozi pedig elköteleződés, társadalmi esemény. Nem akarok ál-szent lenni, azt hiszem, vannak életrajzi filmek, amelyeket érdemesebb otthon nézni, és vannak látványos, nagyszabású alkotások, amelyek miatt megéri elmenni a moziba. ❀

Amadeus

FOTÓ: KÁLLAI-TÓTH ANETT

A járvány okozta óvatosság azonban közbeszólt, legalábbis ami engem illet. Eszembe jutott viszont egy majd' két évtizedes szolnoki előadás. A *Schwajda György* megüresedett direktori székébe frissiben kinevezett új direktor, *Vass Lajos* tűzte műsorra az *Amadeust*, nem is akármilyen nevekkel; *Alföldi Róbertet* és *Darvas Ivánt* *Szikora János* rendezte, a színpadon a *Rolla János* vezette *Liszt Ferenc Kamarazenekar* játszott. A Premier bemutatkozó lapszáma szinte egybeesett a szolnoki premierrel, ezért az újság 2001 márciusában még csak az olvasópróbáról tudott képriportot hozni. Bármennyire is kitűnő fotóriporter azonban egykori kolléganőnk, *Mohos Angéla*, valljuk be, az olvasópróba műfajánál – irodabútorok, csikkel teli hamutartók, álmos színészek civil ruhában – kevés unalmasabb létezik. És itt jön a valódi és hamis, illetve a zseni és a középszer példázata. Kivéve, ha a portrék mellé géniusz írja a „képalákat”.

Richard P. H.

Mozart és *Salieri*, ha úgy tetszik, zseni és középszer, némi hansúlyeltolódással: valódi és hamis. Dupla kíváncsisággal vettem hát kézbe a József Atilla Színház meghívóját az októberi premierre, *Peter Shaffer: Amadeus* című, a világ jelentős színpadjait bejárt (mi több, *Milos Forman* jóvoltából filmvásznon Oscar-díjat is bezsebelt) darabját viték színre *Tasnádi Bencével* a címszerepben.

Négy darab tündök

ESTERHÁZY PÉTER

Én még életemben nem voltam olvasópróbán, meglehet, nem is leszek, de úgy képezem, a mennyország lehet ilyen. Vagy a megérkezés oda, a betoppadás. Itt vagyunk, ragyogunk, hadd lobogjon a hajunk. Bizonyos dolgok (a siralom völgye, a tisztító tűz) már megúszták, döntéseket hoztunk, vagy csupán érzéseinktől űzve sodródtunk, s most itt vagyunk, nem is a remény kapujában, hanem a szívében.

Most még minden jó. Még minden lehet. Mintha kamaszok volnánk. És

reménykedésünk nem parttalan. Nem valami általános jó érzés, ennél azért már jobb s rosszabb a helyzet. A tér, amelyben lenni fogunk, *játszani*, alakul (értsd: már mutatja foga fehérjét). De még mindenki nagyon tehetséges. Az olvasópróba a tehetségesség villanásnyi diktatúrája.

Ugyan. Szürke minden elmélet, bárátom. Ám különösen szürkék az olvasópróbák. Semmi nem látszik semmiből, csak szavak vannak, szövegek, hang. Senki nincsen jelen, minden csupán csak lesz, a gyáva jövőbe van tolva. Hiányok hiányának diktatórikus jelenléte.

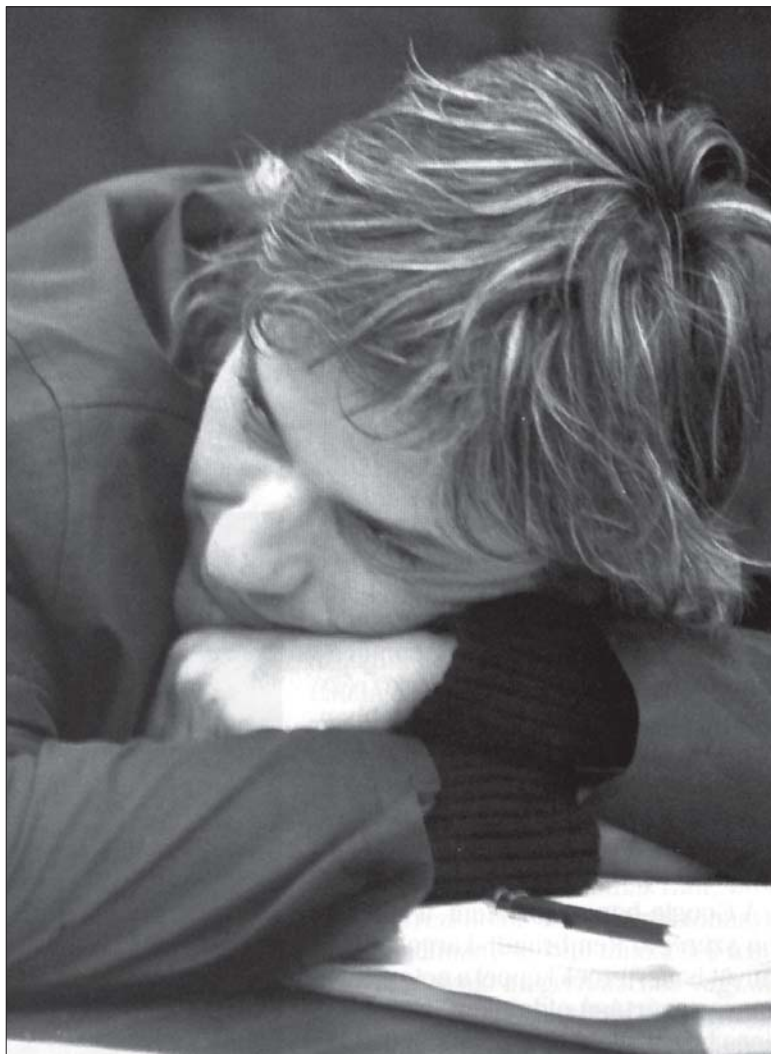
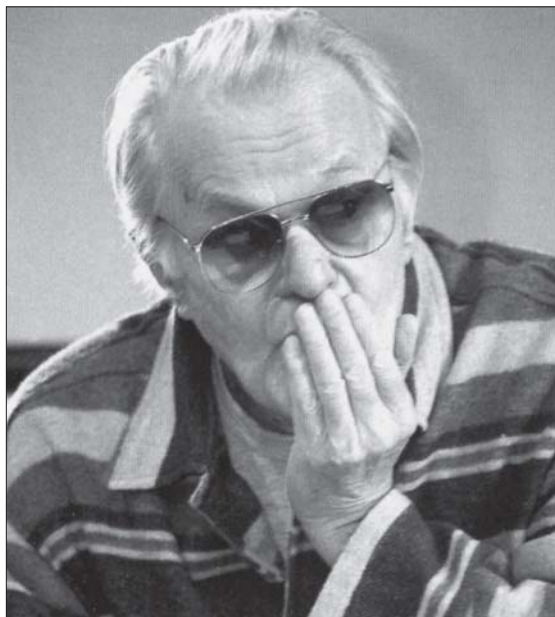
Egyik úgy igaz, mint a másik. Vagyok én egy színházi habitué, hogy tudjam ezt? Ami azonban bizonyos, hogy ennyi (számomra) jó ember egy helyen már rég jött össze, és akkor *Mozart*ról még nem is beszéltem.

Noha a színház, nekem, nem a darabbal, nem a rendezővel, hanem a színészekkel kezdődik (*hahh!*, ha vol-

na egy életem, amelyben színésznekbe – és persze színészekbe – volnék fülig szerelmes, akkor *Csomós Mari* volna az állócsillagom, és azután mellette..., hagyjuk a részleteket!), mégis *Szikorával* kezdem, aki nagyon sokat tud a térről (még talán a sajátjáról a legkevesebbet, máig valahogy véletlenszerűen jelenik meg ebben a magyar színházi szcénában, nincs neki meg a helye), most is arról magyaráz, a térről, épp térbe húzza *Darvast*.

Salieri nem tehetségtelen, hanem közepes tehetségű. Darvas Iván meg a tehetségesség maga, olyan tündöklő, ahogy a *Liliomfőből* megismertük. Izgalmas helyzet. *Alföldi* legyen a talpán, aki fölé tud tündökölni. De minthogy *Alföldi* is tündöklő típus – irány *Szolnok*! *Szolnok* önmagában – talán nem okvetlenül tündöklő, de úgy remélem, hogy lesz március 9-étől ott egy térrész, amely...

És akkor *Rolla Jánosról* még nem is beszéltem. ❁

PREMIER: SZÍNHÁZ

Elfogulatlanul

BARANYI FERENC

42
PREMIER

FOTÓ: VAJDA TAMÁS

„A Figaro maga volt az akcióban lévő forradalom.” Így vélekedett *Napóleon a Figaro lakodalma avagy egy napi bolondság* című színműről. Fején találta a szöveget, mert a volteriánus, sokoldalú szerencselovag, *Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais* 1778-ban írt, de bemutatásra csak 1784-ben került darabja valóban előszele volt az 1789-ben kerekedett viharok. Merész dolog volt színre vinni a szolgasorban lévő Figaro győzelmét gazdája, a pallossal is rendelkező földesúr, *Almaviva* gróf felett, aki a jus primae noctisről sem mondott le egykönnyen, mert mindenáron meg akarta kapni *Susannát*, a szobalányt, Figaro jegyesét, akit szünet nélkül ostromolt.

A színmű alapján készült és 1786-ban bemutatott *Mozart-operában* a zenei jellemzés megerősíti bennem azt a hiedelmet, miszerint a győzelem elsősorban Susanna érdeme. Figaro indulattal háborog, elsősorban a féltékenység motiválja, míg Susanna a „többet ésszel, mint erővel” elv alapján cselekszik, úgy keveri a kártyát, hogy az már-már emancipált nőre vall.

Keszei Bori bátorította véleményem bennem ezt a sejtelmet. Furcsa módon *egy Don Giovanni* előadás alatt, 2017-ben. *Zerlinát* alakította, a naiv parasztlányt, akit a „félelem és gáncs nélküli” hódító késedelem nélkül meg akar kapni. A legtöbb *Zerlina* teljesen elbódul a bűvölő szavak hatására, adná is magát, csupán *Donna Elvira* váratlan megjelenése „menti meg”. *Keszei Bori* *Zerlinája* nincs ennyire megdelejezve. Persze bódul ő is, de a kurta flört alatt tudatára ébred női vonzerejének, így a későbbi, kijózanító események után lesz ereje önként kitörölni szívéből a bizsergetően csábító szavak emlékét. *Bori* alakítását látva rögtön arra gondoltam, hogy aki így tud „emancipálni”, az milyen tökéletes Susanna lenne! Nos, erről két évvel később, 2019-ben győződhettem meg, amikor Susanna szerepében láttam végre őt. A *Figaro* ősbemutatója egy évvel korábban volt annak idején, mint a *Don Giovannié*, így *Mozart* Susanna példáján felbuzdulva merte talán megálmodni *Zerlinát* olyannak, amilyenek *Bori* mutatta fel. Cseppet sem lepott meg tehát, amikor tavaly a „precedenst teremtő” *Susannát* kaptam tőle. Olyan tudatosan formálta meg az öntudatra ébredő szobalányt,

ahogy nagy hírű elődei közül is csak keveseknek sikerült.

Évek óta tudok *Boriról*, láttam is olykor színpadon, egy-két koncerten is tapsoltam neki, tetszett mindig. Ám igazából akkor kezdtem érdeklődni iránta, amikor azt a bizonyos *Don Giovanni*t sugározta a Magyar Televízió ötös csatornája három esztendővel ezelőtt. Valójában *Erwin Schrott*, a címszerepet alakító világhírű baritonista érdekelt, no meg *Pasztircsák Polina (Donna Anna)*, akinek ösztöndíjas kora óta szurkolok. Az előadás végén úgy éreztem, hogy *Keszei Bori* miatt is nagyon megérte három teljes órán át a képernyőre merednem. Jó előadás volt, a többi szereplő is remekül helytállt.

Igyekeztem mindent megtudni *Boriról*. Nem tisztem bemutatni a pályafutását, de annyit el kell mondjak, hogy 1998-ban történt itthoni debütálása után öt évvel már a Bécsi Staatsoper szólistája lett, világnagy énekesek partnereként és dirigens-óriások irányításával aratta sikereit. Öt évig időzött Bécsben, 2008-ban tért vissza Budapestre, mert családanya lett, három gyereket is volt elszántsága megszülni.

Bátor tett volt. Nagyon tisztelem ezért (is). Sokan vélik úgy, hogy egy művésznőnek áldatlan állapot az áldott. Karrierje megbicsaklik, ha gyereket vállal. *Bori* úgy vélte, hogy az anyaság nem teher, ellenkezőleg: inspiratív erőforrás is lehet. És ma is járja a világot, dalszínházak és szabadtéri fesztiválok szívesen látott vendége mindenütt.

Hajlamos lettem volna *Mozart-énekesnek* beskatulyázni őt, de gazdag repertoárja láttán gyorsan visszakoztam. Már kezdetben is elénekelt a lírai és a lírai koloratúr fah számos szerepét, később pedig imponáló merészséggel terjeszkedett túl vélt és valós határain. Csak a szerzőket sorolom, akiknek legalább egy, de leginkább több művében láthatták-hallhatták őt itthon és külföldön egyaránt: *Pergolesi*, *Mozart*, *Donizetti*, *Rossini*, *Richard* és *Johann Strauss*, *Wagner*, *Schönberg*, *Erkel*, *Kacsóh Pongrác*, *Bernstein*. Elképesztő névsor. Ugye, hogy beskatulyázhatatlan? És nem esett le a gyűrű az ujjáról attól, hogy időnként kiruccant daljátékokba, operettekbe, sőt – horribile dictu! – musical comedybe is. Az csak hab a tor-

POPPEA MEGKORONÁZÁSA

FORRÁS: MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ

tán, hogy hegedül is, művészi színvonalon. És az is, hogy bájos, jó kinézetű fehérszemély. Régen ritka volt a szemrevaló szoprán. Diákkoromban, a múlt század ötvenes éveiben elbűvölve hallgattam a varázslatos hangokat Operaházunk valamely harmadik emeleti oldalulésén. Kettő forint ötven fillérbe került egy oda szóló jegy. A színház nem árult zsákbamacskát, rá volt nyomtatva a bilétára: erről a helyről a színpad nem látható. Jobb is volt így, mert például a csodálatos hangú, de igencsak túlsúlyos *Gyurkovics Mária* látványa nem nagyon lett volna illúziót keltő...

Az elmúlt heteket *Borival* töltöttem egy barátom jóvoltából, aki számos szép felvételét küldte át nekem. Évek óta tisztelője vagyok. Sosem találkoztunk, tehát nem érhet az a vád, hogy a személye iránti rokonszenvet látom rá a produkcióira. Így hát elfogulatlanul lett mára lelkes híve az, aki eddig „csak” tisztelője volt. ❀

Élet egy másik bolygón

FEHÉR BOLDIZSÁR

AGMÁND
ETEL
TOMI
GLOP
GLIP

Tágas, gömb alakú buborékban ül egy kanapén AGMÁND és ETEL. A gömb átlátszó, zselészerű anyagból van. Mindenfelé kartondobozok hevernek. A gömbön kívül sötétbe vesző, köves pusztaság nyúlik a szemhatárig.

AGMÁND

Hát, nem tudom, drágám, a prospektusban valahogy jobban nézett ki. Az ingatlanos azt mondta: otthonos, egyszobás, körpanorámás családi ház, Pomáztól tizenötmillió kilométerre. Hozzátehetette volna, hogy zselébuborék a sivatagban. Mikor jön a költöztető kamion?

ETEL

Ha délelőtt elindultak, akkor...

Etel megnézi az óráját.

...még körülbelül négyezer év. Tehetnék egy kis űrsétát, amíg ideérnek. Szép idő van, a napon ötszázezer fok, árnyékban mínusz kétszáz. Kend be magad és vegyél kabátot.

AGMÁND

Hová sétáljunk? Teljesen kopár sziklasivatag az egész bolygó.

Tanácsstalan szünet.

Kéne a szekrény, hogy felakaszthassam az ingjeim. Félek, hogy nagyon meggyűrődnek a dobozban. Sok idő van még hátra?

Etel megnézi az óráját.

ETEL

Még háromezer év, nyolcezerhatszázötvenkilenc óra és ötvenöt perc.

DANIEL LABROSSE RAJZA

AGMÁND

Akkor jobb, ha elkezdünk készülni. Elállok a ház elől.

Agmánd feláll, a zselébuborék falához lép.

Leszállt előttünk egy rakéta.

ETEL

Várunk valakit?

AGMÁND

Talán a költöztetők lesznek.

ETEL

Nem hiszem.

Etel megnézi az óráját.

Az még legalább háromezer év, nyolcezerhatszázötvenkilenc óra és ötven perc.

A nyolcéves BOBO lép a zselébuborékba, félig megégve, félig megfagyva. Lógatja az orrát.

ETEL

Jót fociztál?

BOBO

Nem.

AGMÁND

Hol a labdád?

Bobo felmutat az égre.

BOBO

Ott kering.

AGMÁND

Majd kapsz másikat. Hamarosan megérkeznek a költöztetők.

ETEL

Addig játssz a kutyával!

Bobo felmutat az égre.

AGMÁND

(sóhajt) Én mondtam, hogy kössük ki.

TOMI

Vissza akarta hozni a labdát.

A buborék előtti rakétából két vékony, csőformájú űrlény száll ki, GLOP és GLIP. Nyálkás csíkon csúszva haladnak előre.

ETEL

(Agmádnak) Hozd gyorsan a Chemotoxot!

AGMÁND

Szerintem ezek az új szomszédjaink.

GLOP

Szép jó napot kívánunk.

GLIP

Üdvözet a galaxisban.

GLOP

Elnézést, hogy így hívatlanul... Gondoltuk, hozunk valami kis házavató ajándékot.

Glop türelmet kérve feltartja a mutatóujját, némi küszködés után formátlan, gumyszerű tárgyat öklend Etel lábai elé.

Tessék.

ETEL

Hú, nagyon figyelmes. De mi ez?

GLIP

Egy zom-lu prrr.

ETEL

Sajnálom, nem ismerjük. Ez mire jó?

GLIP

Nincsenek rá megfelelő emberi szavak, hogy elmondjuk.

Kínos csend.

AGMÁND

Hú, ez nagyon klassz! Köszönjük.

ETEL

Megkínálnám önöket egy kávéval, de nincs még itt semmink. Várjuk a költöztetőket.

AGMÁND

Most már tényleg bármelyik percben jöhetnek.

ETEL

Egész pontosan háromezer év, nyolcezerhatszáz-ötvenkilenc óra és negyvenöt perc.

GLOP

Semmi baj, mi amúgy sem szoktunk kávéat inni, hanem **élesen visít egyet**.

ETEL

Tessék?

GLIP

Ez az ital neve, hogy **élesen visít egyet**.

ETEL

Nahát, és hogy készül? Mi van benne?

GLOP

Sajnos nincsenek rá megfelelő emberi szavak, hogy elmagyarázzuk.

AGMÁND

Jó, hogy átjöttök, remek magukkal beszélgetni.

ETEL

Milyen udvariatlanok vagyunk. Kérem, űrlény urak, foglaljanak helyet!

GLOP

Köszönjük!

Glop és Glip a házaspár lábai elé fekszik.

GLIP

Én egyébként nő vagyok.

GLOP

Na, és miért pont erre a bolygóra költöztetek?

AGMÁND

Azért, mert közel van a munkahelyemhez, a B52-es galaxisban.

GLIP

Ott van az a nagy hajtómű áruház, ugye? „Jöjjön hozzánk villámgyorsan, és távozzon még gyorsabban!”

AGMÁND

Igen, de én nem ott dolgozom, hanem mellette a Colgate gyárban. Én csavarom rá a tubusra a kupakokat.

GLOP

Az se rossz.

GLIP

Ezt nem gépekkel szokták végezni?

AGMÁND

Sztrájkolnak.

ETEL

Én lakberendezőként dolgozom. Ha esetleg ismernek valakit, akinek szüksége van egyre, feltétlen szóljanak.

GLOP

Például maguk?

Az űrlények körbenéznek az dísztelen zselébuborékban.

GLIP

Elnézést kérek a feleségem udvariatlanságáért.

GLOP

Te vagy az én feleségem. Én a férjed vagyok.

GLIP

Mindig összekeverem magunkat, olyan egyformák vagyunk.

Agmánd a zselébuborék falához lép.

AGMÁND

Megjötték a költöztetők!

ETEL

Hogy repül az idő!

GLIP

Jobb is, ha megyünk. Már majdnem négyezer éve itt vagyunk. Nem akarjuk feltartani önöket.

GLOP

Nincs kedvük holnap átjönni vacsorára?

ETEL

Dehogynem, örömmel.

GLIP

Ha elhagyták a galaxist, a második feketelyuk után jobbra látnak egy piros bolygót, az a miénk.

ETEL

Mindenképp megyünk! Viszlát!

Glop és Glip kimennek a zselébuborékból, beszállnak a rakétájukba, ami röviddel a felszállás után felrobban. Agmánd és Etel rossz előérzettel nézik, ahogy a roncsok visszahullnak az égből.

AGMÁND

Annyira úgysem volt kedvem menni.

PREMIER: SZÍNHÁZ

Az üllő mellett a Kovátsműhelyben

NYÁRY KRISZTIÁN

FOTÓ: BEGE NÓRA

Ha egy jó színésznő énekel,
akkor minden koncertje
egyben színházi előadás is.
Ha egy jó színésznő
jól is énekel, akkor
különösen jó színházi
előadásra van esély.
Nem törvényszerű
az összefüggés,
de Kováts Kriszta esetében
biztosra mehetünk.
Minden lemeze egy-egy zenés
monodráma forgatókönyve,
ahol az egyes dalok
jól komponált jelenetek is
egyben, az előadásnak
pedig íve van, és nagyon
határozottan
valahonnan valahová tart.
Néha komédia, néha tragédia,
legfőképpen azonban
jól megcsinált polgári színmű.
Színházban is kedvelem
ezt a műfajt, nem csoda,
ha Kováts Kriszta
koncertjein is
otthonosan érzem magam.

FOTÓ: BEGE NÓRA

MORTON MAMA – CHICAGO

törekedett, addig alakított és próbált újra minden egyes jelenetet, amíg a zene és szöveg egymásra nem talált, és új színpadi formátum nem született. Jól választotta rádiós műsorának a címét: képes kitartóan addig kalapálni műhelyében a formátlan anyagot, amíg mives, de nem hivalkodó dísz tárgy nem születik a keze alatt.

A *Magyar Flódní* című produkcióban még csak közös alkotói múltunk miatt találtunk egymásra. Korábban jó pár olyan életrajzi történetet írtam, amelyben magyar zsidó művészek sorsáról meséltem, Krisztának pedig több olyan dalt írt *Fábrí Péter*, amelyek ugyanezekről az emberekről szólnak. Ehhez már csak össze kellett gyűjteni pár kuplét a pesti kabaré és a zsidó-magyar operett hőskorából, és kész is volt a közös műsor nyersanyaga. Nyersanyaga, mert az igazi munka csak ezután jött: Kriszta nemcsak énekesként és színészként, hanem rendezőként is jegyezte a darabot. Így lett a rámás csizmás rabbitól, *Lőw Lipóttól Örkény Istvánig* tartó, szervesen összetartozó íve az előadásnak. Jó pár évig adtuk elő különböző játszóhelyeken, míg végül Izraelbe is meghívást kaptunk vele. A tel-avivi bemutatót a koronavírus hiúsította meg – remélhetőleg nem örökre.

Másik közös előadásunkra kezdetől közösen készültünk. Kriszta *Játékok és szerelmek* című lemeze és az én azonos című könyvem egyszerre született: ugyanazokra a témákra írtam rövid novellákat, amelyekre Fábri Péter dalszövegeket. A sakk, a rulett, a tenisz, a dominó és a többi életjáték persze teljesen máshogyan jelent meg a dalokban, mint a prózában, a lemezből és a novelláskötetből készülő előadás mégis egységes előadásává varázsolta őket. Természetesen Kováts Kriszta rendezésében.

Nem vagyok színházi ember, ritkán és legfeljebb kívülálló mesemondóként szólok meg színpadon, de Krisztának sikerült rávennie, hogy néhány jelenetben kilépjek szerep nélküli szerepemből. Türelmét és rendezői kitartását egyszerre bizonyítja, hogy – néhány lépés erejéig – még a táncrea is sikerült rávennie. Márpedig hosszú évtizedek óta ő az egyetlen nő, akinek ez sikerült. Nem csoda, hogy a közös munkák során nemcsak egy alkotótársat, hanem egy barátot is nyertem a személyében.

Persze elfogult is vagyok: két közös előadást is csináltunk Krisztával, ahol a dalok között az általam írt szövegek hangzottak el. Már a próbafolyamat alatt nagy hatást tett rám Kriszta színpadi alázata. Máskor is álltam már úgy színpadra énekesssel és zenészekkel, hogy a prózai és a zenés részek váltották egymást. Van, hogy elegendő ennyi: ilyen egy lazán szerkesztett zenés irodalmi est. Kriszta azonban mindkét közös műsorunk alatt egységes előadásra

BUDAPEST FŐVÁROS VII. KERÜLET PRO ARTIS-DÍJA

FOTÓ: KISSIMON ISTVÁN

PREMIER: FOTÓ

Csak természetesen...

MÉSZÁROS MÁRTON

TENKI RÉKA

Nagyon sokan teszik le a garast a portrékészítés mellett, holott a választott műfaj cseppet sem könnyű. Nem csak arról van szó, hogy össze kell gereblyézni alanyt, helyszínt és napszakot; sok egyéb tényezőről is. Hangozzék akármilyen egyszerűnek a legfőbb: képrögzítőnek és alanyának a lehetőségekhez mértén valóban egymásra kell hangolódnia – legalább a fotózás két-háromórás időtartamára. *Cseke Csilla* fotó-

riporter tisztában van ezzel, hiszen elsősorban gondosan megkomponált, a háttért csupán érintőlegesen sejtető, a fények használatára összpontosító portréiról a legismertebb. A többszörös Sajtófotó-díjas fotóművész a női börtönökben készített emlékezetes sorozata után a negyven év alatti „új” magyar filmsztárok megörökítését választotta témájául. A nyári ruhába öltözött *Radnay Csillát* a Tabán júliusi árnyaiban, a hófehér *Kiss Diána*

Magdolnát egy fehérvári tó stégénél, a fiatalságában tündöklő *Gáspárfalvi Dorkát* a gödöllői kastély parkjának szökőkútjában, a farmer-mezítláb kombóval elé álló-ülő *Tenki Rékát* a szentendrei skanzen egyik faszekerén, a napszálltakor „elcsípett” *Szakács Hajnalkát* pedig modern, városi környezetben kapta lencsevégre. 2021-től további debütáns és számtalan főszerepben bemutatkozott színésznővel bővíthet az impozáns lista. ❁

SZAKÁCS HAJNALKA

RADNAY CSILLA

KISS DIÁNA MAGDOLNA

GÁSPÁRFALVI DORKA

PREMIER: FILM

Izabella, Rafaella és a többiek

KÁRPÁTI TAMÁS

Hír a világhálón:
„A Görög Színházművészeti
Akadémia tavaly
Az év legjobb fiatal színésznője
díjat *Izabella Fülöpnek* ítélte oda.”

Miért érdekes ez nekünk? Személy szerint nekem azért, mert már láttam őt játszani. Igaz, nem színpadon, hanem a hegytetőn álló athéni házuk kertjében, nővéreivel. Kisgyerekként.

Tizenhat évet kell csak visszalapozni, amikor a görög fővárosban *Mezei Tamás* barátommal izgatottan készülődtünk *Mesterecetek* című gyűjteményünk bemutatkozására. A magyar művészeti napok keretében a világhírű görög színésznőről (majd kultuszminiszterről), *Melina Mercouriról* elnevezett múzeum adott otthont a kiállításnak, de előző nap még a nagykövet fogadására voltunk hivatalosak. Itt futottam össze egy magyar festőművésszel, *Tiborral*, akinek érdeklődésére elmondtam, hogy milyen témájú képeket gyűjtök. Almát, bohócot, tengert. Kicsit furcsán nézett rám, és azt kérdezte: szórakozol velem? Majd leszaladt a kocsijához, és hamarosan visszatért egy elegáns parfümös dobozzal, melynek oldalán egy bohóc állt a tengerparton, kezében almát szorongatva. Alatta a felirat: *Joker by Tibor Fulop*.

Másnap elbűvölő otthonának medencepartján kávéztunk, miközben elmesélt egy szép történetet. *Penny Tsalouchidou*, többszörös görög bajnok úszónő ifjú versenyzőként Budapesten tanult magyar mesterektől. Ekkor ismerkedtek meg, a barátságból szerelem, majd házasság lett. Penny jogi diplomát szerzett, később három lányuk született, *Izabella, Rafaela és Eleanna*.

Tibor előbb a görög fővárosba tette át székhelyét, majd a családra jellem-

ző sport és művészet iránti erős elkötelezettség miatt Barcelonába. Eleanna például tenisz ösztöndíjjal végezte el az egyetemet pszichológia szakon az Egyesült Államokban, előtte egy évig New Yorkban edzősködött a *John McEnroe Akadémián*. A legkisebbik lányt, *Rafaellát* is a tenisz ejtette rabságába. Olyannyira, hogy kiskamasz korában a „névrokona”, *Rafa Nadal* nevével fémjelzett BTT teniszakadémiára íratják be szülei a katalán fővárosban. *Rafaella* akkor még olyan kicsi volt, hogy a mama és a papa is kiköltöztött öt évre Barcelonába. Jelenleg már ő is egy amerikai egyetemi sportösztöndíjra pályázik, még hozzá art és fashion manager szakra.

Míg a lányok járják a világot (*Rafa* legutóbb a Budai Tenisz Centrumban edzett néhány hónapig), addig *Tibor* jobbára a két főváros között ingázik.

A HÁROM NŐVÉR

Már amennyiben a járvány engedi, hiszen az első házasságából született, Pesten élő közgazdász fiával, *Rolanddal* sem találkozhatott hónapok óta, nem beszélve *Daniella lányáról*, akinek szeptemberben született, harmadik kisbabáját még nem is láthatta személyesen.

Természetes, hogy *Tibor* munkáiban gyakran helyet követel magának a sport, az athéni olimpiára különleges naptárt készített, megfestette *Nadal* portréját, a *Hungarikon* gyűjteményben életnagyságban szerepel *Kubala László*. *Tibor* eredeti elképzelései alapján készült el az óbudai Puskás-szobor is, egy-két éve – nála gyakran előfordul – ismét profilt váltott, fantáziáját a divat világában engedte elka-

MADE IN FÜLÖP

landozni. Ruhákat, táskákat, kiegészítőket festett meg, modellekért nem kellett messzire mennie, családon belül talált manőkeneket.

A nagy ívű kanyar után vissza *Izabella*hoz, akinél a művészet imádata megelőzi a sportot. Először festeggett, majd énekelni tanult, később szociológiát hallgatott, s elvégezte a színművészeti képzőt is. Első monodrámáját 2016-ban írta, tavaly a főszerepet kapta meg *Sofia Adamidou A tavaszt hagyjátok meg nekem* című darabjában. Legutóbb egy munkáját meghívták a Thessaloniki 2020 című rövidfilmfesztiválra, s jelentős szerep várt rá az *Ilios* című tévésorozatban.

Izabella jól beszél „apanyelvén”, szívesen megmutatná magát magyar színpadon is. Reméljük, ez az igény kölcsönös. ❀

A BÜSZKE SZÜLŐK: PENNY ÉS TIBOR

TALÁN PESTEN IS MEGISMERHETJÜK

Lisszabon – maszkok mögül

MIGUEL VALLE DE FIGUEIREDO KÉPRIPORTJA

Lisszabon a koronavírus-járvány idején: parkoló gépek a repülőtéren, lehorgonyzott hajók a kikötőben, máskor zajos autótutak forgalom nélkül, ürességtől kongó metróállomás. Nincsenek sem kulturális, sem társadalmi ünnepek, pedig ha valami, hát akkor a valamibe vetett hit lenne képes arra, hogy visszaadja a portugálok fővárosának harsány színeit. Lapunk lisszaboni tudósítója,

Miguel Valle de Figueiredo – a Francisco Manuel dos Santos Alapítvány megbízásából – március és május között bejárta a lakhelyeül szolgáló város turisztikai csomópontjait. (A lezárt várost megjelenítő album bemutatóját a szeptemberi lisszaboni könyvvásáron tartották.) Láthatjuk, néha a legrosszabb pillanatokban is akad egy reményteljes mosoly – ha maszk mögött is.

A magyar katonatisztból lett építész, *Martell Károly* által – a nagy lisszaboni földrengés után – tervezett városrész időtálló erővel magasodik az üres autótutak fölé, ahonnan a portugálok saját erkélyeikre száműzték magukat. A hagyományos falicsempék viszont a múltból merítik a reményt: ahogy *Kosztolányi* írta, fog még „vígán dudálni a portugál”. ❀

Magda választása

SZABÓ G. LÁSZLÓ

A SZERZŐ FELVÉTELE

Streeper a javából, mondhatnánk *Erin Carlson*ról, a *The Hollywood Reporter* munkatársáról, s ennél tömörebben nem is jellemezhetnénk *Meryl Streep* iránt érzett rajongását. Nem mellesleg ezért írt könyvet róla *Hollywood királynője* címmel. Fényes Oscar-díjai glóriaként ragyogják körbe a színésznőt, aki eddigi legbonyolultabb karakterei között jegyzi *Sophie Zawitowskát*, az *Alan J. Pakulával* forgatott *Sophie választása* gyengéd, mégis erős, lengyel holokauszt-túlélőjét. Carlson magyarul most megjelent könyvében külön fejezet foglalkozik a film háttértörténetével, amelynek főszereplője a pozsonyi *Magda Vásáryová*, *Jirí Menzel Sörgyári capricciójának* szépséges *Mariskája*.

Sokan kampányoltak annak idején Sophie szerepéért. *Goldie Hawn*, *Barbra Streisand* és mások mellett *Meryl Streep* is.

„Elmentem Pakulához, és a padlóra vetettem magam. Kérlek, Istenem, hadd csináljam meg, könyörögtem” – emlékezik a könyvben a színésznő. Csakhogy Pakula irodája akkor már Magda Vásáryová fotóival volt kirakva. A *Kramer kontra Kramer* sikere után Streep úgy érezte, útjában áll egy számára ismeretlen kelet-európai kolléganő, aki szláv származásából eredően komoly eséllyel pályázik a filmre. „Nem engedheti, hogy ő játsza el! – kérte a rendezőt. – Nekem kell ez a szerep!” És meg is tett mindent, hogy elnyerje.

Hogy miképpen emlékezik minderre Magda Vásáryová?

„Morvaországban forgattuk a Sörgyári capricciót, amikor Prágából, a barrandovi filmgyárból hívtak, hogy ott van Pakula, látni szeretne. Nem mozdulhatok, üzentem neki, hiszen dolgozunk. Ha tud, jöjjön el a forgatásra. El is jött, és együtt töltöttünk egy szép estét. Jiri Menzel, Pakula, a többi színész és én. Másnap végig engem nézett a forgatáson. Nem érdekelt, hogy miért. Én soha semmit nem tettem a pályám érdekében. Nem kértem, nem ajánlkoztam, még csak szakmai körökben sem forgolódtam. Azon a bizonyos estén, a forgatás után is én mentem elsőként aludni, Jirka tovább beszélgetett Pakulával. Aki másnap elmondta: Varsóban járt, lengyel színésznőt keresett Sophie szerepére, de nem talált olyat, aki megfelelt volna az elképzeléseinek. *Wajdat* és *Zanussit* kérdezte kétségbeesve, hogy mit tanácsolnak neki. Ők ajánlották, hogy nézzen meg engem. *William Styron* könyvét, ami akkor már nagy siker volt Amerikában, nem olvastam. Cseh és szlovák fordításban is csak később jelent meg. Pakula megígérte, hogy elküldi a könyvet. Készített rólam pár videófelvételt és néhány fotót, aztán elutazott. Már el is felejtettem az egészet, amikor megjött a könyv. Szerettem Styron írásait, örültem az új regényének. Fél évvel később próbafelvételre hívtak Amerikába. Útlevelem éppen akkor nem volt, nem sokkal előtte bevonták, engem sosem kényeztetett el a rendszer. A nyolcvanas évek elején jártunk. Nem is vettem biztosra, hogy kiengednek. Pakula mindebből semmit nem értett.

Mi az, hogy nincs útlevele, mi az, hogy nem jöhet? – kérdezte. A telefonvonal is többször megszakadt. Lehallgattak bennünket. Kért, hogy tegyek meg mindent, hogy kiutazhassak. A rendőrségen alig akartak szóba állni velem. Értetlenül bámultak, hogy mit keresek az útlevelesztályon. Az amerikai nagykövetség bevonásával a pozsonyi filmgyár igazgatója intézte el, hogy megkapjam a kiutazási engedélyt. De megkért, nehogy kint maradjak, mert neki akkor vége.”

Érdekes helyzet várta New Yorkban. A stúdióban úgy kezelték, mintha sosem látott volna kamerát. Nem tudták róla, hogy tizennégy éves kora óta folyamatosan dolgozott, és több mint negyven film volt a háta mögött, köztük a hatvanas-hetvenes évek csehszlovák filmgyártásának legendás alkotásai.

„Pakula nem mutatta meg mások próbafelvételét, de elmondta, többen is az önkielégítés határát súrolták azal, amit a kamera előtt végeztek. Levették, vonaglottak, dobálták magukat, a hajukat tépték. *Meryl Streep* is a földön fetrengett, és úgy bizonygatta, hogy Sophie szerepét egyedül ő játszhatja el, senki más. A próbafelvétel után a csodálkozást láttam mindenki arcán, és nagyon kedvesen betessékeltek a produceri irodába. Beléptem, és nem akartam hinni a szememnek. Mindenki nagyon fontosnak akart látszani. Cipő nélkül, asztalra felrakott lábakkal ültek a foteljükben. Megfordultam, és kimentem. Visszaküldtek. Azt hittem, másodsorra majd megtisztelnék, és felállnak, ha belépek. De nem! Csak a cipőjüket vették fel, és furcsán méregettek a tekintetükkel. New York-i szakmai körökben futótűzként terjedt el a hír, hogy itt van egy kelet-európai színésznő, aki illemre akarta tanítani a stúdió nagyhatalmú vezetőit. *Milos Forman* fetrengett a röhögéstől, amikor elmeséltem neki, mi történt. Másnap együtt vacsoráztunk, hármasban. Pakula, Forman és én. Elvirágozott rég az az este is. Sok mindenre nem emlékszem már belőle. Arra viszont igen, hogy Pakula panaszkodott, óriási nyomás nehezedik rá, mert mindenki *Meryl Streep*et akarja a filmbe, hiszen Oscar-díjas sztárként ő hozza majd a pénzt a gyártónak, s nem egy ismeretlen szlovák színésznő. Azt is elmesélte, hogy *Nathant*, Sophie lélekben ingatag szerelmét eredetileg *Dustin*

Hoffmanra akarta osztani, de meg gondolta magát, mert a színész ügynökei arra kérték, hogy amíg a partnőjének egy, addig neki tíz közelije legyen, és változtassák meg a film címét. Ne Sophie, hanem Nathan neve szerepeljen benne. Értetlenül hallgattam mindezt. – Neked is lennének feltételeid? – érdeklődött Pakula. Én csak nevettem ezen. *Milos* mindenestre azt mondta neki: vagy Magdának adod a szerepet, és akkor Oscar-díjas lesz a film, vagy *Meryl Streep*tel játszatszod el, akkor viszont ő kap Oscart, de a filmet szép lassan elfelejti a világ. Tőlem pedig megkérdezte: – Hogy döntöttél, Magda? Maradsz Amerikában, vagy hazamész? – Eszemben sincs maradni, mondtam, mire ő: – Végre egy okos nő!”

A stúdió döntését, hogy *Meryl Streep* kapta meg a szerepet, Pakula közölte vele. Nem fakadt sírva. Évekkel később *Karlovy Vary* fesztiválján a rendező azt nyilatkozta: nagyon sajnálja, hogy nem

MERYL STREEP: „PADLÓRA VETTEM MAGAM.”

úgy sikerült a film, ahogy szeretne volna. *Meryl Streep* miatt sokat kellett változtatni rajta. Magda Vásáryovának mindenestre remek tapasztalás volt New York, és közelebb vitte nem sokkal későbbi döntéséhez, hogy hátat fordít a színészetnek. A nyolcvankilences politikai fordulat után pedig meg is tette. A politika és a szociológia egyébként is mindennél jobban érdekelt. Nagykövet lett Bécsben, majd Varsóban, külpolitikai társaságot alapított Pozsonyban, ahol parlamenti képviselő is volt egy ideig.

De térjünk vissza a Sörgyári capriccióhoz, Magda Vásáryová és az életöröm egyik ikonikus filmjéhez. *Bohumil Hrabal* családi krónikájának csodás Mariskája, ez a rendkívüli aszszony a női báj, a sugárzó derű megtestesítője. Magda megkínzott, meggyötört, tragikus sorsú nőket játszott korábban. A vígjátékok messziről elkerülték, humorérzékéről kevesen tudtak. Jirí Menzel is ilyennek ismerte őt. *Dosztojevszkij* szelíd teremtésének.

„Összefutottunk Prágában, a Vencel téren. Kérdezte, hogy vagyok, mit csi-

nő, akinek az utaztatása sokba fog kerülni! Jirka fél évig harcolt értem, amíg mindenkit meggyőzött, hogy ezt a szerepet nem játszhatja el senki más, csak én. Én tényleg imádom enni. Főzni is. A súlyommal sosem volt gondom. Energetikus vagyok, nem hízom el, gyorsan égetem a kalóriákat. A forgatást a filmbeli disznótor miatt télen kellett volna elkezdenünk, de a színházi elfoglaltságom miatt erre nem kerülhetett sor. Maradt a nyár, akkor voltam szabad. Jirka többször is a tudtomra adta, ha nem teljesítem az elvárásait, nehéz

szé ki a hangját. Hogy a folytonos kiabálásával ne vesszen el a figura. Hrusínsky úrral a forgatás után már nem is találkoztam. A tűzoltóparancsnokot alakító *Petr Cepek*kel igen. Ő is csodás színész volt. Zárkózott, nehezen megközelíthető. Senkivel sem kommunikált. A halálomon vagyok, mondta súlyos betegen, amikor utoljára láttam őt. Nem tudtam hogy reagálni erre. Összeölelkezve álltunk az utca forgatagában. Jirkával minden jelenet-re hosszasan készültünk. Volt, amelyiket hússzor is lepróbáltuk. Néha úgy éreztem, nem bírom tovább, teljesen ki vagyok zsigerezve. Olyankor azt fülentettem, hogy ki kell mennem a mosdóba. Csak ott tudtam ugyanis összeszedni magam, erőt gyűjteni, hogy a játék hitelességét megőrizve állhassak a kamera elé. Attól is félttem, hogy az intellektusom kioldja a színészi tehetségem. Én a bölcsészkaron végeztem, nem a színművészeten, nem is vágytam színészi babérokra soha. Vigyáznom kellett, nehogy átüssön a beszédemen, hogy egész nap olvastam.”

Harminc éve már, hogy felhagyott a színésszettel. Most ismét tanul. Prágában, a Károly Egyetemen. A politikai tudományok doktora lesz. Közben könyveket ír, tanít, Európa-szerte társadalomtudományi előadásokat tart. Filmes felkéréseket ma is kap bőven. Mindegyikre nemet mond. De volt egy titkos tervük Jirí Menzellel. *A Harlekin milliói*. Bohumil Hrabal regénye nyomán készült volna az is.

„Nagyon tetszett a forgatókönyv. Jirka írta. Egyetlen gondom volt csupán vele: Mariska nyolcvanéves, kihullottak már a fogai. Elképzelni sem tudtam, hogyan lehet ezt megoldani, hiszen nekem mind a harminckét fogam megvan. Idősek otthonában lakik minden szereplő, egy lepusztult kastélyban. Francin állandóan a tévé előtt ül, Pepin ágyban fekvő beteg, meg is hal a történet végén. A kastélykert teljesen elgazosodott, fent, az emeleten erotikus festmények lógnak a falakon, a kastély mellett temető. Mariska oda jár, a halottakkal társalog. Ő továbbra is tele van energiával. Igen, ehhez a szerephez lett volna még kedvem. De nincs már Jirka. Elment. Tudtuk, hogy tolószékbe kényszerült, és már beszélni sem tud, közeledik a vég, mégis váratlanul ért bennünket a halála. Sokáig tartotta magát, aztán szép lassan feladta.”

MARISKA ÉS PEPIN BÁCSI (FORRÁS: ÖRÖKMOZGÓ)

nálak, és kért, hogy ebédeljünk együtt. Szeretem a húst. Akkor is azt rendeltem, és jó étvágygal ettem. Észrevettem, hogy Jirkának ez nagyon imponált. Hogy nem valami kis könnyű salátát tömök magamba, hanem egy szép szelet hús tűnik el a tányéromról. Kérdezte, olvastam-e a Sörgyári capricciót. Nem olvastam. Felugrott az asztaltól, és megvette nekem egy közeli könyvesboltban. Pár nappal később postai levelezőlapon értesítettem őt, hogy tetszett a történet. Azt írtam neki: Kedves rendező úr! Még egyszer köszönöm a könyvet, mire a végére értem, úgy megéheztem, hogy mindent felfaltam a fridsiderből. Később megtudtam, az a pár sor olyan hatással volt rá, hogy eldöntötte, velem akarja leforgatni a filmet. Prágában azonban nem mindenkinek tetszett az ötlet. Megint egy szlovák színésznő, ráadásul egy Hrabal-regény filmváltozatában, és egy színházban is sokat játszó színész-

helyzetbe kerül, hiszen keményen megküzdött értem. A vállamra rakta a film minden terhét. Ráadásul kevés volt a nyersanyag, minden jelenetet legfeljebb kétszer vehettünk fel, és hasznos hanggal. Ami azt jelentette, hogy nem követhettem el hibát a cseh kiejtésben. A *Gruntorád* doktort alakító *Rudolf Hrusínskyt* is többször állította nehéz helyzet elé, és volt, hogy miattam is dühöngött. Olyankor apró csokoládékkal raktam ki az útját az öltözőjétől egészen a kameráig, csak hogy kiengeszteljem. Bekopogtam az ajtaján, és elszaladtam. Hagytam, hogy a csokiúton menjen vissza a műterembe. A *Francint* megformáló *Jirí Schmitz*nek ez volt az első komoly filmszerepe. Amikor átöleltem a kamera előtt, éreztem, hogy remegett. Nyugtogatnom kellett őt, hogy ne izguljon, megcsináljuk. *Jaromír Hanzlík*, aki *Pepin* bácsit játszotta, azzal volt elfoglalva, hogy mikor, mennyire eresz-

PREMIER: FOTÓ

Múzsasors, 2020

TÓTH GYÖRGY FELVÉTELE

Vadász- jelenetek...

(Horkay István trilógiájának
II. és III. darabja)

Legutóbbi számunkban bemutattuk a Györki-gyűjteményből származó ex librist, a tragikus sorsú Vadász Endre munkáját, amelyet a Prima Primissima-díjas Horkay István helyezett el egy hungarikonjában. Akkor jeleztük, hogy egy trilógia első darabjáról van szó – most bemutatjuk a további kettőt.

Annál is szívesebben adjuk közlé őket, mert alkotójukat újabb jelentős szakmai díjjal jutalmazták: a tervezőgrafika műfajában nyújtott kiemelkedő tevékenysége elismeréseként Arany Rajzszőg Életműdíjat kapott. Ugyanitt hívjuk fel a figyelmet egy rangos tavaszi eseményre; a Visegrádi Négyek legjobb plakáttervezői Budapesten mutatkoznak be. Már biztos, hogy a háromfős „válogatottakban” a magyar színek egyik reprezentánsa – Orosz István mellett – ugyancsak Horkay István lesz.

PREMIER: KÉPZŐMŰVÉSZET

Marilyn mementója Millernek

EGY HOTEL SZELLEMLIDÉZÉSE

SZERÉNYI GÁBOR

Volt földi paradicsom, postacímét is tudhatjuk:
222 West 23rd Street, naná hogy New Yorkban.
Poétikus túlzás, hogy a Chelsea Hotel „földi mennyország”,
de hát maga a hely volt „poétikai túlzás”.

FOTÓ:
JURANCSIK NORBERT

Minden egy magyar zsidóval kezdődött. *David Bard* 1920-ban emigrált a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei Tyukodról az Egyesült Államokba, s ő alapította a Chelsea Hotelt. Üzleti elve volt a pénzügyi engedékenysége. Persze aki ide bekerülhetett, nem lehetett akárci. Ne gondoljunk „jófiúkra, jó lányokra”. Csupa problémás, nehéz természetű, sőt botrányos művész lakott itt, más kérdés, hogy kivétel nélkül káprázatos alkotó. Mennyivel egyszerűbb lenne a világ, ha a tomboló, szikrázó tehetségek ráadásul jól neveltek, mértéktartóak, udvariasak, tapintatosak, csöndesek, alkalmazkodóak lennének – és rendesen fizetnék a számláikat.

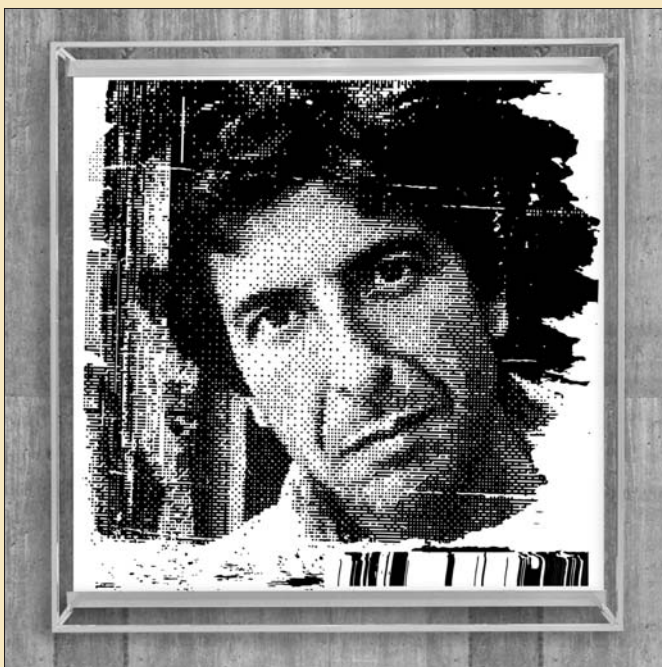
Lássuk be, ezt azért így együtt dőreség volna elvárni. (Próbáljuk elképzelni *Jim Morrisont* a Doorsból, vagy *Sid Vicioust* a Sex Pistolból,

JACKSON POLLOCK

alkotók. De a többiek, ha esetleg véletlenül kimaradtak volna a kánonból, akkor is csupa rangos művész, kezdjük rögtön a zseniális magyar színházi kísérletezővel, *Halász Péterrel*, és ne fejezzük be *Patty Smithszel*, *Edie Sedgwickkel*...

Weiler Péter, kortárs magyar képzőművész belefutott (sétált) a Chelsea-be. Egyrészt elkésett. („Már megkövült a tegnapi láva, a buli végét ért.”) Másrészt még megragadható és felmutatható az emlékek törmelékéből a génieszok tűzijátéka. Vagy legalább arcképeiből egy szellemidézés.

LEONARD COHEN

amint életvitelszerűen mértéktartóak! Ők is itt laktak!)

A múlt idő indokolt, egy évtizede lényegében véget ért a nevezetes szálloda hőskorszaka, napjainkban is zajlik a méregdrága manhattani helyen a luxushotellé alakítás. A legendás évtizedek, amikor egy szállodán belül rekord létszámsűrűségben találhattunk systergó tehetségű, korszakalkotó művészeket, már nincsenek többé.

Ha a hajdani lakók névsorába kezdünk, valószínűleg egy darabig nem kell a Google keresőjéhez kapkodnunk: *Andy Warhol*, *Jackson Pollock*, *Leonard Cohen*, *Jean-Michel Basquiat*, *Bob Dylan*, *Yves Klein*, *Stanley Kubrick*, *Arthur Miller*, *Janis Joplin*, *Christo*, *Robert Mapplethorpe*, *Allan Ginsberg*, *Jack Kerouac*, *Milos Forman* nemzetközileg ismert, jegyzett

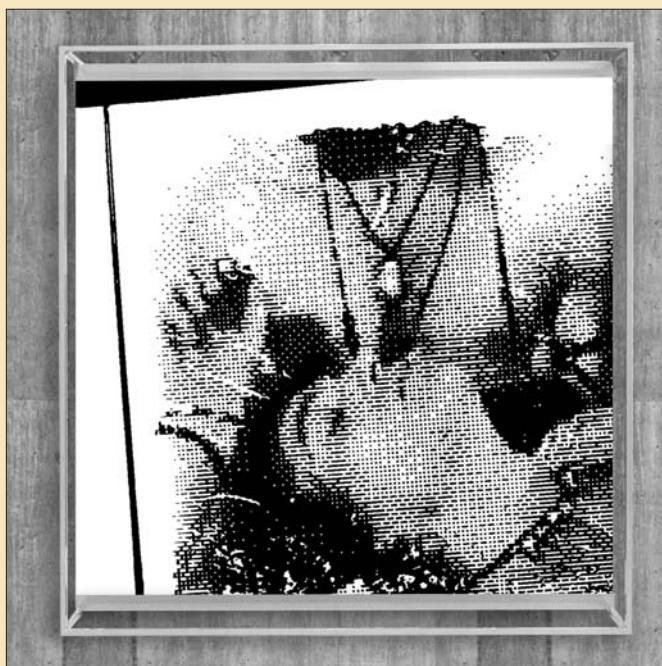
HALÁSZ PÉTER

YVES KLEIN

Az amúgy virtuóz láttató Weiler – gondoljunk retró balatoni színes táblaképeire! – ezúttal sajátos technikát – technológiát! – dolgozott ki. A mára nyögvenyelősen avított VHS-kamerát feltámasztva, technika-múzeumi tárlójából csatasorba állította, hogy aztán szinte rekonstruálhatatlanul megbonyolítva, ide-oda játszódva a látvánnyal, szinte alkimistaként idézze meg a legendás arcokat.

Elmondattam vele, el is olvastam, de elvesztem a részletekben, hogyan is van az, hogy viaszpapírra nyomja a proofot, majd bekeni transzfer anyaggal és azt megint lepréseli, kinyomtatja,

ROBERT MAPPLETHORPE

majd még le is fotózza újra, hogy aztán már mikor azt hihetnők, itt megnyugszik, ehelyett végül még besz kenneli, majd meg is festi akrillal. Jó, de legalább csak fekete-fehérben.

És a portrék mintha földöntúli kegyelemmel hálálnák meg, hogy így születhettek újra, ha csupán egy-egy meditatív pillanatra.

Weiler Péter író is. A Chelsea Hotel nagyvad-jainak portrékiállításához többször tartott irodalmi igényességű tárlatvezetést. Így pontosította, hogy a *Marilyn Monroe-kép* egy művészeti játék. Hiszen volt férjének, *Arthur Millernek* sírjához a valóságban nem vihetett virágot, hiszen ő halt meg több évtizeddel hamarabb. Hasznos volt a szóbeli közlés, hogy az egyik vidám arc nem egyszerűen egy kedélyes tekintet – talán egy csehszlovák komikus – megörökítése, hanem *Abbie Hoffmant* láthatjuk, a legendás

MARILYN MONROE

hippivezéért, a Flower-power egyik kitalálóját, aki konkrét amerikai bírósági tárgyalásokat alakított át commedia dell'arte előadásokká.

A hajdani sztorik fokozzák a hatást. Például amikor az absztrakt expresszionizmus amerikai fenegyereke, Jackson Pollock részegen lehányta a Chelsea Hotel egyik szőnyegét, a műgyűjtő *Guggenheim* szólt a pincérnek, hogy vágják ki az elázott szőnyegdarabot és keretezzék be, mert valószínűleg sokat fog érni.

A delejes tekintetű színházi mágus, Halász Péter késői portréja egy korábbi arcképéből tűnik elő. Ez akár emblematikus képe lehet ennek a Weiler-kollekciónak. Mert *Checkout*, vagyis kijelentkezés a tárlat címe, s ezzel utal a szállodát elhagyó bánatára, de a nézővel marad a remény, hogy az elmúlás dacára valami különös módon tovább él a hajdani varázslat. ❀

Őszentségétől a paradicsomig

LÁTOGATÁS A PÁPÁNÁL

A pápai audienciákat szerda délelőttönként tartják a Vatikánban a Szent Péter téren, vagy eső esetén – mint ezúttal is – a gyönyörű, modern VI. Pál teremben. Október hetedike a katolikus vallásban évszázadok óta a Rózsafüzér ünnepe, nem véletlen, hogy *Szendrei Judit* kislányával, *Zsófi*val és férjével, *Czimer Józseffel* e napra kérték, hogy ott lehessenek a kihallgatáson. Az előzetes egyeztetés alapján zarándokok és meghívottak vehettek részt a szertartáson, ahol a *Ferenc* pápa által elmondott katekizmust a Vatikánban szolgáló papok több nyelven elismételték, majd *Őszentsége* a vendégekkel kezdeményezett beszélgetést.

NŐ KALAPPAL

MENÓRA OLAJFÁKKAL

WARHOL-VARIÁCIÓK

A mikor Judit megemlítette, hogy honnan érkeztek, a katolikus egyház 266. pápája magyarul üdvözölte őket. A megjelentetés kölcsönös volt, főleg amikor a debreceni festőművész átadta ajándékát, *A Rózsafüzér királynője* című, bélyegekből kirakott képét. Zsófi is átnyújtotta a maga készített rajzát, a pápa ezt is meghatódva fogadta, majd megsimogatta a kislány fejét és megáldotta.

Szendrei Judit öt éve készítette első bélyegképét, a maga örömeire. Azóta fokozatosan – „stamp by step” – szenvedélyévé vált a bélyeggel való festés, amely technikát a kollázshoz és a montázshoz, illetve az ókori mozaikokhoz hasonlítják. Több hazai és külföldi kiállítását követően egyik munkája bekerült a Hungarikonok gyűjteménybe is. *Ungár Anikó* bűvész nő varázspálcáját, kötelét, kendőjét és kártyalapjait felhasználva szó szerint paradicsomi állapotokat varázsolt: a kígyó és az alma már csak *Évára* vár.

ÉVÁRA VÁRVA

Krisztina-díj, 2020

2011 forró augusztusában, a Gundel kertjének árnyat nyújtó lombjai alatt adtuk át először Gyémánt László festőművész fiatalon elhunyt feleségének emlékére a Krisztina-díjat.

Hol van már az a nyár? – kérdezném a zseniális Zsüivel, akinek innen néhány kőhajításnyira áll a sírja, s akinek a temetésén kívánsága szerint a vak tangóharmonikás énekelte kedvenc dalát: *Úgy sír az őszi szél*. Mostanság a Gundel fája is levelüket hullajtják, ráadásul olyan időket élünk, hogy még a legpatinásabb pesti vendéglő is kénytelen volt lehúzni a redőnyt, szomorúan üres ablakszeimei egykedvűen bámulják a víz nélküli városligeti tavat.

Ilyenkor duplán meg kell becsülni azt, aki maradandó értéket hoz létre, s azt is, aki ehhez önfeláldozón inspirációt, támogatást ad. Az évente átnyújtott díjon, a Benedek György által tervezett bronzplaketten Krisztina arcma látható, a körülötte futó szöveg pedig elárulja, hogy kik és miért kaphatják az elismerést: „a gondoskodó társnak, aki nélkül nem szülehetek volna remekművek”.

Mindig Krisztina-napon tartottuk a díjátadót, amely némi kacskaringóval átköltözött a Károlyi kertbe, de addig hol Székelyi József szavalta Krisztinához írt gyönyörű versét, hol Hernádi Judit idézte fel legközelebbi barát-nője emlékét, máskor Vukán György dalt írt és játszott hozzá, később Ung-

vári Tamás emlékezett a már csak festményről mosolygó múzsára, Dés László pedig a legszomorúbb hangokat szólaltatta meg hangszerén.

Az első díjazott Fehér László festőművész felesége, Edit volt, s a későbbiek során megkapta többek között Örkény István, Juhász Ferenc és Esterházy Péter özvegye is. Mennyien nincsenek már közöttünk, s az idei megemlékezést a sors még szomorúbbá rendezte. Augusztusban, Krisztina-napon a vírus miatt a halasztás mellett döntöttünk, remélvén, hogy október 16-i születésnapján már a megszokott menetrend szerint a Károlyi kerti étteremben köszönhetjük az idei díjazottat. Ám sajnos úgy tűnik, igaza lesz világhírű tudósunknak, Barabási Albert-Lászlónak – művészeti szalonként is működő otthonának ablakai épp a Károlyi kertre nyílnak –, hogy ezentúl minden másképp lesz. Túpontos definíciója szerint ez a valami még nagyon sokáig itt fog „ólakodni” közöttünk. Gyémánt László ezért első hallásra különös és meghökkenítő, ugyanakkor szívszorító döntést hozott: a lehető legszűkebb körben, szabadban, Krisztina utolsó

GERENDÁS PÉTER ÉS NÓRA

FOTÓK: NAGY ATTILA

útjának végállomásán történjek az idei díjátadás. Így Ő is „ott lehet közöttünk”. Egyébként mindig is ott volt. Amikor hét közben ügyeket intézett, kiállítást szervezett, gyógyszert íratott, Lacit vitte orvoshoz, fotózható állapotban tartotta a fészekmeleg műteremotthont. Egy jellemző Krisztina-villanás: baráti társaság – többnyire írók, festők, orvosok – hétfégi traccspartija, egy kevésbé ismert idézet szerzőjének kilétéről folyik a vita. A háziasszony épp egy salátát dob össze, szendvicseket vajaz, de azért a konyhából ő mondja be a telitalálatot. Erre a méltatlanul keveset élt kiváló asszonyra emlékezve adja át most a plakettet és az oklevelet Gyémánt László az idei jutalmazottnak. Akinek nevével még mindig adós vagyok.

Gerendás Nóra.

A Liszt-díjas zeneszerző, szövegíró, előadóművész *Gerendás Péter* felesége. A stílusosan orgonasípként növekvő gyermekek anyja, a házi muzsikálásból lassan big banddé fejlődő csapat motorja, biztatója, ha kell, vizsgasztalója, biztos háttere s – mindeddig – szürke eminenciása. Elfogult vagyok vele is, férjével is. Nőrit „babako-

csival a kézben” ismertem meg, s csüngött rajta mindig még minimum két-három gyerek. Sose láttam nem mosolyogni.

Péter újabban minden koncertjén „bevesz a buliba”, s elmeséli; ausztrál villámturnéjának botcsinálta menedzsereként miként kalauzoltam el a tengerparti Esplanade Hotelbe, ahol néhány tucatnyi lelkes hallgatóság előtt adta első koncertjét egy bizonyos AC/DC nevű együttes – csaknem fél évszázaddal ezelőtt. Ha nem is olyan régen, de évtizedek óta ismerjük egymást Péterrel, s amikor összefutunk, mindig eljártsszuk, hogy megkérdezem: mi újság veletek, Nóri más állapotban van? Ő pedig bólint, hogy igen. Ami esetükben annyit tesz, hogy éppen *nem* vár kisbabát. Mert náluk az a „más” állapot.

A Krisztina-díj egy évtizede alatt talán soha nem volt akkora egyvetérés a kuratórium tagjai közt, mint az idén. A háttérbe húzódó, de biztos hátországként, s ha kell, villámhárítóként is funkcionáló Nórinak szokatlan lesz – ha csak rövid időre is – a reflektorfény. De hát nem is vetül rá ezúttal sem. Az idei megemlékezés különö-

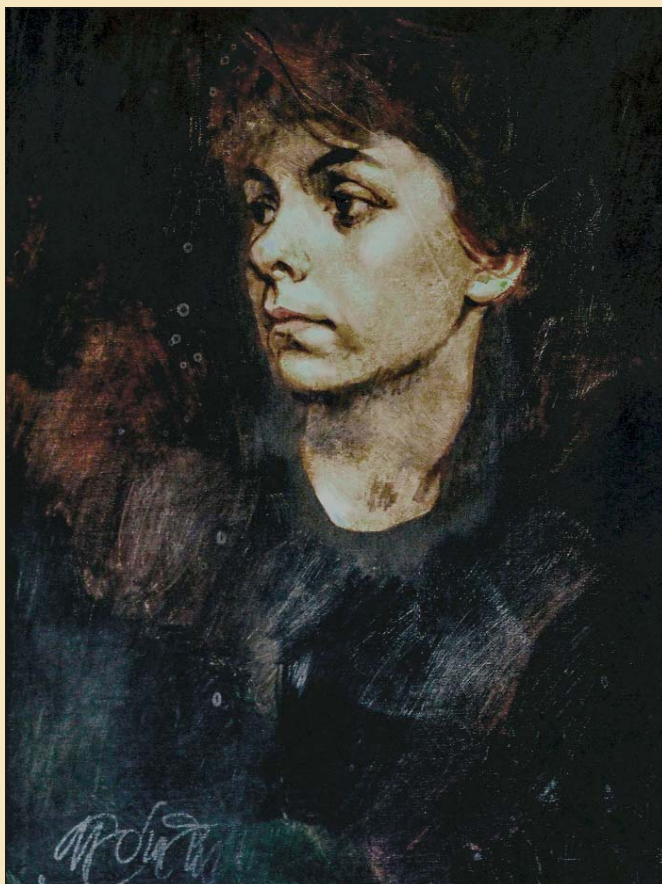

sen fájó és szomorú. Ha úgy tetszik, néma tisztelgés.

Tandorival szólva: a többi béna csend. ❀

*

(A díjat alapító Kárpáti Tamás írását Hernádi Judit olvasta fel a Farkasréti temetőben, a Gyémánt Krisztina sírjánál rendezett megemlékezésen.)

KRISZTINA – GYÉMÁNT LÁSZLÓ FESTMÉNYE

SZÚK CSALÁDI KÖRBE

PREMIER: KÉPZŐMŰVÉSZET

A lényeglátás művésze

GONDOLATINDÍTÓ MARIA B. RAUNIO FESTMÉNYSZEIHEZ

MÉSZÁROS MÁRTON

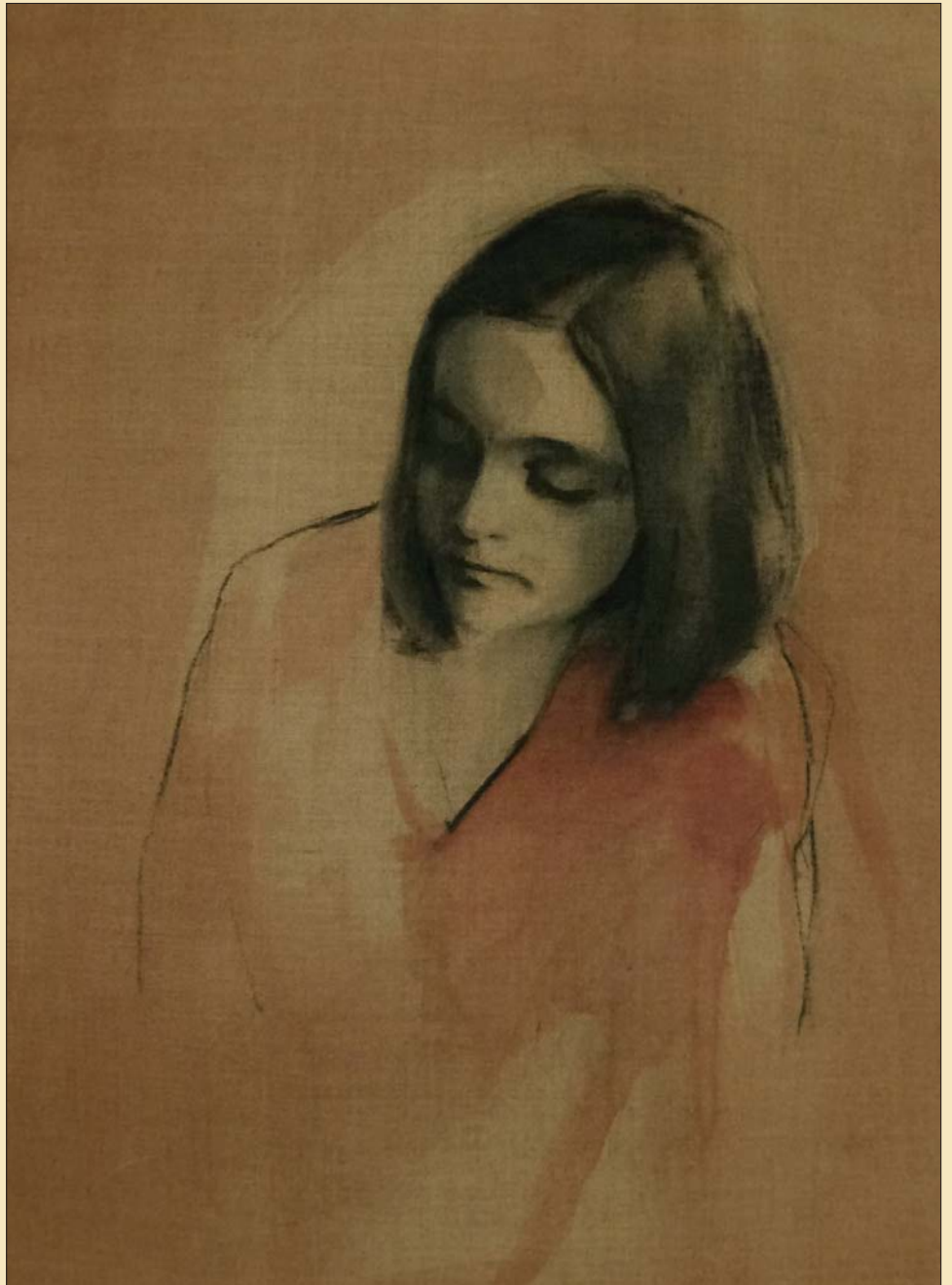
Maria B. Raunio lakásbelsője olyan, amilyennek képzeltem: kevés modern fabútor, a skandináv egyszerűség jegyében. Húsz éve él magyarok között, eleinte Zebegényben, most Budán. Választékos szóhasználata ellensúlyozza a diszkrét akcentust, sokan ezért gondolják határon túli magyarnak. Aki nem ismerős a Bartók Béla úton, aligha tudja, hogy egy finn képzőművész lakik és dolgozik ott.

A Helsinki Egyetemen matematikát tanult, de volt férje, *Bogányi Gergeley* világhírű zongoraművész és közös gyermekük, *Joli* miatt úgy döntött, áttesz a székhelyét ezeröttszáz kilométerrel délebbre. A képzőművészet gyermekkori szenvedélye volt, ezért beiratkozott a Magyar Képzőművészeti Egyetemre, ahol 2011-ben a festősza-
kon, 2013-ban a képzőművész-tanár mesterszakon szerzett diplomát. Igaz, korábban már elvégezte az Oszakai Képzőművészeti Akadémiát, élt Olaszországban is, a közelmúltban pedig Spanyolországból tért haza, ahol nemzetközi kapcsolatokat hallgató, megnyerő, okos lányával együtt a Malaga közelében élő szüleihez csatlakoztak egy teljes évre. Személyiségében – hát még otthonában – érezni a finn és japán társadalom fejlettségét, a génekbe kódolt kultúrát, az archaikus és modern keverékét és a lélek tisztaságát. Tanított négy évig különböző budapesti gimnáziumokban, erről szólva azt mondja, szép volt megtapasztalni, hogy sok diákja végre önállóan és nem a tankönyvek alapján kezdte megközelíteni a művészetet. A másik véleményére nyitottságot érzem, amikor arra kérem, pakolja ki elem a még el nem adott műveit, ő pedig csak annyit kér cserébe, mondjam el azt, ami pro primo eszembe jut róluk.

Roppant kellemetlen: nem láttam sem itteni, sem ottani kiállításait. Kivéve, ha az nem ér, hogy a koronavírus-járvány első hullámában a Hegyvidék Galéria utcafronti kirakatán bekukucskáltam Maria egészen különleges, növényi sorozatára. Eszköztelen, kevés ecsetvonással megalkotott formák. Levelek erei. Röntgenképek tülevélről. De tájképek a mikrovilágról. Vagy ahogy tetszik. Az utóbbi néhány hónapban ezeken a természettel szimbiózisban lévő festményeken dolgozik. Két-három hét elteltével magukra hagyja őket, majd visszanyúl hozzájuk. Egészen különleges, halvány színek – tejkékből, púderrózsa-színből, ördögfeketéből és hidegszürkéből.

Portréi kizárólag nőket ábrázolnak. Nőiességükben, esendőségükben. Maria művészi koncepciójában nem a tudatosan „kődbe” vesző részleteken van a hangsúly, hiszen a mozdulatban, a tekintetben, a színválasztásban látjuk, hogy mit éreznek. Sikerüknek a titkát aligha-

nem elrejtett gondolataikban, megülő fájdalomukban magányos békéjük jelenti. Az alkotó lányát ábrázoló darab is ezért ragad meg. A barnás szénfestményen *Joli* nem tizenkettő: vállra zúgó bubifrizurával, lesütött szemével a múlt és a jövő közötti időtlenséget tárja elénk. ❀

JOLI, 2012, PÁC, SZÉN, VÁSZON, 70 x 55 CM

Marrákes szerelmese

REVICZKY KATALIN

Míg kóstolgom nyelvemen a vörös város, Al Hamra nevének ízét, egy rejtélyre gyűjtök válaszokat. Mit jelentett a Magas-Atlasz hófödte csúcsainak lábánál fekvő csodaváros a neves és névtelen utazóknak, akik megállóként vagy úti célként, sőt gyakran életcéllként élték meg élvezetét. A német író, *Hubert Fichte* szerint „Marrákes a középkor, a Biblia, Ödipus és az Ezeregyéjszaka, két djellaba és egy szalmazsák”. Járt itt *Hitchcock James Stewart* és *Doris Day* társaságában, amikor 1955-ben *Az ember, aki túl sokat tudott* című filmjét forgatta. *André Heller* rózsafarmot vásárolt pár évtizeddel később, mert beleszeretett a város és a természet szimbiózisának tökéletességébe. A francia festőről elnevezett Jardin Majorelle szökőkútjával, vízeseivel *Yves Saint-Laurent* érzékeit is rabul ejtette. Eszembe jutnak *Paul Bowles*, *Jean Genet*, *Allen Ginsberg* művei, feljegyzései, miközben az Almohád-dinasztia által katonai támaszpontnak épített XI. századi, vörös homokkő palotákat, Marokkó legmagasabb minaretjét, a Koutoubia-mecsetet csodálom, és elámulok Afrika legnagyobb piacától, az akasztottak és lefejezettek egykori kiállítóterétől. Afrikai rabszolgák cseréltek itt gazdát, karavánok kereskedői pihenték ki a homoksivatag okozta fáradalmakat, és raktározták áruikat. A Djemaa el Fna történelmi portékái a szultán narancsai voltak, a bűnözők és lázadók fejei, melyek dárdára tűzve elrettentő példaként szolgáltak (bizarr módon mézzel tartósítva).

A kávézókkal, szállodákkal határolt tér azonban évtizedek óta békés, bár zajos oázis, a Maghreb kultúrájának színpada, ahol az élet és a mágia öszszemosódik. 2001-től pedig az

A SZERZŐ FELVÉTELEI

UNESCO kulturális öröksége, az első nem materiális örökség, ahol maga a „történet” a kitüntetett. Nappal lenyűgöz árúkinálatával, zöldség- és gyümölcsdombjaival, bambán bámuló birkafejekkel, ragacsos-fényes datolyahalmokkal, tengeri herkentyűkkel és színes fűszerkupacokkal, szőnyeg- és bőrárúkkal, textil színorgiával. A nap előrehaladtával megjelennek a zenészek, kígyóbűvölők, csodagyógyászok, majomidomárok, tornászok és varázslók, mesemondók és írástudók, kik köré gyűrűben sűrűsödik a hallgatóság. Jönnek a vakok és kéregetők, az embert óhatatlanul megérinti szavuk, az elhagyhatatlan Allah. A szegény tényleg ötszáz évvel hamarabb jut a Paradicsomba, mint a gazdag? Egy sarokban tevék kérődznek, szelíd, csupa kacskaringó sivatagi hajók, kiknek nyugalma *Elias Canetti* szerint teázó, idős angol hölgyeket idéz. És minden között férfiak és burkába bugyolált nők törnek utat dudálva könnyed mopedjeiken, hogy az ember feje beleszédül. A szervezett káosz különleges színjátéka! Ahogy pedig az utolsó napsugarak is lehanyatlanak, a piac képe hatalmas gőz- és párafelhőbe burkolódzó konyhába tűnik. Kerámiaedényekben, katlanokban fortyog az egzotikus ízű, aromás fűszerektől gazdag harira, a

zöldséges vagy aszalt szilvás, mandulás, sáfrányos tagine, a báránycomból készült mechoui. Minden, ami csak arab szemnek, szájnak ingere.

„Ez a tér lett a sorsom, megigézett hangulatának érzékisége!” – emlegette látogatásaink alkalmával a felejthetetlen barát, a világhírű festőművész, *Hans Werner Geerds*, aki hatvan esztendőre választotta életterévé Marrákest. Kielben született, klasszikus modern festészetet tanult. Tanára, *Willi Baumeister* tanácsára bejárta Észak-Afrikát, Dél-Amerikát, a Távol-Keletet. Japánban elsajátította a sumi-e technikát, a kalligrafikus tusfestészet minden trükkjét, hogy Marokkóba visszatérve a Djemaa el Fna látványát és kísérő ritmusát formába öntse. Ott-honi kiábrándulásához hozzájárult a háború utáni élet. Tanári kihívások sem csábították, visszatért hát szeretett berbereihez. Szinte transzban örökítette meg a gyűrűző, hullámzó tömegeket, absztrakt és figurális ábrázolásmódjában megjelenő karaktereket és csoportosulásokat, melyeket áthat a Magas-Atlasz prehisztorikus sziklarajzaitól kapott ihlet. Sajátságos és egyéni módon ötvözi a modern művészetet és az emberiség legősibb művészi megnyilvánulásait. Dolgozott tussal, szénrel, vízfestéssel, tevéürü-

lékből nyert színezékekkel, ritkán olajjal, papírra és vászonra. Művészete középpontjában mindig az ember állt. De éppúgy értette a természet jeleinek megörökítését, letűnt világok varázsának megragadását. Nemcsak konkrét látnivalókat vetett papírra, vászonra, hanem mítoszokat is, például a szerelem istenasszonyáról, *Inannáról*, aki Esthajnalcsillagként jelenik meg az emberek előtt. Fájdalmas, hogy most már idegen vadászmezőkön vándorolva keresi témáit.

Frank Göhre krimiíró szerint Marrákes a művészetek Paradicsoma. GEE szerint, ahogy Hans Werner magát nevezte és műveit is szignálta, a művészet egy frivol boldogító luxus, nem több és nem kevesebb. Hogy is történt anno ismeretségünk? Valamikor Marrákesbe érkező szüleimet megszólította a Djemaa el Fnán, talán honfitársnak nézte a praktikus-elegáns fehér vászonba öltözött turistákat. Kéretlenül is adta bennszülött tanácsát, hogy kizárólag arab szállodát válasszanak. Hans kitűnő emberismerő, remek megfigyelő, szenzibilis barát volt. Budapesti látogatását édesanyám ma is úgy idézi, hogy ő volt élete álomtáncosa. Jóképű, művelt, több idegen nyelvet beszélő, *Wagner-ra-*

jongó, vallási toleranciára tanító emberbarát volt, aki szenvedélyesen gyűjtött maga köré idegen kultúrákból, távoli vidékekről származó, különféle nyelvvel és szellemiséggel bíró barátokat. Számára az élet esszenciáját az emberi találkozások adták. Csodálatos előadó, színes mesélő volt. Szalonja párnás heverőin hosszú órákig tartottak a vendégségek, melyekhez hol a kék szemű, hollófekeete hajú *Mohamed*, hol *Lalla Malika*, marokkói szakácsnő gondoskodott gasztronómiai élvezetekről. Amikor aztán feljött az Esthajnalcsillag, Hans Werner stílusosan körbetekintett és így szólt: Mondjatok köszönetet és menjetek békével! Ez nála amolyan visszatérő refrén volt és egyik könyvének címe is. Amikor a kemény mag is elment, elégedetten heveredett el párnáin kedvenc cicájával, hogy sommázza gondolataiban az estét.

A Djemaa el Fna terének sarkából induló szukban kétszer jobbra, háromszor balra kanyarodva minden utcagyerek ismerte a tudós festőt, elvezetett házához. Aminek címe sincs. Nem igazán értették, hogy lehet a rajzolásból megélni, de Hans szeretetnek, köztisztelőnek örvendett. Nem lehetett társaságában úgy végigmenni az árká-

dos üzletsorokon, hogy ne hívja valaki teára, ne érdeklődjön egészsége felől. Az aprónép, a fiatal srácok köré sereglettek, hogy hallgassák szórakoztató színes történeteit, tanításait. Vonzotta őket, mint a mágnes. De GEE tudott is élni hatalmával. Ha híre ment, hogy egyik-másik kölyök meglopta a turistákat, elég volt, hogy szigorúan összevonta szemöldökét. A pénztárca vagy egyéb csecsebecse azonnal megkerült. Sőt, nevelési célból a tettes maga volt kénytelen a tárgy visszajuttatásáról, rendőrségen leadásáról gondoskodni.

GEE háza, egy többszintes riad a néptelen tetők között maga volt a művészet megtestesülése. Kékre festett ablakai belső patióra, az pedig az égre nézett. Csak a háztető fölött tanyázó fecskeraj csapott zajt. A patión kút, tarka virágok, pálmák, egy miniatűr Édenkert. Emeleti atelier-je a színek, formák, figurák univerzuma, zsúfolásig tele képekkel, íróasztalán öreg írógép, óriási papírhalmok. Hans Werner nemcsak festőművész volt, de írótehetség is. Könyveinek, feljegyzéseinek, illusztrációinak se szeri, se száma. *Yahia Marrakech*, *Homochiffren*, *Petroglyphen*, *Sagt danke und geht*, *Berber faluból a sáfrány országába* és sok más. Festett megrendelésre, az uralkodónak, barátainak, minden világtáj múzeumainak, köztük a Vatikánnak.

2013-ban agyvérzést kapott, hónapokon át barátai ápolták. Röviddel elhunyt előtt megismerkedett *André Hellerrel*, akire gazdag művészi hagyatékát bízta. A Geerds Riad néhány apartmannal berendezett teaház lett. Hagyatékából többéves kiállítás született Heller múzeumában. Valamikor 2017 táján érhetett véget, 2018-as látogatásunk alkalmával már más művész képei lógtak falán. Képeinek, írásainak nagy része hazakerült Németországba. A sokak által csak street artistnak nevezett Hans Werner Geerds munkái ma Reinbek reneszánsz kastélyának archívumában találhatóak. A kastély 1250-ben cisztercita apácázárdaként és kolostorként épült. *Adolf* herceg, a dán király egyik fia 1526-ban Schleswig-Holstein városának adományozta. GEE hamvai azonban „hazai” földben, a marrákesi Koutoubia temetőben nyugszanak, hiszen hű maradt ars poeticájához: Marokkó csodálatos ország két tengerrel, hegyekkel, sivataggal, gazdag termőföldekkel...

Útitársak

FERDINANDY GYÖRGY

Azt mondja feleségem, hogy ne aprózzam fel magam. Abból, amit eddig megírtam, összeállna egy nagyregény. Az olyan rövidprózával (novelláscskákkal és szösszennetekkel), mint a tiéd – állítja –, még nem tört be senki a világirodalomba.

A körülményeink is – teszi hozzá – erre predestinálnak. Elmúltál nyolcvan éves, és ránk tört ez a pandémia. Hosszú ideig – talán évekig is – eltarthat ez a kényszerű karantén. Sok újat nem tudsz már felfedezni, és amit eddig megírtál, itt van a könyvespolcodon.

Elolvasod újra, összedolgozod.

Nagy szerencse, ha az embernek ilyen okos, életrevaló felesége van. Az én asszonykám esetében nem is ebben van a hiba. Mert mi ketten többekévé egyetértésben élünk. De három nyelven. *Koncsi* nem olvasta a könyveimet. Legfeljebb idegen nyelvekre átültetett töredékeket.

Nem tudja például, hogy amit megírtam hatvan év alatt, nem ismételtetés. Pontosán ötszáz novella félezer történetéből kellene összeírnom a nagyregényemet.

És hát főleg nem tudhatja, hogy engem – ha valami – már csak az nyugtalanít, hogy nem felejtettem-e ki, hogy megírtam-e – ha csak egyetlen bekezdésben is – valami nagyon lényegeset!

*

Nem vagyok papucshős, de a munkámhoz békére van szükségem. Nyugalomra. A feleségemnek mindig engedelmeskedem. Pontosabban: nagyot ordítok, de aztán legyintek, és minden utasítást elfogadok. Ebben a legyintésben benne van az is, hogy néha – előfordult már – *Koncsinak* van igaza.

Ma is, beülök a dolgozószobámba, kifújom magam, és elkezdem összerakni a novelláimat. Hogy mi szerint? Vannak-e állandó témáim, mint a munka vagy a szerelem?

Végigveszem a könyveimet, kijegyzetelem. Van, amire nem is emlékezem, ötven év után. Rámegy öt munkanap, mire befejezem. Hát állandó, örök témáim első látásra nincsenek. Nincsen szalag, amire felfűzhetném a történetemet.

Hogy ez a recenzensek dolga lenne? Jól hangzó definíciókat persze mindig találtak ítésizeim. Például, hogy az elesettek, az útpadkára szorultak szószólója vagyok. Vagy a hontalanság krónikása. Csupa ilyen részigazságokat.

Harmadik nekifutásra összeírtam, amit a barátságról tudok. A barátaimat. Félezer név, három kontinensen, hatvan év alatt. Munkatársak, diákok, skriblerek, pedagógusok.

Talán a helyszínekkel kellett volna kezdenem. Az országokkal, ahol házat és hazát kerestem magamnak. Nyolcvan évembe belefér: van belőlük is bőven fél tucat.

Összeírom őket is. Újabb öt vagy hat munkanap.

*

Annyi azért már világos, hogy a képzelt nagyregény önéletrajzi kell legyen. A kérdés csak az, hogy – túlságosan – hosszú életem melyik szegmentumát dolgozzam bele.

Megpróbálok egyik-másikat, belevágok, de a munka hamar félbemarad. A novelláimban minden benne van. A rövidpróza ráadásul feszesebb műfaj, mint a regény. „Nagy novella – nagy gonoszság” – mondja a műfajról írt könyvében a belga tudós, *René Godenne*. Egy szó mint száz: mindezt

a régi, rövid szösszenneteknél szebben, jobban megírni ma sem tudom.

Nézegetem a kijegyzetelt barátokat, keresem, hátha kimaradt valaki, akit szeretek. *Koncsinak* nem számolok be. Mit is mondhatnék neki?!

Felsorakoznak előttem a régiek. A gödöllői iskolatársak. A gimnázium, a katonaság, a munkahelyek. Bécs, Párizs, Strasbourg, Puerto Rico, Florida. Az emigráció sorstársai. Noteszben sorakoznak a nevek. Szeretők, diákok, akiktől tanultam. A szakmabeliek, itthon és a nyugat-indiai szigeteken.

Szerettem őket. Elszántan, hűségesen. Ha van, ez itt a közös nevező: a hűség és a szeretet. Csak azért is! Mert nekem – ideírjam? – a kezdet kezdete óta csak árulás és gyűlölködés jutott. Szüleim válópere volt az első nagyregényem. Osztályidegennek, a nép ellenségének nyilvánítottak az ötvenes évek. Idegenben is idegennek az idegenek.

Nem is folytatom. Nézem a listám, letörlöm a könnyeimet.

*

Koncsi nem kérdezi, hogy halad-e a munka. Sejtí már, hogy nem fogadtam meg a tanácsát. Hogy nem fogom megírni a nagyregényemet. Nem lesz sikeres író belőlem, nem török be a világirodalomba. Nem török be sehová.

Hogy miért írok akkor ötven éve? Talán csak azért, hogy kimondjam: gyalogni nehéz. Hogy nem lehet megszokni a kint. Hogy a sérelem nem gyógyul, üszkösödik. Hogy üvölteni kéne, és nem jön az ember torkára a hang.

Így, ezekkel a régi szavakkal. Gumi-arábikum, gumi-arábikum! Száll, örvénylik a dal. Nem kér, nem követel, dülöngél csak, mint a didergő énekesmadarak. Hínár haja, álom. Ráktérítő szózuhatag.

A mű készen áll immár ötven éve. Hogy most szebben? Talán pontosabban. Jobban ma sem tudom.

A címe legyen talán: *Útitársak*. Kihúzogatom a nagy szavakat. A közös nevező? A hűség. A hűség és a szeretet. Mindaz, amit olyan elszántan kerestem. És amit nem tudtam megvalósítani, csak így, ceruzával, papíron.

Tessék. Végignézem a kéziratot, lefordítom, újraolvasom. Borítékot keresek. Holnap elküldöm a fiaimnak. Végül is, hozzájuk szólnak ezek a szavak.

„...a kávéházi szegleten...”

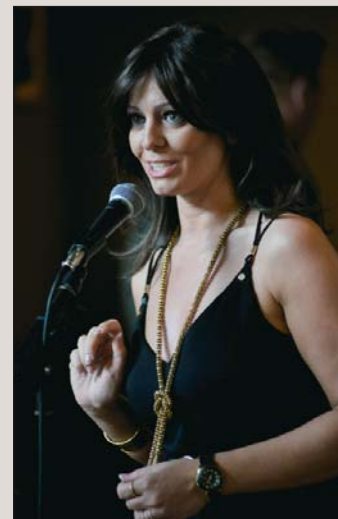
JUHÁSZ ANNA

FOTÓK: LETTNER KRISZTA, JUHÁSZ ANNA MAGÁNARCHÍVUMA

Jíz év: százhusznál több alkalom, ezernyi fellépő, időnként nyolcszáz fős közönség. Ismert költő leányaként gyermekkori álmomat valósítottam meg akkor, amikor először rendeztem meg az első irodalmi estet a Hadik Kávéházban. Egy évtized kellett ahhoz, hogy a programsorozat Budapest legrégebbi, máig egyik legnépszerűbb irodalmi műhelyévé váljon. Az Irodalmi Szalon volt az első helyszín, ahol a kávéházi kultúra feléledt Budapesten, 2017-ben elnyerve a Highlights of Hungary díjat. Sok nagy találkozás és fontos est kapcsolódik a munkánkhoz. Nálunk ismerkedett meg *GreCsó Krisztián* író és *Szabó Balázs* zenész,

akik ma már együtt dolgoznak. *Járai Márk Cseh Tamás-estjére* titokban meghívtam vendégnek *Bereményi Géza* író (korábban még nem találkoztak), azóta ő írja a fiatal színész dalszövegeit. Fellépett nálunk *Esterházy Péter*, *Spiró György*, a *Budapest Bár* és további sok száz alkotó, festő, író, színművész, önálló esttel *Rúzsa Magdi*, *Katona Klári*, *Závada Pál*, *Cserhalmi György*. A veszteségek sem kerültek el minket: tömeget megmozgató emlékesttel idéztük *Jancsó Miklóst*, *Kass Jánost*, de az édesapámat is. Ami őt, *Juhász Ferencet* illeti, a legelső estjeim egyikén *Konok Tamással* és *Féner Tamással* együtt szerepelt – azokkal, akikhez évtizedes

barátság fűzte. Ezen a nyilvános összejövetelen olyan embereket köszönhettem és kérdezhettem vendégeimként, akik amellet, hogy kis-korom óta meghatározó szerepet játszottak az életemben, az egyetemes kultúrtörténet kiemelkedő alkotói. Az est-sorozat 2019-től új helyszínen, de azóta is szakadatlan lendülettel folytatódott. ❀

*

A jubiláló Irodalmi Szalon ünnepi estjét november 18-án a Karinthy Színházban tartják.

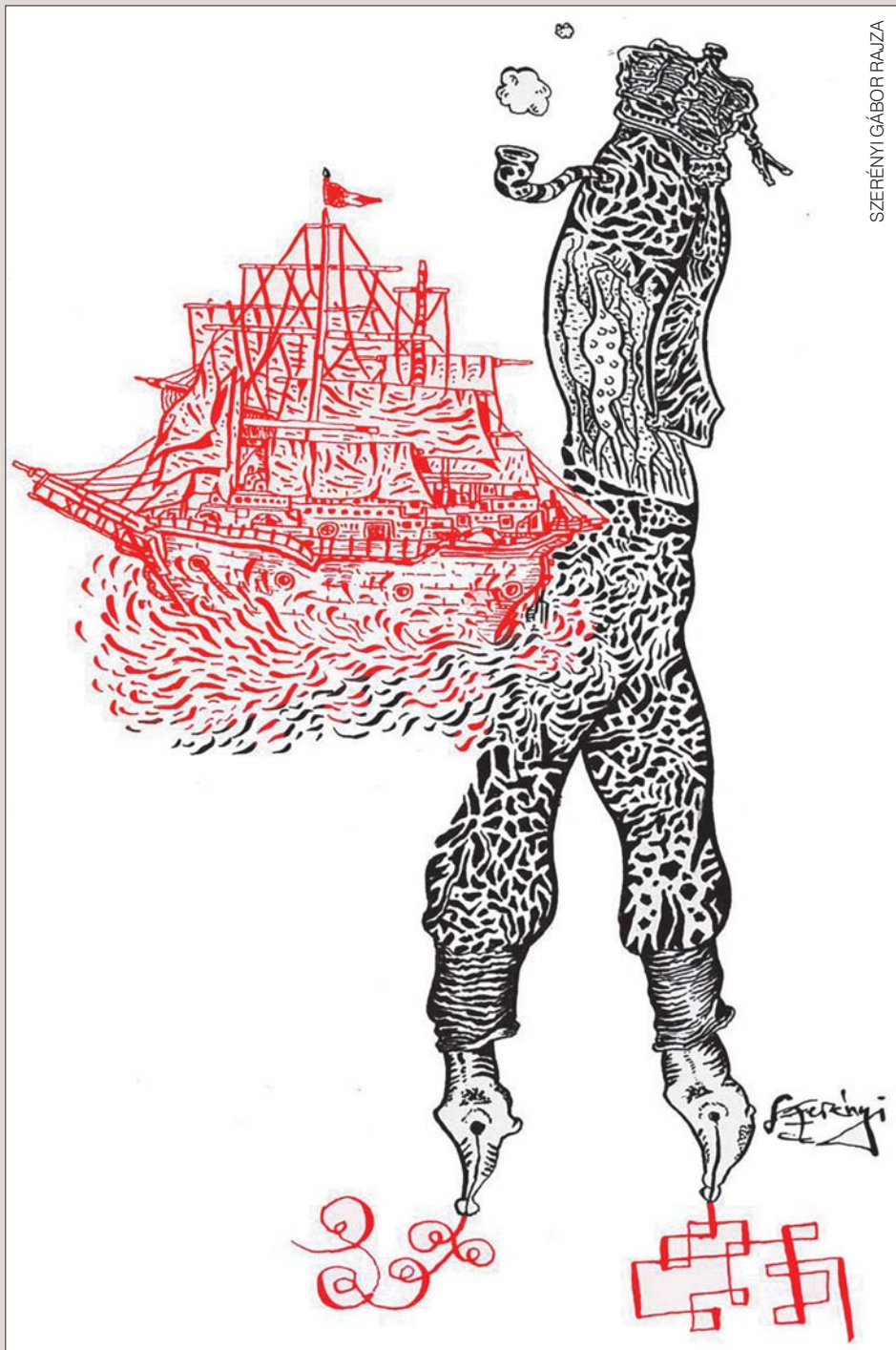

Metamorfózis

RÉSZLETEK SZLÁVA BARANOV LEGÚJABB KÖTETÉBŐL

Az utca zsong. Káosznak tűnik a mozgás. Mint a fény vonzotta rovarok zsongása. Céltalan? Nem! Ők is, mint a sokarcú tömeg „tudják”, mit csinálnak: a fantáziájuk csillaghorizontján feszülő vágyak vonzásának engedelmeskednek. Mágnes ez, akkor is, ha egyenként mindenkié máshol fixált. A vélt káosz az univerzum végtelen mágnesének vonzása, kényszerpálya – irányított. Amit nem tudnak a hajszolt lelkek: a vágyaikat nem maguk keresik ki. Szuggerált értelem, érzelem rabjai. Új vallás butít. Istene a harácsoló önmegvalósítás, szüntelen kánonja: a *még több a boldogság* záloga. A Jobb-Szebb-Több-Határtalan-Mindig elérhető,... az Új Biblia fejezetcímei. Színekben káprázó oldalakkal jelennek meg hetente a bűnbocsánat füzetek: a leszállított áruk mézes ecsettel festett képei. A vásárlás arányában csökken a józanság, a tartózkodó mértékletesség vétke.

SZERÉNYI GÁBOR RAJZA

Természetesen mindannyian szeretnék szakítani a gyümölcsfáról, akkor is ha tiltott a gyümölcse. Nincs elég? Nem érdekel, lopok belőle, a gyümölcs mindenkié! Kijátszani a tilalmat, megelőzni a többieket – különleges öröm! Érte élünk, az örömért! Öröm-társadalom a mindenható cél!

Rajta, indulhat a verseny a kielégülésért! Ide a maszkokkal!

Az utca zsong. Céltalannak tűnik a rohanás. Felismerhetetlen emberek száguldanak: fejük arc elől is, arc hátul is, oldalnézetben kevert átmenet. *Keep smiling* jön szembe velem. Kik ezek az emberek? Senki sem tudja, ne is tudja meg! Mindenki maga keresi ki a maszkját. Arc nélkül felismerhetetlenek. Azt csinálhatnak, amit akarnak, tettesek lehetnek – büntetlenül. Janus boldog, boldogtalan utódai töltik be a teret, nyüzsögnek, habzsolnak. Végtelen vágyak tolokodnak a gyümölcsfa körül.

Janus-arc a zseniális megoldás. Mindenki maga dönti el, mikor melyik arcát mutatja, rejteke csak egy fél, vagy egész fordulat a saját tengelye körül. Tökéletes.

Az utca zsong. Az élet hangos zendülése, nyüzsgése hirtelen a nagyzenekarok manírjával vált dermedt, feszültséget nemző csenddé. A karmester pálcája négy keréken gördült. Amerikai limuzinokra emlékeztető aszfalcirkáló suhant a délután életzenéjébe, és hasította ki a járdák közötti térből a számára méltó felületet, a színpadot, amin ő a középpont. Szerelem ez, önimádat. A kijáró csodálatot elvárva úszott bele a délutánba, elriasztva az utca gyanútlanjait. Mozgása lassított felvétel: időt kell hagyni a várható szájtató ámulatnak.

Az első találkozás ígérete olyan, mint a szirének éneke. Hallani akarjuk. A vélt életnyereség vágya megszünteti a veszélyérzetünket.

Ellenállás nélkül kerülünk mágnese vonzásába és leszünk áldozatává. Védekezni kell – önmagunk ellen is! Hallani, megismerni? Igen, de csak „árbócsra kötözve”! Különböző áldozattá válunk. Kezdetben önkéntesen, a remélt nyereségért. Vágyainkban tülekedő, elképzelt javak mozgatnak. Később tehetetlenségből, a tevékeny, önvédő erő sorváda miatt. Csak az időben felismert és elkerült személyes találkozás mentheti meg Nárccisz kiszemelt áldozatát az önimádat gátlástalan érdekeitől.

Az áruházi metamorfózis tökéletes. A sejtetés palástjában szabad az előnyökhöz vezető út. Segít elrejtetni az ígéret valós szándékait, a szappanbuborékokat, az illanó látványt. Már maszkot sem kell viseljen, aki másokat akar kihasználni! Elég, ha sejteti, hogy az álmok megvalósulhatnak általa. Még csak ígéretet sem kell tennie, a beteljesülés lehetőségének elhitése is megteszi!

Tökéletes: a maszknak nincs szüksége kellékre. Az önimádat fölénye, a gög póza elég a végzetes csábításhoz.

Szerencsétlen kedvezett, menekülj, mielőtt birtokba vesznek!

Nem sietek. Ráérős melankólia ringatja a gondolataimat előre-hátra. Most inkább visszafelé. Mikor bújt ki az ember a természetes igényeinek köntöséből? A nem tudás és a megértés igénye együttesen találták ki a mindenható mindentudót?

Vagy a tudatlanság mellé csak egy-két, mindenre hajlandó jellem kellett, és máris beborították a földet a pokol messiásai? Meséiket az ég elérhetetlen védelmébe rejtve, bölcselkedésük abszolút értékű maradhatott, és az általuk prédikált mise igazság-dogmává csökönyösödhetett. Mikor tekintette magát az ember először Istennek? Mikor fricskázta meg a póri Istenek az ég örök bentlakóját? Mikor állt az ember először a tükör elé, hogy aztán megdicsőülve önmagától, istenítve önmagát kedve, tetszése szerint léphessen bárkinek a lábára?

Ovidius mutatta be őt nekünk és tette lehetővé a felismerést: magunkban a mindenhatót. Ezután már csak kinek-kinek meg kell találni az áldozatát azok között, akik nem tudták elhittetni magukkal isteni mivoltukat.

Nyárvég. A nyári (vagy a bármikor) szabadság mindenfelé szét-szórt odúi hazaengedték a bujkáló hétköznapokat. Ismét a megszórt környezetben, ismét az ismert irányokba zajlik a rohanás. A képzelet kék madarai kitartóan csivitelik dalaikat a jólétről, a jobblétről. A következő szabadságig tartó maraton résztvevői a napok kihívását hallják bennük, a versenyfutás értelmévé színezik. Közöttük vagyunk, Te is, én is. Ismert és ismeretlen arcok vegyülnek arctalan, homogén masszává. Tartós dagály a hömpölygő, a százlábú tömeg áradása.

Előállnak a szereplők. A metamorfózis betanította a szerepeket. A függőny felgördül, a nézőtéri áhítat zajtalan. Kezdődhet a mindennapok jelmezes emberi színjátéka – inkognitóban. Együtt ülünk, együtt tapsolunk a kezdetén, a végén. Ebben a játékban mindenkinek megvan a szerepe, nem marad ki belőle senki.

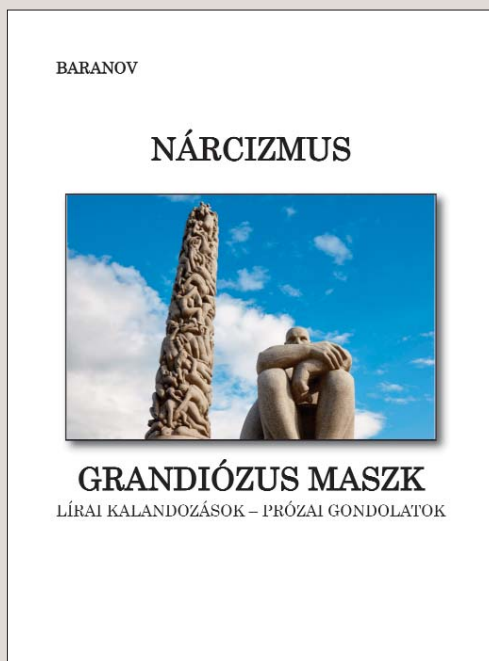
S ami engem illet, *Szabó Lőrinc* melankolikus keserve, „*Magány*”-a térül-fordul értelmem, lelkem labirintusában:

Mint héj az almát, borít a magány, körülkerített és szólt: „Ennyi vagy!”

Hordom az élet bőrét, burkomat s látom, mindenki páncélt hord magán.

A mindenségből furcsa kivonat: millió véletlenből összegyűltem, de már megszületve elkülönültem s most magány vagyok, új magányra mag.

Homo sapiens, szerencsétlen barátom! Hova jutottál? ❀

KARAFIÁTH ORSOLYA

Amikor Szécsi Pál a csöveken keresztül üzent

– AVAGY ÍGY TANULTUK A SZERELMET (RÉSZLET)

A MÁGUS

A fickó érdekesen kevergette a lapokat, melyekben szerinte ott állt a jövőnk. Érdeklődve néztük a mutatványt, sima írólappal ugyanis igen csak nehézkes kártyatrükköket bemutatni. Hogy minket mégis elkápráztatt a kísérlet, az csupán az egész képzeltségének köszönhető. „En vagyok a Mágus – mutatkozott be a fiatalember nem sokkal korábban –, és tihozzátok jöttem!” Judit barátnőmmel meg se nyikkantunk, mert féltő volt, ha csak egyikünk is megszólal, kirobban belőlünk a nevetés. Hallgattunk hát, hallgattuk a Mágust. A főiskola aulájában üldögéltünk, késő délután volt, kevesen voltunk, talán ha negyvenen az egész épületben. Mégis különösnek tűnt, hogy a Mágus, mint akit fékezhetetlen belső erő lökdös előre, rögtön mihozzánk lépett oda. Kínos kártyalapjait maga készítette, egészen eszemment tarot volt ez gyermektegnapi ábrákkal, kriksszkrakszokkal. Gyűrött volt már mindegyik lap, gyűrött és átízszadt, vajon hány jövőt mutatott már meg velük? Kisárkánum-nagyárkánum, motyogta, mosolygott ferdén, ám mindentudóan, meregette és forgatta a szemét, és mi igazán kíváncsiak lettünk, hová is vezet mindez.

Első pillantásra a fiú nem tűnt teljesen elmeháborodottnak. Ám a kártyái, az eszelős mosolya meg a pár perc múlva érkező szaghullámai már gyanússá tették. Ilyet azóta sem tapasztaltam: bár zárt cipőt viselt, a lábszaga valahogy előszüremlett. Amikor már elég ideje hablatyolt úgy, hogy zavaros, ám szuggesztívnek szánt tekintetét hol a barátnőm, hol az én tekintetembe fúrta, jobbnak láttuk távozni. De arról szó sem lehetett! A Mágus – elhajítva a jóslapjait – egyszerre mindket-

tőnk kezét megragadta. Iszonyú erős volt, a téboly ereje meglepett minket is, visszaestünk a padra. Nem lazított a szorításán, szeme lázban izzott. A helyzet megint kezdett kicsit nevetségessé válni, a félelmünket ismét kíváncsiság váltotta fel. A Mágus ekkor megvilágosodva felkiáltott. „Ó, Úrnőm, ó, bocsássatok meg!” Szorítása lehullott rólunk, és együtt bámultuk, megbűvölten, a lábunk elé hulló utolsó kártyalapot. A Főpapnő! Ájult tisztelettel nézett hol ránk, hol a primitív ábrára.

Egy röhej volt a rajzon a díszes palást, a korona, a nyitott könyv, a skiccelt orca. „Álmaim és vízióim! A szférák közötti híd! Ó, ti! Ti, az ellentétes energiák eloldói! Csodás lények vagytok, és még inkább azzá váltok a jövőben! Ki fogtok teljesedni! Mélyen gyökerező bizonyosság királynői! Segítsetek rajtam, hajoljatok hozzám!” Na, ebből elég, mondta Judit, lerántva a porba az emelkedett pillanatot. Én

még hallgattam volna a dicshimnuszt, ám a Mágusnak fontosabb lehetett Judit meghódítása, mert megrázkódott, és el is feledkezve rólam, átkulcsolta Judit lábait. „Sötét nővérem! Te tökéletes boszorkány, ha már erős hódításra használtad hatalmad, ne hagyjad megbénításomra azt! Kegyelmezz hívednek!”

Koptassuk le ezt az idiótát, zárta volna Judit a műsort. A Mágus ekkor megint felém fordult, és az én jóságomért esedezett. Összenéztünk Judittal, ő az alagsor felé intett. Futás. Elrugaszkodtunk, és sikerült is szertennünk némi lépéselőnyre, amíg a Mágus feltápáskodott. Rohantunk a lépcsőn, a folyosón, ő a nyomunkban. És egyszer csak, amikor hátranéztünk felmérni a közöttünk lévő távolságot, döbbenetes látvány tárult szemünk elé. A Mágus hatalmas nemi szerve kimeredt a nadrágjából, így futott felénk. Se azelőtt, se azóta nem láttunk ilyen impozáns hímtagot, ilyen furcsa körítéssel. Fuldokoltunk a röhögéstől, ami delejezően hatott rá, megsokszorozva erejét. A portás és egy ki tudja, honnan lekasztott rendőr ekkor szállt be a hajszába, és lekapcsolták a Mágust. „Ó kegyetlen, szívtelen Papnőm – kiabálta, miközben elszállították –, varázserőtek megbéklyózt! Pompás jövő áll előttetek, meghódított férfiak tízezrei, utatok delejes diadalmenet lesz!” Vagy húsz évvel később, mikor Judittal felelevenítettük a történetet, keserű lett a szánk íze. „Legalább egyvalami bejöhett volna a zavaros jóslataiból” – mondta Judit. „Te zavartad el” – mondtam, és utáltam magam, amiért azóta sem bocsátottam meg neki, hogy még a Mágusnak is ő kellett volna inkább.

*

(Scolar Kiadó, 2020)

Optimax Optika = Minden, ami optika

- Komputeres látásvizsgálat
- Márkázott lencsék, garanciával
- Kontaktlencsék
- Optikai megoldások időskori látásproblémákra
- Személyre szabott állandó akciók
- Divatos, elegáns keretek és napszemüvegek

Minőség

Szakértelem

Magas szintű szakmai szolgáltatás

**Mindez elérhető az
Optimax Optikában**

1035 Bp., Bécsi út 105.
Nyitva tartás: H-CS: 12-17 óráig. Egyéb időpont: egyeztetés alapján.
Telefon: + 36 (20) 912-3473, + 36 (1) 267-8883
E-mail: optimalisoptika@gmail.com

Bob Dylan, a szerepjátékos

PRIEGER ZSOLT

Milyen szerepet játszani?
Úgy igazán, komolyan.
Kérdezzétek meg *Bob Dylant*,
akinél szerepjáték, hazugság,
magánélet és igazság
végeképp összekeveredik.
Dühös papa és örökké fiatal,
istenhívő és tűnődő-tagadó,
zsidó és keresztény,
harcos anarchista
és meditáló belső emigráns.

Ezek mind *Robert Allen Zimmerman* arcai.

M indeközben persze „csak” egy dalszerző-gitáros-énekes, aki hosszú évtizedek óta kiszimatolja a politikai-kulturális földcsuszamlásokat, pedig nem természetudós. Inkább egy zenei hatásokból turkáló, költészetből mozaikot rakó, épp aktuális szerepeitől függően kiszámíthatatlanul nyilatkozgató, beskatulyázhatatlan, hangoskodó-ripacskodó, világsztárookra életre szóló hatást gyakorló szerepjáték-szélhámós.

Az idén nyáron megjelent új lemeze egyfajta szerepszintézis: friss, szemtelen, és mint általában a Dylan-művek, legyenek azok nyálasan tűnő countryk, dühös protest-songok, istenkereső gospelek, biblikus átkok vagy mocsaras bluesok, jókor látnak napvilágot. Értzi az öreg a korszellemet (BLM ide, *Trump* oda) minden porcikájában, akár csak a '60-as években. Az egyik legpregnásabb szerepe, amikor halálosan pontos a megérzésben.

Nem a játékban, mert az néha macskazene, néha hamisan előadott valami, a vokális részt károolja, mintsem éneklő, de Dylannél sosem az ének minősége volt a fontos, hanem a jelenlét. Hiszen minden vele kezdődött. Zene is, irodalom is, popszínpadi kvázi-jelenlét is.

Nekem is, akár a *Bob Dylan életei* című filmben cikázó, különböző nemű és attitűdű Boboknak, megvannak aktuális Bobjaim. Magam sem tudom, mikor és mit írok róla, keverednek bennem róla szóló gondolataim, akár egy *Cseh Tamás-dalban* a féldecik és kormányzatok, Dylan apropóján. Hányszor aludtam el Bobon, hányszor énekeltem vele, próbálva utánozni amfetamintól náthás és ikonikusan elcsukló hangját, hányszor forgattam *Barna Imre* Dylan-fordításait, hányszor hallottam benne a későbbi zenei korszakokat, láttam a Grand Canyont, az ősi blues vagy éppen évszázadok líráját, a *Keatshez* vagy *Miltonhoz* hasonlítható verbális arzenált, amelyet ötven éven keresztül a színpadokon is kipróbált.

Amikor éppen a Nobel-díjas szerepét játszotta, abból is a duzzogót, aki nem hajlandó átvenni a plecsnit, és *Patti Smith*t küldi maga helyett, így írtam róla: „Sosem gondoltam, hogy Dylan ne lenne költő. Mégpedig kiváló költő. Tán mindig is sokkal inkább irodalmi személyiség volt, mintsem énekes, noha énekhangjában ott az egész punkmozgalom, hangsúlyjaiban pedig az utcai szocioköltészet, az amerikai hip-hop csírája, kezdete, első lökése. Dylan nélkül se a verbális Fekete Párduc Gil Scott Heron, se a prepunk Joe Strummer, se a csodálatos korai »storyteller« Bowie nem lett volna. Elindította és túlélte mindhármát. Költészete egyszerre rimbaud-i módon szemtelen és szürreális, Blake-szerűen univerzális és zsoltáros, és közben meg pofátlan és debattőr is volt legalább annyira, mint a fél irodalmi beatnik-bagázs. Gyakran visszatekerem a már említett '66-os koncertlemezre, hogy két szám között a mindig skatulyákban gondolkodó közönség hogyan gyalázza az egyik napról a másikra hangoskodó rockerré váló polbeat-ikont. Simán hallható a felvételen, ahogy az aktuális Dylan-szereppel elégedetlenek Júdást kiáltanak rá, ő meg simán kiröhögi őket, és feltekeri a gitárerősítőt. Minden közönségét kiröhögte, soha nem akart vátesz lenni, soha senkinek megfelelni, magának és Istennek írt kizárólag.”

Dylan régóta nem énekes, sokkal inkább üzenetvivő, aki rengeteg feladatot lát el szimultán: háborúellenes poéta és háborús hős, hősszerelmes és erőszakot elkövető genyó. Anarchista és nemzeti, konzervatív és lázadó. Anti-PC troll és piszi-isten. Új albumán is szeret bohóckodni, dehogyan szeret, egyenesen imádja, ha a bolondját járathatja velünk. Mert idén szívesen bújjik horrorisztikus és nekrofil *Frankenstein-szerepbe* (*My Own Version of You*); másol le pofátlanul és zseniálisan Delta-blues (*False Prophet*); készít húszperces freskót (*Murder Most Foul*); visszahozza a sokak által már '65-ben is kritizált electric-r'n-t (*Goodby Jimmy Reed*), vagy éppen mocskos-bluesozik (*Crossing the Rubicon*). Tökmindegy, mit tesz, dalonként marad szerepben. Még a családját is szereti átvágni, a sajtó meg már kérdezni sem mer tőle. Átdolgozni viszont kétszázszor is átdolgozza a slágerreit, de úgy, hogy semmiképpen se ismerj rá. Hatással van mindenkire és lop mindenkitől: az új albumán *Bowie*, *Borroughs*, *Corso*, *Szent János*, *Dante*, *Shakespeare*, *Elvis*, *Anna Frank*, *Freud*, *Marx* és az *Eagles* jut eszünkbe. Első blikkre...

Hány szerep fér bele még az életébe? Mostanában az igazmondó juhász és az emlékező viszkigyáros gúnyját ölti magára, korábban *Sinatrának* öltözött, legközelebb – jövőre már nyolcvan évesen – kinek fog?

A kis hamis...

JOGI KÉRDŐJELEK A HAMIS ÉS EREDETI TÁRGYKÖRÉBEN, AVAGY MINDEN ROSSZ ELNYERI MÉLTÓ BÜNTETÉSÉT?

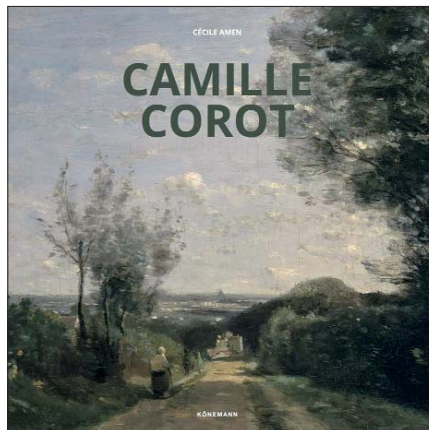
DR. SZIKLAI JÁNOS

Már a régi görögök is... kezdhethetném ezzel a közhellyel és folytathatnám a másikkal – kicsit elferdítve –, hogy a hamisítás a legősibb mesterség. Amióta az ember alkot, márpedig ennek több ezer éve, hamisítók és hamis művek mindig léteztek.

Ennek az oka egyszerű, a művészek szinte sosem a maguk örömére alkotnak, hanem bizony pénz ellenében. A pénz pedig – tudjuk – a legkomolyabb hajtóerő. Tehát hamisítás mindig volt, most is van, és feltehetőleg mindig is lesz. A hamisítás évszázadok óta annyira tömeges, hogy míg *Camille Corot* életében mintegy 3000 képet festett, csak az USA-ban 7000 képét tartják nyilván.

Mivel cikkem kifejezetten a hamisítás jogi aspektusaival kíván foglalkozni, így a továbbiakban a nagy összefüggések helyett csak a hamisítás jogi következményeire szorítokozom.

Noha – mint fentebb írtam – a hamisítás mindig is létezett, érdekes mód a hamisítás sem korábban, sem most nem szerepel a hatályos büntető törvénykönyvben (Btk) mint önálló, nevesített tényállás. Annak ellenére sem, hogy a bűncselekmények közös vonása, amit társadalomra való veszélyességként határoz meg a Btk, a hamisítás esetén kétségtelenül jelen van. Természetes, hogy sosem sikerült olyan törvényt hozni, ami az elképzelhető minden bűncselekményt önállóan nevesíti. Ez nem is volt cél, mert ez esetben a törvénykönyv ezer és ezer paragrafusból állana, ahogy ez – első ízben – az 1900-ban megjelent német polgári törvénykönyvben megvalósult, ami igyekezett az összes létező polgári jogviszonyt nevesíteni és szabályozni. Ez már csak azért sem lehetséges, mert újból és újból keletkeznek újabb és újabb bűncselek-

ményfajták, itt elég emlékeztetni az internetes bűnözésre.

Akkor a képhamisítás már nem is bűncselekmény és a hamisítók mindig megússzák? A válasz az, hogy nem, de tény, hogy az elítélés ritka. Itt egy rövid kitekintést teszek a XX. század első felének legnagyobb hamisítási botrányára. *Frank Arnau Művészethamisítók, hamisítók művészete* című alapművében (Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1963) hosszú fejezetet szentel *Han van Meegeren* holland hamisító-

nak. Az illető mellőzött, sikertelen festő volt mindaddig, amíg hamisítani nem kezdte régi németalföldi festők (*Frans Hals, Pieter de Hooch, Gerard ter Borch*) képeit, mely hamisítványokat sikerrel el is adott. Ezután jött a nagy dobás, *Vermeer van Delft* képeit kezdte hamisítani, és akora sikere volt, hogy nemcsak a világ nagy múzeumaiba tudta bejuttatni képeit, hanem Van Delft egy új korszakát is az egyik hamis képében vélték felfedezni. Végül az buktatta le, hogy a háború után, *Göring* összerabolt gyűjteményében is találtak egy Van Delft-képet, és a számla a hamisítóhoz vezetett. A nációkkal való kollaboráció miatt letartóztatásba került, és csak az mentette meg a kötélről, hogy bevallotta, a kép hamis és ő festette. Mindaddig nem hittek neki, amíg a börtönben is meg nem festett egy újabb hamis Vermeert. Végül csak a hamisításért ítélték el – miközben már Hollandia nemzeti hőseként ünnepezték – 1 évi szabadságvesztésre, de nem sokkal ezután meghalt. Így Meegeren azon lebukott hamisítók egyike, akit elítéltek.

AZ EMMAUSZI VACSORA
– HAN VAN MEEGEREN BÖRTÖNBEN FESTETT FESTMÉNYE

Ha nem szerepel a műtárgyhamisítás a Btk-ban mint önálló tényállás, akkor melyik büntetendő tényállás alapján lehet vele szemben fellépni? A kérdésre korábban is, most is a választ a csalás tényállása adja meg, jobb híján. A Btk 373. § (1) szerint „Aki jogtalan haszonszerzés végett mászt tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.” Az első pillanatban is látható, hogy ez a tényállás elsősorban nem a hamisítóra, hanem tipikusan a képet eladó műkereskedőre illik legjobban. És azonnal szembeötlő, hogy a hamis műtárgyat eladó galériások pontosan ennél a több tényállási elemet is tartalmazó tényállásnál azonnal megtalálják azt a rést, ahol el tudnak menekülni. Ez pedig a „tévedésbe ejt vagy tévedésben tart” tényállási elem. Az eladók szinte minden esetben arra hivatkoznak, hogy nem volt tudomásuk a műtárgy hamis voltáról, így ők senkit nem tévesztettek meg tudatosan, mert maguk sem tudtak arról, hogy a műtárgy hamis.

Bizonyítottan hamis műtárgy eladása, illetve megvétele esetén a nyo-

mozó hatóságnak azt kell tudnia bizonyítani, hogy az eladó pontosan tudta, hogy hamis tárgyat ad el, azaz a vevőt megtéveszti. Ez a bizonyítás azonban a legtöbb esetben sikertelen. A közelmúltban bukott le egy német műkereskedő, aki több ezer hamis orosz avantgárd művet adott el. A sokéves nyomozás és még hosszabb bírósági eljárás végén a perbe fogott műkereskedő szabadon távozhatott.

Szintén a közelmúltban, 2010-ben tört ki az évszázad hamisítási botrányaként elhíresült Beltracchi-ügy. *Wolfgang Beltracchi* német műkereskedő 30 éven keresztül adta el hamis festmények százait, természetesen súlyos pénzek ellenében. Nála is az volt a fő kérdés, hogy mivel lehet bizonyítani azt, hogy tudott a képek hamis voltáról. Beltracchi egy zseniális elterelő taktikát alkalmazott: az általa eladott hamis képek előéletére alkotott meg egy legendát, nevezetesen egy sosem létezett műgyűjtőt és ennek műgyűjteményét, olyannyira, hogy a hamis gyűjteményhez tartozást igazoló, a képek hátoldalán levő nyomtatott címkéket is maga gyártotta. Elíté-

léséhez végül az vezetett, hogy ezen állított, de valójában sosem létezett gyűjtőre vonatkozó meséjét sikerült megdönteni, és emiatt 6 évre ítélte a német bíróság. Jellemző, hogy sok száz hamis kép helyett mindössze 14 (!) hamis kép festését ismerte el, és vádalkut kötött a bírósággal. A bíróság – ahogy nálunk is szinte minden esetben – elveszett a rengeteg adat között, és megkönnyebbült az alku nyomán.

Beltracchinak a lebukását okozó kép miatt vissza kellett fizetnie a kép vásárlójának a tetemes vételárat is. A hamis műtárgy eladásának ugyanis másik vonzata is van, nemcsak a büntetőjogi, hanem a tárgy hamissága miatt visszafizetendő vételár, azaz a polgári jogi következmény. A polgári jogi következmények alól már szinte lehetetlen a kereskedő vagy más eladó mentesülése. Abban az esetben ugyanis, ha a műtárgy hamis volta szakértői úton kiderül, a kereskedőnek – aki nyilvánvalóan eredetileg adta el a művet –, vissza kell fizetnie a vételárat. A műkereskedők, mindezt, így hazánkban is, tanúsítványt, nem magyarul úgynevezett certificate-et adnak arról, hogy az adott műtárgy eredeti, és annak ki az alkotója. A tanúsítványon minden esetben garanciát, azaz jótállást vállalnak az eredetiségért, ennek hiányában a műtárgy manapság eladhatatlan.

Egy hamis műtárgy eladása miatt indult, általam, mint a kárvallott jogi képviselője által indított polgári perben, a műkereskedő – azon kívül, hogy tagadta a műtárgy hamis voltát – azzal védekezett, hogy a vevő kicserélte a műtárgyat. A vitát végül az döntötte el, hogy az aukciós katalógusban levő fényképen felismerhető volt a műtárgy egy apró és teljesen egyedi hibája, ami a tagadással szemben perdöntő volt. Mint minden szakkérdésben, a bíróság itt is a szakértők kezében volt.

Mi a tanulság a fentiekből? Sosem vegyünk egyszerű szemrevételezés alapján nagy értékű műtárgyat, mindig az adott téma szakértőjét bízzuk meg előzetes és nem utólagos szakértéssel.

Dr. Sziklai János ügyvéd
1126 Budapest, XII.
Ugocsa utca 5. fszt 2.
Postacím: 1531 Budapest, Pf.: 79/1.
Mobil: 209 391 788
e-mail: drsziklai@t-online.hu
web: www.sziklai-ugyved.hu

KORONGMUSTRA

Könnyűzenei abCD

KOVÁCS KRISTÓF

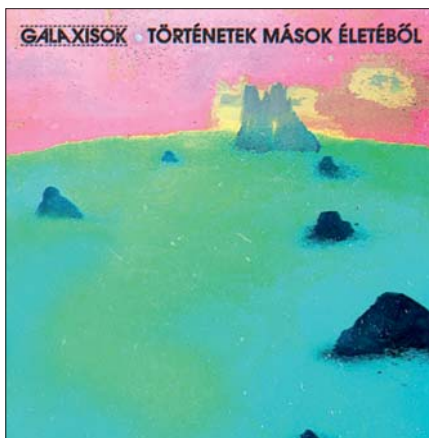
Bob Dylan: Rough and Rowdy Ways

Bob Dylan munkássága számomra mindig inkább volt irodalmi, mint zenei teljesítmény. Zenei jelentősége sem önmagában értelmezhető, hanem az általa keltett hullámkövekben, amik aztán számtalan előadóra és zenekarra voltak hatással a *The Rolling Stonestól Kanye Westig*. Emiatt személye megkerülhetetlen, ami a szaksajtóban sokszor a tévedhetetlenség mítoszával párosul. Sajnos úgy tűnik, ezt már maga Dylan is elhiszi. A stúdióalbum néhol egészen öncélúan döcög előre: a mondanivalót nem szolgálja a zene, a zenét nem szolgálja a mondanivaló. Bob Dylan inkább saját magának ír, mint a hallgatóságnak.

Dylan *Americana* tablóján egy sor igazán amerikai műfajt felvonultat, de ha azt hinnénk, ez változatosságot jelent, akkor csalódnunk kell. Az albumon egymás után sorakoznak a terjedősebbnél terjedősebb számok, a terjedelmet indokoló zenei tartalom nélkül. Hat-hét percig ugyanazt a blues-kört hallgatni egyszerűen nem szórakoztató, még akkor sem, ha Bob Dylan dünyög rá szövegeit. De azok a szövegek! A rock-folk poéta úgy teremt igazi Amerika-hangulatot, hogy ehhez *Shakespeare* és *Dante* mellett *Bowie* és *Elvis* is hivatkozási alap. Ehhez kell igazítani a befogadói igényeket: ha nem muzikális elvárásokat támasztunk felé, akkor az album siker. Egy verseskötet zenei kísérettel. Bob Dylan már nem a zenevilágot rengeti meg. De legalább ő Bob Dylan.

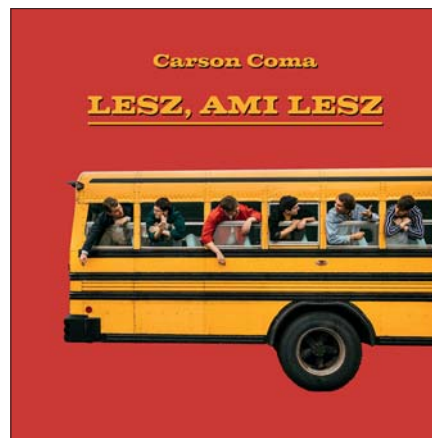
Galaxisok: Történetek mások életéből

Mit tehet egy zenész vírushelyzetben koncertek és próbák nélkül? Behúzhatja a kézféket, önsajnálata merülhet, vagy alkalmazkodhat, és minden energiát a kreatív folyamatokba ölthet. Utóbbit választotta a demokratizált nevű *Galaxisok* és a főhős *Szabó Benedek*. A zenekar internetre vonult, dobgepesedtek és hálózobapoposodtak, és távmunkában összeraktak egy huszonegy számos duplalemezt rengeteg vendégzenésszel, az eddigieknél érettebb hangszereléssel és a Galaxisokra most már jellemzőnek mondható öntörvényűséggel. Ahogy azt a névváltoztatás is deklarálja: ez már nem a hatnyolcadas Benedek generációs témáival és alternatív slágereivel.

Zeneileg nagyon sokarcú az anyag, de a minden mögött megbúvó nosztalgia összeköti a számokat. Szaxofon, pót-pánsíp furulya, direkt olcsó szintetizátor, liftzene, instrumentális kedveskedés, mind a hangulat szolgálatában: a Galaxisok visszavágódnak. A szövegek is a karanténból kivetkezés menekülési vágyat képviselik novellaszerű történetekkel, álmokképekkel, szellemekkel és klasszikus filmekkel. Új elem a pongyola prozódia, ugyanis néhol a külsőn nem tudja követni a tartalmat. Így bár az alkotói szándék mindenképp becsülendő, az album kiemelkedő szám híján nem maradandó alkotás, főleg nem a Galaxisok slágeridőszakán szocializálódott hallgatóság számára.

Carson Coma: Lesz, ami lesz

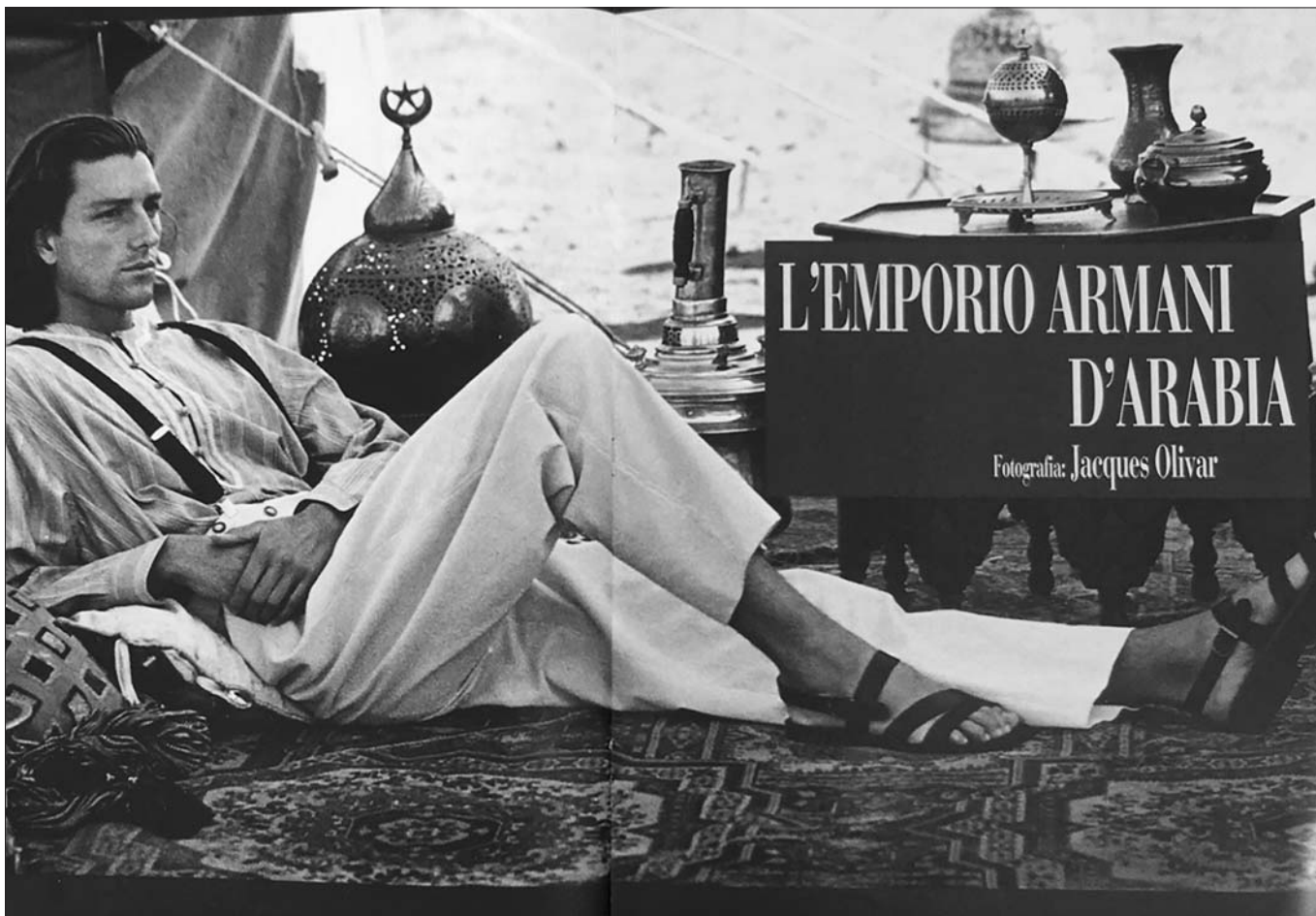
A *Carson Coma* a huszonegyedik század tökéletes beatzenekara. A megdöbbentően fiatal – két éve alakult – csapat valahogy rábukant a csodaképletre az ismerős beatzenei fordulatok, az indie, a kordbársony és az egészséges önirónia háziasítására. Zenéjük befogadható és eladható, mégis művészi igényességű. Számaik karakteresek, stílusosak és úgy végtelenül viccesek, hogy közben vérezen komolyak is. Az első lemez főleg angol nyelvű útkeresése után most megjelent második albumuk már egy kiforrott, önazonos és profi zenekar képét mutatja. A produkcióból csak úgy sugárzik a kicsattanó önbizalom.

A lemez egyik legfelhőborítóbb tulajdonsága, hogy nincs rajta töltelékdal. A *Hobbihajótörött* szégyentelen kongaszólója, a *Na Mindegy* indie-beatje, az *Én még sohasem* ötleplezése egytől egyig lábmozgató energiabombák, amik mellé még *Halász Judit-parafrazisok* is beférnek. Már csak a hangzást kellene egységesíteni, hogy egy valóban kivételes lemezt kapjunk, ugyanis a korábban már kiadott dalok hangképe sokkal kezebb, mint a csak itt szereplő számok *Parazolesque* effektüzése. Valaki szabadítsa már ki *Fekete Giorgiót* abból a hangosbeszélőből! Apró hibák ide vagy oda, a Carson Coma nemcsak ügyesen idézi a beatzenei hagyományt, de idézőjelbe téve tovább is viszi azt, és minden korábbinál jobb nagykövetként teszi aktuálissá.

Salute, Signore Armani!

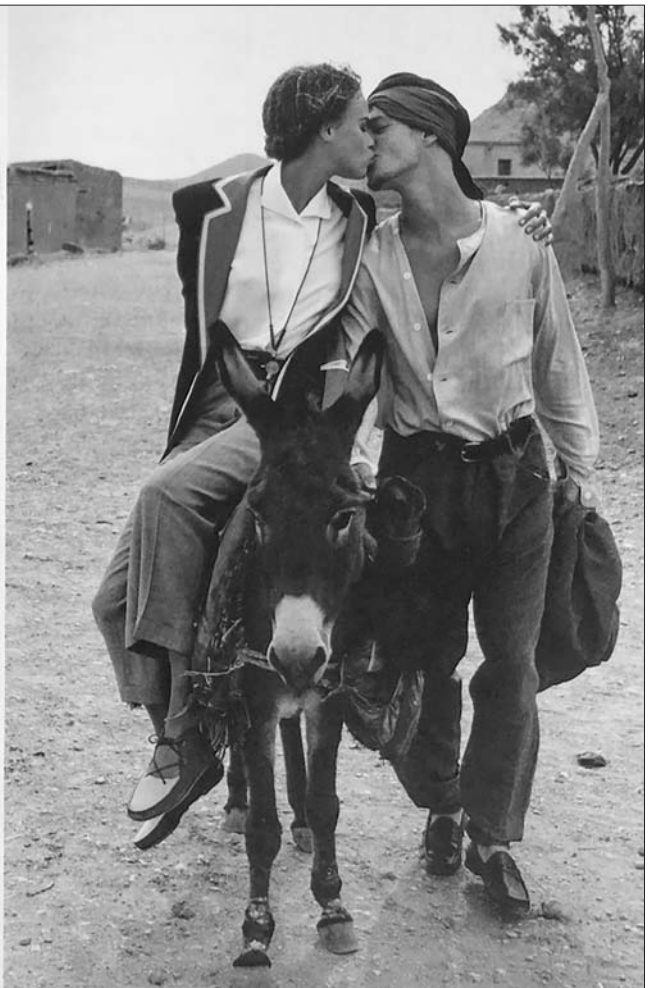
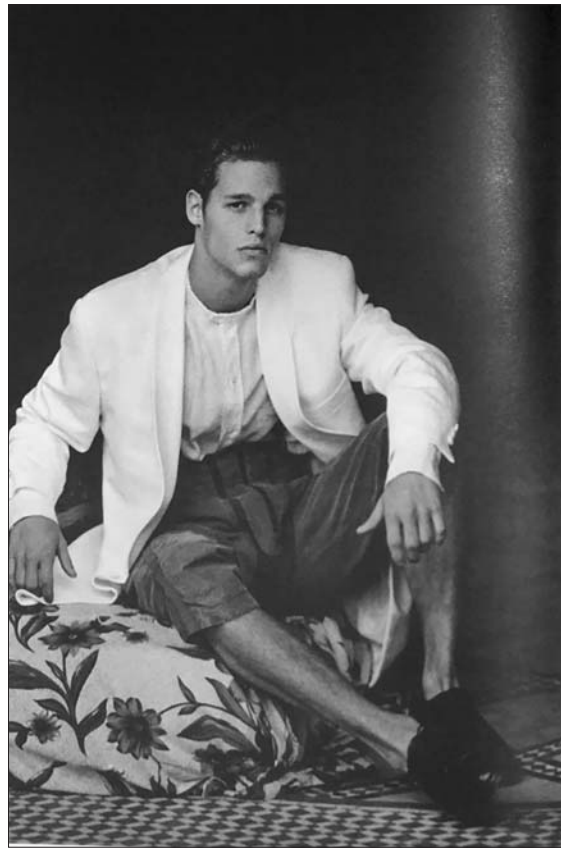
BORSZÉKI ZITA

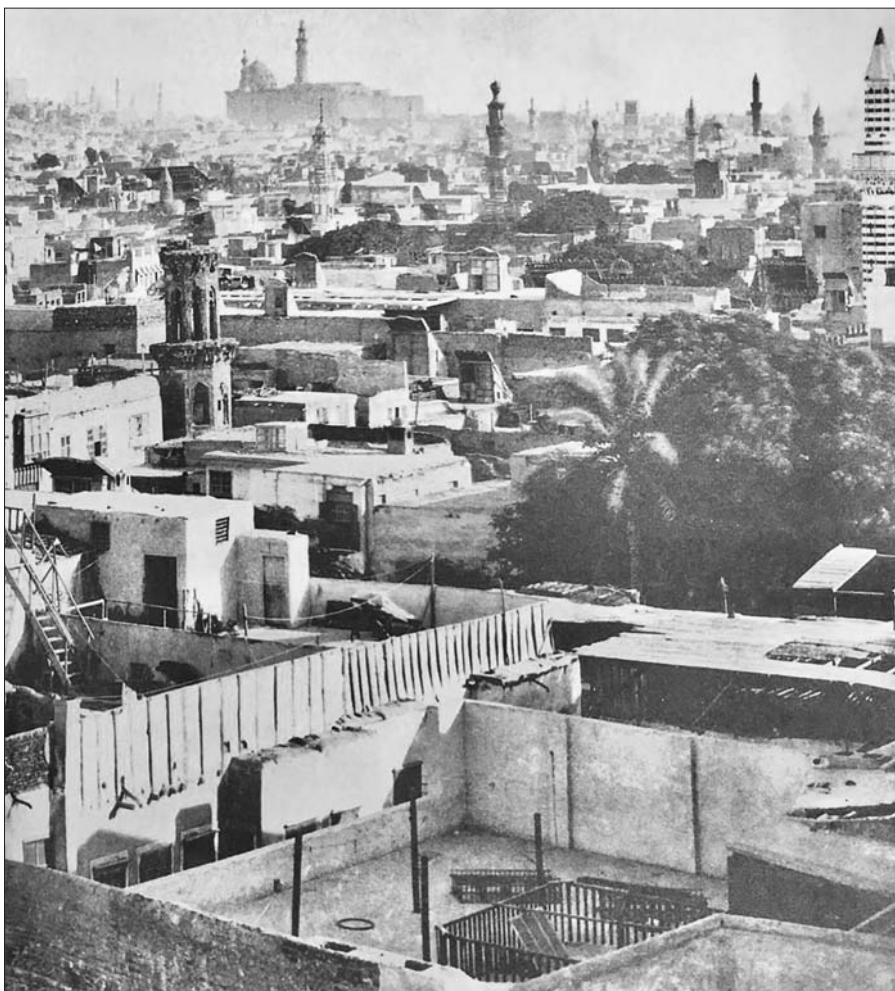
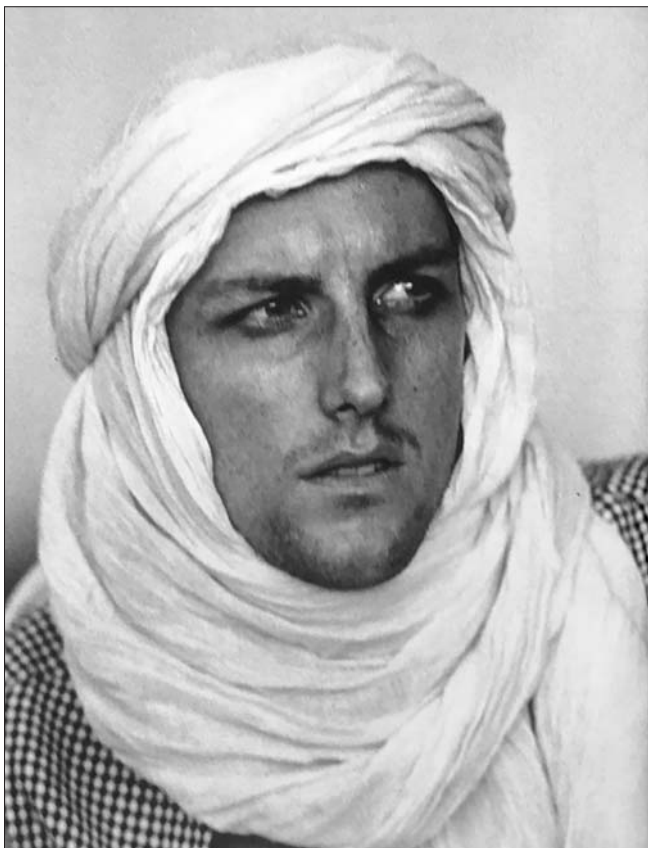

Bevallom, az olasz öltözködéskultúra mindig közelebb állt hozzám, mint a francia. Sokszor jártam Rómában, a „kötelezőkön” többszörösen túl voltam, de két elengedhetetlen feladatomban mindig adódott, így a 90-es évek elején sem volt más-ként... 1. Meglátogatni *Michelangelo Mózesét*. 2. Divatlapot vásárolni. Abban az időben még nem volt egyszerű itthon beszerezni, habár a Kék Duna Divatszalon bővelkedett friss Vogue-okban, azonban vannak dolgok, amiket magam szeretek birtokolni.

Szóval lefelé sétáltam a San Pietro in Vincoliból, miután leróttam kegyeletem a Mózes előtt, amikor utamba esett egy újságos. A divatlapok között észrevettem egy lefóliázott, egyáltalán nem szokványos méretűt, azonnal megvettem. Nagyon izgatott a tartalom, így leültem egy bár teraszára „azonnal kibontani” felkiáltással. Elém tárult egy matt lap, nem fényes, mint amit megszoktunk. *Emporio Armani* – már a felütés is öröm volt, majdnem üres okker lapok, némi szöveggel balra, szemben fekete-fehér

vagy szinte színtelen fotó. Tetszett ez a bátor megjelenítés, minek agyonzsúfolni bármit is, amikor a kevesebb több, legalábbis számomra. Szóltam is a pincérnek: két pohár proseccót, legyen szíves! Mikor letette az asztalra, kérdezi: Signora (lehet, akkor még Signorina), vár még valakit? Mondom, már itt van, és felmutattam az újságomat. Értelmes mosollyal fogadta. Nekem mindenképp koccintanom kellett: Salute, Giorgio – hol az egyik, hol a másik pohárból kortyoltam. Ez mégiscsak kézenfekvőbb,

mintha sakkoznék Armanival, mivel azt nem tudok. Az ismeretem addig terjed sakk terén, hogy van király, királynő, bástya. Amúgy is hogy hangozna, paraszttal kilépek a hátsó sorból? Egy Armanival szemben. Elég nagy a szakmai alázatom, na de ennyire?

Visszatérve az újságra, kicsit olvastam, nem esett benne szó sem galérről, sem blézerről, sem fider-fodorról, viszont találkoztam *Alberto Moravia*, *Allen Ginsberg*, *Pier Paolo Pasolini*, *Arábiai Lawrence* nevével, filmmel, kultúrával, irodalommal, Marokkóval, Zanzibárral a lenyűgöző dívatfotókon túl. Aztán szóltam: fizetek! A számlán csak egy pohár prosecco szerepelt, szóvá tettem a tévedést, mire a cameriere: „nincs tévedés, ön meghívta Armanit, mi meghívtuk önt”. Igen, igen! Az én valódi Itáliám! Boldog mosollyal álltam fel az asztaltól, hónom alatt a matt Armanival, és konstatáltam: ha nincs mögöttem bellem, akkor a küllem is csak olyan, viszont ha van, az a katarzis!

U. i.: A hamis a valódit sosem pótolhatja, ez érvényes Michelangelótól Armaniig, a pincéren át. Szóval ez egy igazi „happy hour” volt, amikor Armani mattot adott (1993, Róma). ❀

A MILICISTA HALÁLA

„Egyértelmű talán”

BODNÁR JÁNOS

„Az egész Spanyolországban történt, tudósítói karrierem és a spanyol polgárháború kezdetén. Meglehetősen romantikus háború volt.” – mondta *Robert Capa* a WNBC New York-i rádió *Hi Jinx* című adásában, amely *Jinx Falkenburg* és férje, *Tex McCrary* beszélgetős show-ja volt. Az 1947 októberében készült interjú Capa egyetlen ismert hangfelvétele és az egyetlen olyan alkalom, amikor a híres fényképről a nyilvánosság előtt beszélt.

„Azok az emberek igencsak zöldfülűek voltak. Nem képzett katonák, akik szinte percenként estek el, sokszor nagy gesztusok közepette. Meggyőződésük volt, hogy a szabadságért küzdenek, jó ügyért harcolnak és nagyon lelkesek. Ott voltam a lövészárokból, velem úgy húsz milicista, akik elavult, öreg puskákat szorongattak, a velünk szemközti domboldalon pedig, ott volt egy *Franco*-géppuska. Az én milicistáim abba az irányba lövöldöztek, jó öt percen át, majd felpattantak és azt kiáltották „Vamonos”, és megindultak a géppuskafészek felé. A géppuska meg annak rendje és módja szerint szitává lőtte néhányukat. Akik visszajöttek, újra próbálkoztak. Ez az egész megismétlődött vagy háromszor, a negyedik alkalommal egyszerűen kidugtam a fényképezőgépet a fejem fölé, és elkattintottam úgy, hogy oda se néztem. Ennyi volt az egész.”

Ugyancsak ebben az interjúban hangzott el, hogy „Egy fénykép azért lesz díjazott és elismert, mert megmozgatja a szerkesztők képzeletét és akkor telik meg élettellel, amikor a közönség elé kerül.” *A Friedman Endre-ként* Budapesten született Capa mondata sok mindent takar. Benne van a szerkesztők felelőssége és mindenhatósága, de benne van a háború kiváltotta hősiesség és tragédia, félelem és

kegyetlenség, amit a fényképész munkájával tálcán kínál az újságcsinálónak, akik ezeket a képeket használják a lap (és tulajdonosa) érdekeinek, ideológiájának, nézeteinek igazolására.

A híres kép történetéről kialakult vita alapjait végül is maga Capa indította el, azzal, hogy még 1937-ben (valószínűleg a *Life*-ban történt megjelenéssel egy időben), a *New York World Telegram* című újságnak még úgy mesélt, hogy ketten voltak a lövészárokból, amit a nacionalisták gépfegyverrel tartottak tűz alatt. A milicista vissza akart jutni társaihoz és felugrott a fedezékéből. Capa követte, és pont elkapta a halálos lövés pillanatát, majd visszaugrott a lövészárokból. Ez a variáció nyilván nem azonos a rádióban felidézettekkel. A két időpont között tíz év telt el, és logikus lenne azt gondolni, hogy az események után egy évvel készült interjúban mondtak állnak közelebb a valósághoz, de még annak tudatában is, hogy Capa saját maga körül szándékosan kavart sokszor zűrzavaros történeteket, akkor sem hagyhatjuk figyelmen kívül az emlékezet sajátos működését. Az emlékezőképességnek természetesen igen sokféle változata van. Vannak, akik részletekre, adatokra emlékeznek, mások meg inkább a nagy összefüggésekre. Egyéni beállítottság, érdeklődés és persze a foglalkozás mind befolyásolja az emlékezet működését. Az érzelmi tényezők szerepe is fontos lehet, és Capánál ez különösen jelentős szerepet játszhatott, hiszen a kép készítésekor még fogalma sem volt, milyen fotót csinált.

Nietzsche szerint a legelső feltaláló a véletlen. Ha belegondolunk (és elfogadjunk Capa rádiós variációját), ezzel a képpel kapcsolatban a véletlenek sűrű egymásutánosságáról beszélhetünk. Ez idő tájt sokszor még az exponált filmtekercsek is a véletlen játéka-

nak kitéve kerültek előhívásra Párizsban. Többnyire nem is ismerték a pilótát, vagy aki utazott, elég volt annyit tudni róla, hogy hová repül, és hajlandó-e elvinni és leadni a filmeket. Capa csak a *Vu* című lap közlése után lett híres, és csak ezután kellett felépítenie a fotó mitológiáját.

Emlékezetének sajátosságára egyébként egy 1947-ben, a *Holiday Magazin*ban megjelent *Beszélgetés Budapesten* című cikke alapján is rábukkantam. „A Szent Erzsébetről elnevezett híd a legszebb függőhíd volt Európában. Összekötötte az elegáns Budát a vidám és divatos Pesttel. Pontosan a budai hídfő felett helyezkedett el a diktátor, Horthy tengernagy hivatala.” – írta. Mivel tudjuk, hogy Horthy nem a Gellért-hegy szikláin tanyázott (mert a híd szinte nekiment a Gellért-hegynek), Capa összekeverte a Lánchidat az Erzsébettel, a Várhegyet a Gellérthegygel.

Capa életrajzírója, *Richard Whelan* még a könyv 1985-ös megjelenésekor sem ismerte a később előkerült rádióinterjút *A milicista halála* című képpel kapcsolatban, csak az 1937-es nyilatkozatra hagyatkozott, és joggal állította, hogy ez volt az egyetlen beszámoló, amit nyomban le is írtak. Jóval Capa 1954-ben Indokínában bekövetkezett halála után, 1975-ben egy ausztrál újságíró által megjelentetett könyv kezdte támadni a haditudósítókat általában, de konkrétan Capa híres képét is. Azt állította, hogy Capa nem is volt azon a hadszíntéren, és a kép egy megrendezett jelenetet ábrázol. (Elméletét nyilván befolyásolta az a tény, hogy biztosan tudjuk, filmes stábok nem egyszer készítettek propagandának szánt filmfelvételeket egy-egy sikeres csata után, megismételtetve a szereplőkkel az előző napi vagy néhány nappal az előtt történeteket.) Ugyancsak kétségbe

vonta egy angol újságíró, *O'Dowd Gallagher* Capa jelenlétét ezen a vidéken, mert állította, hogy akkoriban szobatorsak voltak egy jóval távolabbi szállodában. Emlékeit három alkalommal is megírta, mígnem kiderült, hogy nem is Capával lakott együtt, hanem egy másik újságíróval. A viták tovább gyűrűztek, a legelképesztőbb részletekig támadták a kép valóságát, a képen szereplő milicista személyazonosságát, de a *Gerda Taro*-rajongók még Capa szerzőségét is kétségbe vonták

rádióinterjúban, *John Hersey* barátjára hivatkozva (aki *Az ember*, aki kitálta önmagát címmel írt róla), hogy „Annyi feltételezés kering rólam, hogy inkább hagyom ezeket keringeni, mintha mindegyik igaz lenne, és ezzel alaposan összezavarok mindenkit.”

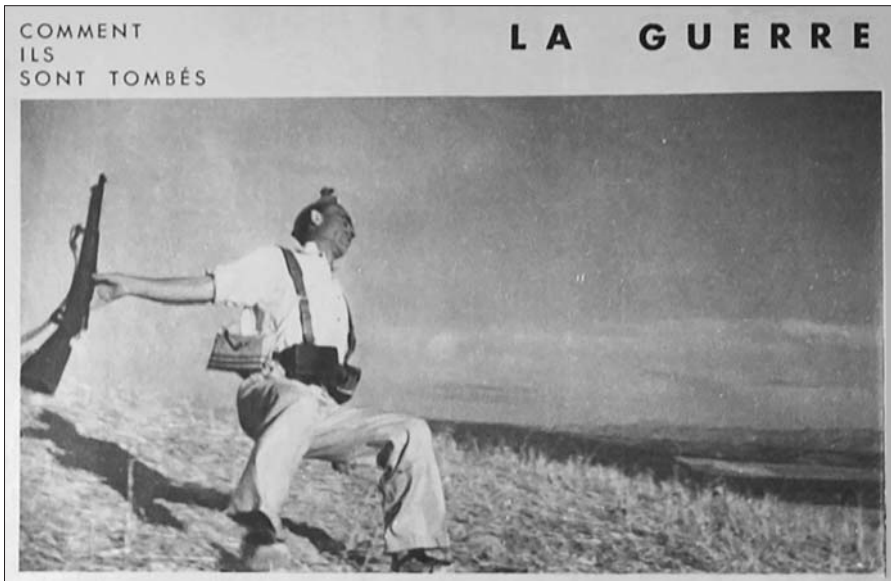
Tudjuk, hogy az ismeretelméletben, a teológiában, a logikában, de az élet bármely területén az igazság témája mindig is határtalan energiákat emészt fel. Nincs ez másképpen esetünkben sem, hisz a kételkedőket továbbra sem

japán filmes meg számítógépes elemzése alapján úgy gondolta, hogy a képet Taro készítette, és a milicista nem egy halálos lövés miatt esett el, hanem azért, mert megbotlott.

Mint látjuk, a kép körüli viták sokasága több lehetséges változatot takar. De végül bizonyítottan tekinthetjük a helyszínt, a személy kilétét és azt is, hogy Capa és Gerda mindketten ott voltak Cerro Murianónál, hisz ránk maradtak Taro által ugyanazokról a milicistákról, Rolleiflexszel készített képek. Nem véletlen írtam többes számot, mert amikor megjelent a híres fotó (először) a *Vu* című lapban, a szerkesztők egy másik, hasonló pózban első katona képét is közölték. Számomra érthetetlen módon még azon is vitatkoztak néhányan, hogy két különböző emberről van-e szó. Az eltérés nyilvánvaló, és úgy hiszem, ez a két kép is inkább a megrendezett változat teóriáját erősíti. Egyetértve *Jane Rogoykával*, aki Gerdáról írt könyvet és *Susana Fortesszel*, aki meg Capáról, a legvalószínűbb tehát az, hogy az aragóniai fronton a várt akciók és esetleges köztársasági győzelmek helyett csend és nyugalom várta a fotósokat. A már-már unalmas helyzetet Capa ugratásaival, bolondozásaival oldva rávette a katonákat, hogy fegyverrel a kezükben lefussanak a domboldalon. A szemközi francoista géppuskafészekre senki nem számított, s Capa pont azt a pillanatot kapta el, amikor találat érte az egyik milicistát.

Persze ha mindenki tudja, vagy tudni véli, hogy a minden idők legjobb háborús képének kikiáltott A milicista halála esetleg nem pontosan olyan körülmények között készült, mint amik a különböző történetek alapján benne éltek, akkor változik-e a kép megítélése, ereje, üzenete és mindaz, amit magán visel és magában hordoz? Nem hiszem.

Inkább egy enyhe kis mosollyal – anélkül, hogy Capa csapdájába esnénk – gondoljuk végig a valós, a kitaláltnak hitt, de valós és a valósnak hitt, de kitalált síkok már-már skizofrén keveredését. Sokszor – mint jelen esetben is – a rendelkezésünkre álló ismeretek nem elegendőek vagy nem elég megbízhatóak ahhoz, hogy egy teljesen pozitív igenhez vagy egy teljesen negatív nemhez vezessenek. Sokkal többször van szükségünk egy „egyértelmű talán” (Copyright *Sam Goldwyn*) kimondására. ❀

(Taro német fotóriporternő, Capa társa, barátja és híresen nagy szerelme).

1996-ban a milicista személyazonosságával kapcsolatban egy ex köztársasági katona, *Mario Brotóns Jorda* által bizonyítékhoz jutottak, mert állította, hogy *Federico Borrell García* szerepel a képen. 1936. szeptember 5-én egyébként ő volt az egyetlen ember, aki aznap elesett Cerro Murianónál, és személyét a kép alapján testvére is azonosította. A fénykép hitelessége mellett természetesen az életrajzíró *Richard Whelan* és testvére, *Cornell Capa* kardoskodott a leginkább. Komoly erőfeszítéseket tettek annak bizonyítására, hogy Capa az adott időpontban Cerro Murianónál volt, a milicista valós szereplője az eseményeknek, és tényleg meghalt. Még bünyügyi szakértőkkel is megvizsgáltatták a képet, akik a milicista testtartásából állapították meg a halálos lövés valóságát. Mi tagadás, Capa nem könnyítette meg senki dolgát a tényleges igazság kiderítésében, hiszen maga fogalmazott a már említett

győzték meg a fentebb említett bizonyítékok, mert még 2007-ben is egy spanyol filmescsapat, ugyancsak bünyügyi szakértőkre hivatkozva, újra kétségbe vonta a képen szereplő személyazonosságát (tehát szerintük a fotón nem Borrell García látható). A kép készítésének időpontját is reggeli időszakra teszik, és nem délután 5 órára, ahogy azt Capa állította. (A kételyeket tovább fokozza, hogy az említett reggelen, dokumentálhatóan nem volt csata). Két évvel később az *El Periodico de Catalunya* című lapban *José Manuel Susperregui* a helyszín pontosságát vonta kétségbe, és fényképekkel próbálta igazolni, hogy a kép nem Cerro Murianónál készült, hanem Espejo mellett, ami kb. 50 km-rel arrébb van. Ugyancsak ő állította, hogy a fotó nem Leicával, hanem Gerda Rolleiflexével készült, de végül is ez egyáltalán nem jött szóba bizonyítékként, mert köztudott volt, hogy Capa és Taro sokszor cseréltek fényképezőgépet. Volt, aki egyenesen azt állította, hogy lehet, hogy a képet állványról készítették, egy

Egy kabátlopási ügy tisztázása

EREDETI VAGY MÁSOLAT?!

PAPP MÁRIÓ

Tán nincs is olyan otthon, ahol ne lenne valami „házi oltár” vagy „dicsőségfal”, netán kincses polc, ahol jól megfér egymás mellett a nagypapa világháborús emléke, a leszerelési tablónk, az áldásra emelt kezű szentatya képe (jobb esetben pecsételten ugyan, de „aláírva”) meg az élmunkásjelvény csillaga. Már hogy ne férne! Hisz valódi valamennyi, fontos híd, ami a világhoz köt minket. Igazi kincs – a számunkra legalábbis.

Az én közszemlére kitett vagyontárlatán évtizedekig díszhelyen állt egy sakkállás. A drágakövek utánózhatalatlan belső fényével hipnotizálta mindazokat, akik hajlamosak voltak észrevenni:

Persze az idáig vezető út, az állás drágakövé csiszolása is gyönyörködtető és tanulságos: 1,e4 e5 2,Hf3 Hc6 3,Hc3 Hf6 4,Fb5 Fb4 5,0-0 Hd4 6,Hxd4 exd 7,e5! dxc 8,dxc Fe7 9,exf Fxf6 10,Be1+ Kf8 11,Fc4 d6 12,Vh5 g6 13,Fh6+ Fg7 14,Vf3 Vd7 15,Vf6! Bg8 16,Fxg7+ Bxg7 17,Fxf7+!! és sötét feladta.

Hogy ki vitte végbe ezt a kisebb csodát? Hetven éve még mindenki tudta volna. Főműve volt a címere: A győri sakk-kongresszus, nemzetközi mesterverseny és főtorna 1924. Erről ma már alighanem csak kevesen kapcsolnak, ám a rövidített címet kimondva, „*Győri Tornakönyv*”, már a legtöbben tudni fogják, kiről van szó! Könyve az idősebb generációk számára fogalom és biblia. S amennyiben a fiatalabbaknak nem lenne az, arról csak a könyvkiadás mulasztásai tehetnek. (Nehezen érthető, miért nem vállalkozott még senki az utánnyomására!) Pedig ez, az újabban talán kevésbé ismert remekmű határainkon túl is etalon tudott lenni, ahogy a szakirodalom korlátaikat messze meghaladva kultúrtörténeti jelentőséggel is bírt. Ha kevesebb szó esik manapság e kötetről, ne csodáljuk, hogy arról az emberről már tényleg kezdünk megfeledkezni, akinek ezt a remekművet köszönhetjük. Ő maga nyilván nyomban hozzátenné: ugyan már, legfeljebb ha mások mellett... Hisz mindig is többet munkálkodott a többiek, a sakk ügyének boldogulásán, mint a saját sikerein. Ő, *Chalupetzky Ferenc* (1886–1951), a sakk- és a közélet példaadó munkása a Monarchia magyar felének szélén született, az akkor még csak Magyaróváron (a települést 1939-ben egyesítik majd Mosonnal).

Még 1908-ban történt, Prágában, hogy az éppen zajló sakkverseny – mesterképző főtorna – toronymagas esélyese, az ifjú titán a verseny derekán súlyosan megbetegedett. Az akkori szigorú versenyszabályok semmi könnyítést nem tettek lehetővé, így kénytelen volt fél öntudatlanul táblá-

hoz ülni, s háromszor egymás után veszteni. S hiába vezetett tekintélyt parancsoló mértékben, e kiesés mégis a második helyre vetette vissza. Márpedig mester a kor szokásjogának megfelelően csak a győztesből válhatott! „Visszatekintve ez jótéteménynek bizonyult, mert leszorított az első helyről, holott mesteri oklevél birtokában – ki tudja – nem ejtett volna erabul a sakk démona, lettem volna talán fővárosi lakos és közepes mester, valószínűleg elhibázott élet árán.” Így emlékszik vissza erre Chalupetzky Ferenc – példaadó önismerettel és mértéktartással, nem is beszélve az irigylésre méltó derúról. Ez azért nem gátolta meg abban, hogy nagyon is jó sakkozó, az egyik legjobb levelezési játékos s a sakkélet és sakkajtó egyik vezéregyénisége legyen. (Mellesleg később bezsebelte azért a mesteri címet. Előbb a tábla melletti, „rendes” sakkban, az 1925-ös győri vegyes mesterverseny megnyerésével. Majd a levelezési sakkban is, miután tagja volt az 1935-ben indult első levelezési sakkolimpián végül szenzációs győzelmet arató magyar válogatottnak!)

Mert Chalupetzky – mint az idézetből is kiderült – nem lett hűtlen szűkebb pátriájához, s el nem hibázott életét ott teljesítette ki. A győri bencés gimnázium érettségijével a tarsolyában jogot hallgatott a budapesti tudományegyetemen. Ám amint tehetette, visszatért a folyók városába. Ott élt és dolgozott egészen 1951-ben bekövetkezett haláláig. Már 30 éves korától Győr város – később az egész megye – rendőrkapitánya. Majd harminc éven át városbíró – mindvégig városa egyik legnépszerűbb embereként, közmegelegedésre! Csupán mindezek mellett, ezen túl jutott hely az életében a sakknak. Nem akármilyen szinten! A világbajnok egyik győri látogatása alkalmával állapotok meg egy „megnyitás-elméleti probléma tisztázásában”. Levelezés útján 1903-ban az így folyt le:

Emanuel Lasker – Chalupetzky Ferenc, Petrov-védelem

1,e4 e5 2,Hf3 Hf6 3,Hxe5 Hxe4 4,Ve2 Ve7 5,Vxe4 d6 6,f4 dxe 7,fxe Hd7 8,d4 f6 9,Hc3 fxe 10,Hd5 Hf6 11,Hxf6+ gxf 12,Fb5+ c6 13,Fxc6+ bxc 14,Vxc6+ Kf7 15,Vd5+ Kg6 16,Vxa8 Fb7 17,Vb8 Fg7 18,Vxa7 exd+ 19,Kf2 Be8 20,Bg1 f5 21,Vb6+ Ff6 22,Vb5 Ve6 23,Vd3 Fa6 24,Vd1

24., -d3 25, cxd -Vb6+ és a világbajnok letette a fegyvert – a probléma tisztázódott... (Csak az érdekesség kedvéért: „Chalu” még egyszer játszott a világbajnokkal, 1917-ben egy szimultánon – és akkor is ő győzött! A legendás Doktor ellen 2:0, ezt se csinálta senki utána!)

Mégis igazán maradandót mint szervező és mint szerző alkotott – a sakk világában. Hosszú ideig rovata volt a Wiener Schachzeitung, a Deutsches Wochenschach és a Schweizerische Schachzeitung mellett a Győri Hírlapban és a Zászlónkban, valamint a Magyar Sakkvilágban. Az első komoly hazai sakklap, az 1911 és 1913 között Győrben megjelenő Magyar Sakkújság alapítóját, szerkesztőjét, lelkét és motorját tisztelte benne.

Negyven éven át vezette a Győri Sakk-kört. Nevéhez fűződik az első Magyar Sakkszövetség (melynek titkára lett) 1911-es, szintén győri megalakítása, éppúgy, mint minden idők legjelentősebb és legjobb magyar sakk-könyve, a Győri Tornakönyv létrehozása. De az egész sakkvilág egyik legnagyobb vállalkozása, *Capablanca* játszmáinak összegyűjtése és közreadása is az ő munkája. Ráadásul szinte lehetetlen tempóban és időpontban: 1942-re, még az exvilágbajnok halálának évében készült el a mű, hihetetlen levélút-vonalakon, diplomáciai csatornákon szállítva a nagy Capa egy-egy partiját. Kizárólag Chalupetzky hallatlan ismertségének és nemzetközi tekintélyének köszönhető, hogy ezt egyáltalán véghez lehetett vinni az akkorra már világháborúvá terebélyesedő világégés mindent megbénító kataklizmájában. Harminc sakk-könyvet írt és publikált – a magyar mellett németül és angolul.

Az előbb látott játszmáját szerette a legjobban. És visszatértünk az igazi kincsek bevezetőben megidézett világába. Ellenfele a játékküzdelemben a

kor egyik vezető hazai mestere, *Exner Győző* (1864-1945), a mindjobban megbénult író-sakkozó, tanár, akit mindenki nagyra tartott és szeretett. A gyermekkori barát. Az elválaszthatatlan társak azzal búcsúztatták az 1911-es évet, hogy egy 15 pontig menő páros mérkőzésbe fogtak. A színhely a mozgásképtelen s a sakkban egyébként is nagyobb tekintélyű pedagógus betegszobája. A számára az egész világot jelentő, négy fal kerítette tér. Aztán a párviadalon, minden várakozás ellenére, Chalupetzky győzedelmeskedett 15:13 arányban, 13 győzelme és 4 döntetlen mellett Exner 11 vereséget mért rá. A már látott parti volt e meccs harmadik összecsapása: Chalupetzky Ferenc – Exner (Regőczy) Győző, Győr, 1911. december 31., négyes huszárjáték. A végállás olyan fantasztikus, hogy érdemes külön is gyönyörködni benne. Ilyeneket varrhattak kaftánjukba rontás ellen e játék első rabjai – varázserőt tulajdonítva a pozíciónak...

Emlékezetes évbúcsúztatás, sokat ígérő új évkezdés! Amióta csak megláttam, ez a játszma engem is különösen lenyűgözött. Házi oltáromban egykettőre, mondjuk, az egyik oldalikon helyére került.

De tovább is van még! Lenyűgöz, vagy csak lenyűgözött – nem is tudom már. A résztvevők – partnerek és nem ellenfelek (!) –, a körülmények voltak rám igazán nagy hatással, s talán csak másodsorban a küzdelem színvonala, a közösen létrehozott műalkotás, az esztétikai bravúr. Vonzott a szenvedély, a baráti rivalizálás és a tétnélküliség. Az egymást és az utókort megbecsülő és megtisztelő igényesség. Gondolom, könnyű megérteni, miért babonáz – babonázott – meg ez a játszma. És a váratlanul előkerült múlt idő bizony magyarázatra szorul.

Az 1911-es, nyárvégi nagy karlsbadi versenyről minden valamirevaló sajtótermék részletesen beszámolt, nem csak a szaklapok, és nem csak németföldön. *Richard Teichmann* fantasztikus győzelme mellett arról is írtak, hogy az akkoriban „kongresszusnak” nevezett egy-egy verseny kiterjedt eseményei sorában a közreműködő neves mesterek bemutatói, előadásai, tanácskozási játszmái is fontos szerepet kaptak. A Karlsbadi Kongresszus hírverésének keretében *Niemzovitsch* és *Tartakower* például Coburgban is megfordult, ahol tűzijátékszerű összecsapásuk elkápráztatta a lelkes közön-

séget. A valaha volt, címe is elfeledett folyóirat, a Coburgische Courir a játszmat is leköszölte:

Aaron Nimzovics – Savielly (akkor még Xavier Grigorjevics) Tartakower Coburg – 1911. szeptember

1,e4 e5 2,Hf3 Hc6 3,Hc3 Hf6 4,Fb5 Fb4 5,0-0 Hd4 6,Hxd4 exd 7,e5! dxc 8,dxc Fe7 9,exf Fxf6 10,Be1+ Kf8 11,Fc4 d6 12,Vh5 g6 13,Fh6+ Fg7 14,Vf3 Vd7 15,Vf6! Bg8 16,Fxg7+ Bxg7 17,Fxf7!! és sötét feladta.

Hát, igen... Szempillantás alatt a kellys közepébe csöppentünk egy unásig ismert „kabátlopási ügynek”.

Gyémántunk egy csapásra vaksin, fénytelenül meglapul. Babonázó varázsa mintha nem is lett volna. Utánzat lenne? Közönséges hamisítvány?

Ez a parti lépésről lépésre ugyanaz, mint a bevezetőben elővezetett játszma, mint a mi saktörténetünk dédelgetett gyöngyszeme. Ráadásul jó három hónappal korábbi kezdetessel. Arról nem is beszélve, hogy a nagyvilág számára mennyivel ismertebb nagygyűk a játzó felek. A világháló nagy adatbázisai – még a ChessGames.com is – a nagymesterek fémjelezte produkciót ismerik. És a néhai magyar matorok? Ők vajon ismerték, ismerheték a játszmaelődöt? Teljesen nem zárható, talán csak Exner esetében. Ő bizonyára eltért volna, ha tud a másodhúzó számára sanyarú végkifejletről. De ez a megközelítés a felületesek egyszerűsítő sztereotípiája. Csólátóan csak az elsőkre figyel. Am szemléljük az ilyen kérdéseket másképpen is. Csorbítja-e – mondjuk – *Jedlik* érdekeit, hogy tőle függetlenül *Siemens* is megalkotta (s hamarabb jogvédette) a maga dinamóját? Ugye jottányit sem? Vagy *Vörösmarty* „találmányából”, a fröccsből kivitatnánk ugyancsak *Jedlik* részét, a szikvizet – pusztán azért, mert *Joseph Priestley* nyomán, 1799-ben Dublinban már szabadalmaztatták azt? Ugye hogy nem?! Nekünk a Szózat mellé kívánczó marad a költői sor: „Fölfelé fut gyöngy a borban...” A szikvíz csak azért is hungarikum!

S máris ott tartunk, ahonnan elindultunk. Ez a hatvannégy fekete-fehér mezőre álmódott gyönyörűség számomra továbbra is egy csodálatos ép lelkű, sérült ember és odaadó barátja szép szilveszteréhez kötődik – és persze marad a kedvencem továbbra is. Ott a helye a kincsek között, hisz kétség sem férhet hozzá, hogy valódi!

...Caesar Cardini...meg a salade...

ENDRESZ ISTVÁN (ETYI)

...**A** mennyiben halaszthatatlan dolgod van a Maggiore tónál, akkor intézd el, de ha van egy kis időd menj el Aronába...itt van ugyanis Európa legmagasabb szobra ...Carlo Borromeo ...azaz Borromeo Szent Károly ...ő az ezeröttszáz évesben bíboros érsek volt....később meg szent...ez a cirka harminc méter magas szobor egy kis dombon van...ha nem vagy klausztrofóbiás, akkor belül egy szűk kis vaslépcsőn mássz fel....nézz le...lelkendezz hogy ilyen

CAESAR CARDINI
announces the
OPENING
of the
CAESAR CARDINI
CAFE
FRONT AT "B" STREETS
TONIGHT
\$2.50 PER PLATE

Delicious Foods | Jay Eslick and his Music
Properly Prepared Drinks | Outstanding Entertainment

NEVER A
COVER CHARGE

Call Franklin 3998
for reservations

ARMANDITA CHIROT
Leading a Brilliant
FLOOR SHOW

The following firms extend congratulations
and best wishes for continual success:

<p>Kitchen & Bar Equipment by Ingle Manufacturing Co. 800 W. Grape Main 7153</p> <p>Fear Pearson GENERAL CONTRACTOR 2541 Marston Street Milwaukie 1928</p> <p>Richard E. Seol Studios 1941 First Avenue Main 5662</p> <p>Arden Farms, Inc. Main 8111 1128 N. Street</p> <p>Leo Greenbaum Fruit, Vegetables and Produce 124 J St.—Phone Y-4181</p> <p>Hage's, Ltd. Fr. 1281 5th and K</p> <p>Point Loma Fancy Fruit and Vegetables—Sea Food Supplied to Café and Canteen By Klamber Wangerstein Co.</p> <p>H. J. O'Neil, Finisizer 109 Arden</p> <p>Noah's Ark Super-Cold Co. Commercial Refrigeration 111 1/2 St. Fr. 118</p>	<p>Chase & Sanborn's Coffee Will be sold exclusively at Caesar's STANDARD BLENDING OF CALIFORNIA 88 West O Street Franklin 1248</p> <p>Trumble and Heating Installed by Helibron Heating & Plumbing Co. 1442 Fifth Ave. Franklin 1108</p> <p>H. L. Benbough Company, Inc. Main 5112 8 St. at 6th Ave.</p> <p>Homes Furnished Complete</p> <p>Italian Importing Co. Fr. E. De Falco, Prop. Importers and Wholesalers of Fancy Groceries 141-143 West F Street, Corner State</p> <p>COMPLIMENTS TO YOU M. FORNACA Peoples Fish Co. 80 Harbor—Phone Main 4112</p>
<p>E. De Rocco Sign and Printing by Economy Sign Co. J. C. DeLoe and W. A. Martin 1114 India—Main 1268</p>	<p>A Friend Auburn-San Diego Co. Auburn-San Diego Oreana, Calif., Fr. 1112 and Fr. 1113</p>

szépet még az életben soha....ezért érdemes volt....már az ezerhatszáz évesekben is ilyeneket tudtak...hallgatható sok nyelven...csodálkozz a japón, hogy már egy órája fotózik..lőtt már tizenötezer képet....és a nyakában van egy nagy látszó, egy kisebb...és még három felismerhetetlen eszköz....asztán mássz le és indulj el Locarno felé....majd úgy negyven kilométer után megpillantod a táblát: BAVENO....

....na itt született 1896-ban Caesar Cardini....az akkori olasz szokásnak megfelelően hét testvére volt...1913-ban fiatalon két testvérével Amerikába hajózott....New Yorkban nem sikerült a becsekkolás...továbbment Montrealba...majd vissza Milánóba....egy étteremben szakácskodott évekig...1919-ben újra Amerika...először Sacramentóba ment...itt egy olasz éttermet vezetett....de jött a gáz...mert 1920-január 16-án életbe lépett a szesztila-

lom....szerintem az amcsik ezt is tölünk koppintották, mert nálunk a Tanácsköztársaság alatt 1919. március 21. és augusztus 1. között volt szesztilalom....a jó Cesare a tesóival átdzsalt a mexikói Tijuana-ba ...itt lehetett mindent csinálni....testvérével, Alessandroval hotelt és éttermet nyitottak....kiváló olasz és francia konyhával....dübörgött a cucci...átjártak a rajok...zene...pia...csajok...kártatermek...comme il faut...közben 1924-ben megnősült, egy illinoisi születésű lányt vett el, aki áruházi zenész volt....(jó választás...a babsav mindig kell) Camille D. Stump....egy lányuk született...Rosa Maria Cardini...végül az ő elbeszélése alapján derült ki a Cesare-saláta születése (ja bocsi...azt közben feltalálta)....állítólag egy rumlis napon úszott a konyha, és a jó Cesare egy gazdag törzsvendég csapatnak nagy kamanusz hókuszpókusszal az asztalnál keverte...miután minden elfogyott...csak római saláta volt...improvizált...és lám...lám...Maria szerint szardella sem volt a cuccban....nemhogy paradicsom meg uborka....meg csirke...meg rák...de ez engem hidegen hagy, mert én a köröm, pacal, máj, tüdő vonalon dolgozom....azért a korabeli receptet feldobtam....nézd meg ha érdekel...tizentöt éven keresztül ment a kasza...de

akkor a mexikói kormány keményített, és új szerencsejáték meg a vendéglátást érintő szigorításokat hoztak...de nem volt nagy tré, mert az államokban 1933-ban vége lett a szesztilalomnak....vissza San Diegóba...ahol a három Cardini testvér nagyot álmodott....egy vérbeli amerikai lokál...a legjobb zenészekkel...táncosokkal és kiváló étteremmel, hibátlan piaválasztékkal...itt alkalmazták először a Happy Hour elődjét...este hét óráig

25 centért nyomták a koktélok....kiváló hely volt....dőltek a gazdagok ....na nem is tetszett a helyi rossz fiúknak....úgy hívták őket hogy maffiózók....először a zenekart fenytették meg...majd az éttermi dolgozókat....a Cardini-testvérek már láttak néhány dolgot az amerikai meg mexikói éjszakában...és meghozták a döntést....cuki bezár és elad....a sors fintora...most figyelj....később lebontották és a városi börtön van a helyén...stílusos nem??...

...a Cardini család elköltözött Los Angelesbe...1938-ban...Cesare már egy kicsit elfáradt az éttermesben és levédette a szósztát...megalapították a Caesar Cardini Food Inc.-t és ezerrel ráálltak az értékesítésre....szerte a nagyvilágban....a lány Maria volt a motor....a nagypenge papa...mert Cesare az volt...a mindig talpraálló olasz...aki nem a kanyhalovaskodással, hanem a szaktudásával és roppant szorgalmával érte el a sikereit...a négyezer lakosú kis olasz faluból elindult....és hollywoodi hírességeket, politikusokat, világhírű művészeket etetett és szórakoztatott magas szinten....egy csúnya novemberi napon 1956-ban stroke-t kapott...kórházba került...itt ment el...sajnos....büszke lehet hogy a mai emlegetik a nevét a nagyvilágban....hát így....

Király imposztorok

MÉSZÁROS MÁRTON

A magukat királyi sarjnak kiadó pusztá felsorolása oldalakat tucatjait adná ki, ezért mi csak arra vállalkoztunk, hogy az előző század leghíresebb álhercege és álhercegnője nyomába eredjünk. *Harry Domela* a német császári trón örökösének, *Anna Anderson* pedig az orosz cár legkisebb lányának adta ki magát.

KORONAHERCEG A BÖRTÖNBŐL

Az *álherceg* című, *Harry Domela élete és kalandjai* alcímű kötetet maga az „érintett”, Harry Domela írta a kölni fogházban 1927-ben, januártól júniusig. Ugyanebben az évben, a százezres berlini kiadás után aranyozott gerincű vászonkötésben egy hazai kiadó is megjelenteti, *Keleti Márton* fordításában. Na, de ki a címbeli Domela? Mint, ahogy maga ismerteti: 1904-ben vagy 1905-ben, német szülők gyermekeként született a nyugat-lettországi Kurzeme Bauskában. „Még nem voltam egészen tízesztendős, amikor kitört a világháború. A kis határmenti országrészben, ahol otthon voltam, éltem át az orosz hadsereg föl vonulását.” 15 évesen már a Freikorps, a német szabadcsapatok oldalán harcol a baltikumi felkelők ellen. Csak az első világháború végén költözik Németországba – édesapja ekkor már régen halott, bátyját az oroszok elhurcolták és megölték. Szülei hazájában életkora miatt a hadsereg nem fogadja tárt – plasztikusan: semmilyen – karokkal, ezért alantás munkák elvégzésére kényszerül. Nem nagy kunszt rájönni: nem fülhet a foga a piszkos melóért, hiszen rendre nemesi sarjnak adja ki magát.

Korff báró, hangzatos név, de Harry Domela számára nem jelenthet feltétlen örömet, hiszen többek között ennek a névnek a jogtalan viselése miatt számtalanszor bebörtözzik. *Lieven* herceg, a messzi Lettországból, sza-

HARRY DOMELA

badlábban már így mutatkozik be a heidelbergi értelmiségnek, azt állítva, hogy rangjától a weimari köztársaság megfosztotta. A grófok, bárók, hercegek hisznek neki, talán nem is nehéz meggyőzni őket, mert egyből meglátják benne *Vilmos* herceget, a trónfosztott II. Vilmos császár unokáját. A dübörgő 20-as években még nem számít beláthatatlanul réginek a porosz királyok és német császárok kora. A monarchista szervezetek éltetnék a *Hohenzollern*-házat, és tehetnék is joggal, hiszen a császár csak 1941-ben halálozik el, fia, Vilmos koronaherceg meg 1951-ben, az utóbbi gyermeke, az említett Vilmos pedig csu-

pán egy évvel fiatalabb Domelánál, aki rendkívül módon hasonlít rá. Történetünk idején a monarchia intézményének milliószerű támogatója akad.

És ha egy arisztokrata azt gondolja, hogy inkognitóban a városában jár a koronaherceg jóképű fia, mihez fog? Megvendégeli, megkocsikáztatja, elszállásolja az otthonában, és továbbadja a pletykát a többi főúri családnak. Tübingiában és Poroszországban a méltóságok és üzletemberek – így gondolkodva – kézzől kézre adják az álherceget, mindaddig, amíg a hirtelen felkorbácsolt monarchiaszimpatia nyomába eredő sajtó le nem rántja a leplet az imposztorról. Domela időben észbe kap: Franciaország felé veszi az úti célját, hogy csatlakozhasson a kétes egzisztenciákat is befogadó Francia Idegenlégióba. Nem jár sikerrel, mert amint fellép a vonatra, a hatóságok lefűlelik. A következő hét hónapot egy kölni börtönben tölti, a tárgyalására várva írja meg a hivatkozott önéletrajzát. A bíróság végül felmenti: a csalásai ártalmatlanok voltak. Domela könyve viszont nem egészen, hiszen olyan sikereket ér el, amivel szerzője rögtön eladhatja a megfilmesítés jogait. A kalandos életből több film készül. Az álherceg című 1927-es némafilmben például Harry Domelát Harry Domela játszhatja.

Az 1930-as években, maga mögött hagyva a bulvárt, Németországból Hollandiába emigrál, ahol természetesen hamis papírokkal *Victor Zsajka* néven kezd új életet. *Jef Last* holland író a bizalmába fogadja, ő ismerteti meg a Nobel-díjas francia íróval, kritikussal *André Gide*-del. Lasttal együtt harcolnak a spanyol polgárháborúban, az előzmények szempontjából némileg pikáns módon a köztársaságpártiak oldalán. Később Belgiumba, majd Franciaországba kerül, de a Vichy-kormány internálja. Ha nincs Gide, később nem juthatna Mexikóba, onnan pedig Venezuelába, ahol tanárként talál állást. 1978 óta nem ad életjelet magáról, vélhetőleg már hosszú ideje nincsen az élők sorában.

CÁRLÁNY A DILIHÁZBÓL

1920. február 17-én, az esti órákban egy fiatal nő teste csobban a Spree vízébe. A berlini járőrelők látták, hogy a nő a partról vetette magát a fagyos vízbe. Egyikőjük, amilyen gyorsan csak

tudja, kihalássza. A nő hálás mosollyal néz a körülötte állókra, de nem szól, hiába firtatják az öngyilkossági kísérlet okait. Órák telnek el, mire megszólal: „Nem emlékszem semmire.” A Lützowstrassén álló Erzsébet kórházban papírok és öntudat nélkül roppant nehéz segíteni rajta, ezért onnan – további kivizsgálás és gyógykezelés céljából – átszállítják a Berlin közelében lévő dalldorfi ideggyógyintézetbe. „A beteg testsúlya 55 kilogramm, magassága 1 méter 57 centiméter, nyugodtan viselkedik, de nem hajlandó megmondani a nevét, korát, lakhelyét, és még arról sem hajlandó beszélni, hogy miért akarja az adatait titokban tartani” – jegyzik az adatlapjára. Mire egyértelművé válik, hogy senki nem keresi, nem tűnt el sehonnan, nem szökött meg sehonnan, már az „Ismeretlen” néven szerepel a betegek sorában.

Idővel meghökkentő dolgokat produkál: álmában elmotyog egy-két szót. Orosz szavakat mond, német akcentussal, legalábbis ezt hiszik. Amikor megemlítik neki, nem válaszol, és zavarba esik. Mindenki úgy gondolja, hogy el akar titkolni valamit, például a származását. Ezt a teóriát látszik alátámasztani, hogy a kartoték szerint munkásnőként dolgozott, de törekeny testalkata, aprócska keze és finom modora rácsafol erre. *Halász Zoltán* azt írja a *Királynők, királynék* című olvasmányos könyvében, hogy amikor az Ismeretlen megpillantja az újságokban az orosz cári családot ábrázoló képeket, „feltartóztathatatlan zokogásba” tör ki.

Mint ismeretes, 1918. július 17-re virradóra a bolsevikok agyonlőtték az akkor már trónjáról lemondott és házi őrizetben tartott orosz cárt, *II. Miklóst* és családját, szolgálóit és orvosukat. *Alekszandra Fjodorovna* cárné heszeni nagyhercegnőként jött világra, ezért a família tragikus sorsa igencsak érdeklí a német olvasókat. De az első világháború utáni Németországban nem csak németek olvasnak napilapot és társasági sajtót, hiszen nem olyan régen félmilliónál is több orosz emigráns kapott lehetőséget egy ottani, új életre. *Clara Peuthert*, az Ismeretlen szoba- és betegtársa hosszas megfigyelés után arra jut, hogy a folyóból kihalászott a cár atyuska és anyuska másodszülött leánya, *Tatyjana Nyikolajevna Romanova* nagyhercegnő. Amikor elhangzik a „Te...ő vagy!” felkiáltás, a fiatalasszony igenlően

ANASZTASZIJA NYIKOLAJEVNA ROMANOVA

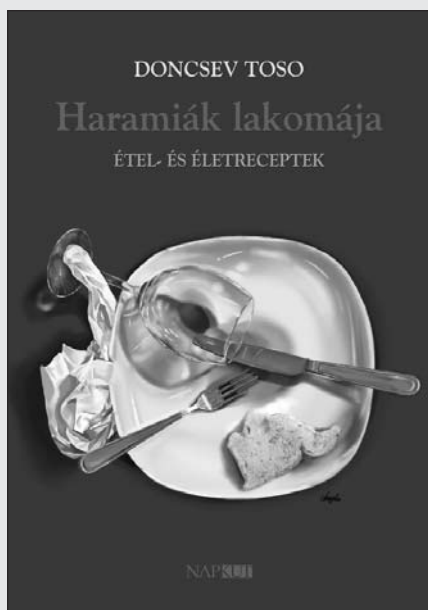
ANNA ANDERSON

bólint, és mutatóujját a szája elé tapasztja. Clara betartja a hallgatási fogadalmat, nem úgy, mint az érintett, aki elmeséli a másik betegnek, hogy attól tart, megölik, ha kiderül, hogy valóban ő a cár leánya. *Nicholas von Schwabe*, az emigráció prominens tagja meglátogatja az elmeorvosintézetben, és csont nélkül elhiszi, hogy a nagyhercegnővel van dolga. Olyannyira, hogy biztatására *Zinaida Tolsztoj*, a néhai cárné barátnője is felkeresi, bár *Sophie Buxhoeveden* bárónő, a lány korábbi udvarhölgye úgy véli, mégsem lehet Tatyjana, hiszen ahhoz túl alacsony, és még az angolul, franciául és oroszul feltett kérdésekre sem kap választ. A bárónő távozása után a beteg kijelenti: „Nem állítottam, hogy Tatyjana volnék.”

Thea Malinovsky, az egyik dalldorfi ápoló később azt nyilatkozza, hogy a páciens 1921-ben már arról beszélt neki, hogy ő *II. Miklós* legkisebb leánya, *Anasztaszija Nyikolajevna Romanova* nagyhercegnő. Schwabe első között jelenti ki, hogy a cár kisebbik leányával van dolguk. *Marija Fjodorovna*, *III. Sándor* cár idős felesége, vagyis *Anasztázia* nagyanyja viszont a kezdetektől mereven elutasítja annak a lehetőségét, hogy az unokáját kezelték volna az elmeorvosintézetben. De nem azért, amiért gondoljuk... 80 éves korában bekövetkezett haláláig ugyanis azt hitte, hogy nem ölhettek meg fiát, menyét, unokáit azok, akik valaha úgy szerették és tisztelték a dinasztiát. Szerinte megmenekültek és álnév adta biztonságban élnek.

Az *Anasztázia*val azonosított mégis sorra tartja az audienciákat, s udvari emberek és több családtag számára hitelt érdemlően bizonyításra kerül a személyazonosság. Időről időre beszél a jekatyerinburgi véres éjszakáról is, szóba hozva egy *Alekszander Csajkovszkij*nek nevezett, lengyel származású katonát, aki megmentette. (Magát *Anna Csajkovszkij*nek, később *Anna Anderson*nak titulálja, hozzátéve, hogy az Anna az *Anasztázia* rövidítése.) Sokan akarják szívvel-lélekkel hinni, hogy az uralkodócsalád egyik kivégettnek hitt tagja mégis életben maradt, de egy nyomos ellenérv rövid időre őket is elbizonytalanítja. Az ifjú hölgy nem hajlandó oroszul beszélni, de a németben a főnevek nemek szerinti besorolását is gyakran eltéveszti. *Karl Bonhoeffer* és *Lothar Nobel* pszichiáterek szerint az átélt sokkhatás miatt csökkentek a kognitív képességei.

Arthur von Kleist báró, ugyancsak orosz emigráns, öntetlenül befogadja a berlini otthonába. Nem lehet rossz egy fedél alatt egy királyi fenséggel, *Kleist* is így gondolta, mert bestsellert ír az *Anasztázia*-sztoriból! *Romanov de Beauharnais Leuchtenberg* herceg szolidaritásból ad szállást neki – és nem azért, mert biztos a származásában. A herceg felesége nem szívleli a jövevényt, mindennaposak az összezőrdülések. *Pierre Gilliard*, a cár gyermekeinek francia nyelvtanára is meglátogatja a fiatalasszonyt és sejthető, mit gondol, hiszen később „ál-Anasztázia” fog könyvet írni. Nem kérdés, hogy miért ellenkeznek ilyen sokan

ÁBRÁNDOZÁS

„Az öregségben az a szörnyű, hogy ebben a korban már nem lehet ábrándozi” – állapítja meg keserűn *Ilija Volen*, a jeles bolgár prózaíró és aforizmaszerző. Milyen igaz a megállapítás, hiszen ábrándozi vénséges vénként is lehetne, ám cseppet sem érdemes! Tudjuk, szemernyi esélyünk sincs arra, hogy a legszerényebb álmainkból is megvalósuljon bármí.

ERŐ

A nő ereje fiatalágában és szépségében rejlik, a férfié a gazdagságában és a hatalmában. A nőt az idő uralja, a férfit a sorsa. Mindkettőjüket az élet végessége. A javakkal, az adottságokkal és a tehetséggel való helyes sáfárkodás képessége a valódi bölcsesség, amely szépség, gazdagság és hatalom nélkül is megszerezhető – az évek múlásával és az életünkről, a világról kialakított valós szemlélettel.

SÍRHELYNYI KRUMPLIFÖLD

Az 1-es út mentén, a bicskei elágazásnál sírköves kínálja portékáit: márvány síremlékeket és olcsó krumplit, az utóbbit a piacra képest fél áron. Porból vétettünk és porrá leszünk, int a Szentírás, de lám haló porainkból – potom pénzért – lepedőnyi sírhanton burgonya is terem. ❀

meglátni a nagyhercegnőt benne: pletykák keringenek arról, hogy II. Miklós milliókat helyezett el külföldi bankokba, hogy biztosítsa gyermekei megélhetését. A Herald Tribune cikksorozatát közöl Anasztáziáról, egy Amerikába kivándorolt orosz ex-hercegnő pedig meghívja magához. A titokzatos idegen a Park Avenue egyik luxus-apartmanjában és egy fényűző Long Island-i birtokon találja magát, az amerikai felsőosztály körében. *Edward Fallows*, a sikeres ügyvéd vállalja, hogy a legfelsőbb szintre viszi Anasztázia ügyét és eléri, hogy megkaphassa a Romanovoknak – az Angol Bankban őrzött – busás pénzét. Részvénytársaságot alapít, és megkéri gazdag ügyfeleit, hogy belátásuk szerinti összeggel lépjenek be, mert amint megszűnnek a Romanov-milliók, örömmel kifizeti a részeseidésüket.

Ahogy ígéri, '38-ban pert indít a pénzintézet ellen, azt követelve, hogy érvénytelenítsék a végzést, amely a meggyilkolt cár örökösei közül kihagyja az egyetlen egyenes ági leszármazottat, Anasztázia nagyhercegnőt. Mire harminc év elmúltával ítélet születik, az ügyvéd már nincs az élők sorában, de az őt követő sem. Időközben több film is készül a szövevényes történetből (pro- és kontra egyaránt), *Ingrid Bergman* pedig Oscar-díjat kap az *Anasztázia* címszerepéért. Alanyunk addigra bejárja a fél világot, feleségül megy egy amerikai leszármazáskutatóhoz és a Fekete-erdő egyik falvában talál békére. Ott királyi és főnemesi vendégek adják sorra a kilincset, macskák százai (!) lepik el az évek során roskataggá váló házát. Életét mégis Virginia államban fejezi be, ott derül ki, hogy a bíróság harminc év után elutasította a keresetet, tehát nem nyer bizonyítást, hogy orosz nagyhercegnő volna. 1984-ben, 87 évesen ugyanott hal meg. Utóbb kiderül, hogy *Franziska Schanzkowskának* hívhatták, lengyel volt, és a munkásosztály tagja.

ROMANOV-ÖNJELÖLTEK

1991-ig kell várni arra, hogy a szovjet birodalom széthullása után megtalálják a Romanovok jelöletlen sírját, majd DNS-vizsgálatokkal igazolják, hogy valóban a cár és a cárné, valamint három lányuk és a személyzet leggyilkolt tagjai nyugszanak ott. Egy má-

sik hercegnő és *Alekszej* cárevics maradványai viszont hiányoznak, de '94-ben egy másik jelöletlen sírban megtalálják a trónörökös és *Mária* nagyhercegnő tetemét. 2008-ban a cárt és családját jogtiprás áldozatának ismeri el és rehabilitálja az orosz legfelsőbb bíróság. A kivégzés centenáriuma több ezren gyűlnek össze a helyszínen, az Ipatjev-ház helyén épített templomnál. Ma mindannyian az orosz ortodox egyház szentjei.

Azonban nem csak egy ál-Anasztázia tartotta lázban a világot. *Nagyezsda Vasziljeva* nem talált „értő fülekre”, ezért leveleket írt *V. György* brit királynak. Később csavart egyet a sztoriján: egy rigai kereskedő lányának adta ki magát, de idővel visszatért az alaptörténethez. 1971-ben, elborult elmével egy kazani elmegyógyintézetben halt meg. *Marga Boodts*, *Granny Alina*, *Maddess Aiort* mind azt állította, II. Miklós valamelyik leányai, *Larissa Tudorról* pedig a halála után kapott szárnyra a pletyka, miszerint ő volt *Tatyjana*. *Michael Goleniewski* hármassügnök, aki szovjet és lengyel információkat szivároztatott az amerikai Központi Hírszerző Ügynökségnek (CIA), a '60-as években állt elő azzal, hogy ő a cárevics, akit *Jakov Jurovskij*, az egyik bolsevik gyilkos menekített ki a halál torkából. Később találkozott *Eugenia Smithszel*, aki ugyancsak Anasztáziának tartotta magát. A férfi azt nyilatkozta a *Life*-nek, hogy Smith valóban a „nővére”, „Anasztázia”, az asszony pedig ugyancsak felismerte Goleniewskiben a „kisöccsét”, „Alekszejt”.

A sort hosszan lehetne folytatni. *Anatolij Ionov* például azt állította, hogy a tizenkilenc évesen megölt Anasztázia fia, és levelet írt *Vlagyimir Putyin* volt orosz miniszterelnöknek, jelenlegi köztársasági elnöknek és azt kérte, hasonlítsák össze a DNS-ét a jekatyerinburgi maradványokéval. A 2000-ben elhunyt *Natalja Bilikodze* 95 évesen kezdte el használni az Anasztázia nagyhercegnő nevet. Szövetmintái nem mutattak egyezést egyetlen Romanovéval sem.

A világtörténelem színpadán tucatnyi csaló tűnt fel, akinek angol, albán, portugál, svéd monarchisták is áldozatul estek. Gyanítható, hogy a köztársaságok korában sem csilapodik az imposztorok munkakedve. ❀

NAGY LEA

Hegycsúcs

A nap, fehér fény-leplet borít rám.

Pulzáló tengervíz szállítja a feledés sós-hideg illatát.
A sirályok lányhangon felkacagnak.

Minden lovag nyugodtan alszik az úrhölgy vulvája szélén.
Minden varázsló a sziklák tetején gyűlik össze,

és álmokat gőzölnek a továbblépéshez. Veszélyes álmokat és a gonoszokat is.
Mindenki vonul, mindenki koldul. Apró léptek zaja a ravatalozónál.

A báb-madár a hegycsúcs tetején ráeszmél a vízi-madár lét ellentmondásaira.
A tenger lüktet. Lüktetek én is.

A nap, fehér fény-leplet borít rám.

The shining

(Krzysztof Penderecki emlékére)

A piszkos pataktól nem messze áll a fekete hattyú.
Zuhanó esőcseppek hullanak kisebesedett tollai alá.

Csőrével páfrányok után kutat.
Bódultan nyögnek, amikor jön és leszakajtja őket.

A nap utolsó sugara is eltűnik a pára-felhő mögött.
A sziürke égbolt lassan sötétül el teljesen – végül egészen feketévé.

A fák gyökerei csendesen másznak ki a földből,
egyre hosszabbra és messzebbre elkúszva testüktől.

A madár reszketve áll. Piros nyelvével
nyaldossa a páfrány utolsó darabkáját.

Lábára lassan tekeredik rá a szomorúfűz fekete gyökere.
A patak hulláma fokozatosan elfedi tolla maradványait.

FOTÓ: NAGY ANNA

NÉVJEGY

Nagy Lea 2000-ben született Budapesten. 2016 óta publikál verseket különböző folyóiratokban (Spanyolnátha, Magyar Napló, Tiszatáj, Jelenkor, Irodalmi Jelen, Élet és Irodalom, Eső). Tizennyolc éves korában jelent meg első verseskötete, a *Légörvény*. 2019-ben megkapta a Magyar Írószövetség az előző év legjobb verseskötetéért járó Debüt-díját. Második kötete, a *Kőhullás* idén került a boltokba. Képzőművészként több önálló és társas kiállítása is volt.

Exkluzív újdonságok

GUERLAIN

A **GOLDEN BLOOM** kollekción
– A Guerlain 2020-as
limitált karácsonyi kínálata

A GUERLAIN jól ismert „Arany méhecskéje” a CHAMPS-ÉLYSÉES-ről elindul, hogy szétszórja arany csillámain és vidámságát a világ minden táján...

Hangsúlyozd szemeidet a **GOLDEN BEE PALETTE** mágikus pigmentjeivel!

10 szemhéjfestéket találsz ebben a mesés palettában, egy részük természetes árnyalat a könnyedebb sminkhez, amíg az alkalmi smink imádói is megtalálják a magukhoz illő ünnepi színeket is.

Mattok, szatén fényű színek és irizáló árnyalatok; minden elképzeléshez, nappali vagy esti smink elkészítéséhez. Ami pedig az ecsetet illeti, a megszokott kétvégű ecset érkezik a palettával: az egyik végén szivacsos applikátorral, a másik végén pedig sörtés ecsettel a precízebb munkához vagy a vonalak elsatírozáshoz.

● **GOLDEN BEE MÉTÉORITES** ●

- Az emblemikus 02-es árnyalatú színharmoniaát alapul véve és arany gyöngyökkel gazdagítva született meg a Golden Bee Météorites.
- A finomra őrölt púderszemcsék láthatatlanul vesznek körül az arc bőrt, ami gyönyörű és visszafogott arany ragyogást eredményez.

● **TERRACOTTA GOLDEN BEE** ●

- Az arc kiemelkedő pontjain, mint az orrnyereg, az áll és a homlok, a Terracotta Golden Bee rezes árnyalatai üdítik az arc bőr megjelenését, kivétel nélkül a világosabbtól a mélyebb tónusú bőrig. Ha a púder elfogyott, ki-váló kincsesháló válik a csomagolásból.

CHANEL

LES CHAÎNES DE CHANEL

A LES CHAÎNES DE CHANEL bronzosító arcpirosító kifejezetten az ünnepi hangulathoz készült, egy láncmotívummal nyomott exkluzív kreáció. Arany ragyogása finoman kiemeli az arc kontúrját, rózsás tónusa pedig káprázatos hatást kelt. „Ez a nagyszerű bronzosító tökéletes, szikrázó fényt ad az arc kiemelendő területeinek, és természetes, rózsás pír varázsol az arcra” – emeli ki Lucia Pica, a Chanel sminkdizájnere.

OMBRE PREMIÈRE

Az új OMBRE PREMIÈRE szemhéjfestékek fenséges és pazar arannyal szőtt árnyalatokkal varázsolnak el az ünnepekre. Lágyság és sejtető textúrája intenzív, ragyogó színekbe öltöztet, merész, hipnotikus pillantást varázsol. Az exkluzív kollekción mindegyike lánc motívummal nyomott az extra eleganciáért.

ROUGE ALLURE Rouge d'Or

Az elegancia végső lépése mindig a ROUGE ALLURE. Coco Chanel imádta az arany színt, ennek adózik most ez az ünnepi kollekción, melynek tündöklő, időtlen színeit csillogó arany gazdagítja. A fényűző, egyben modern árnyalatok intenzív, fényes színt adnak az ajkaknak, melyek szinte lángolnak az izzó piros árnyalatokban. Az arany szín a ROUGE ALLURE ikonikus fekete tubusának széleit is kiemeli.

LE VERNIS Chaîne d'Or 773

Egy kollekciónak, melynek középpontja az arany, a körömlakk a fénypontja. A csillogó antik arany lakk az ünnepi smink utolsó simítása, a kollekción tökéletes záró eleme. A LE VERNIS Chaîne d'Or elegáns, szikrázó, fényűző, egyszóval pompás.

az ünnepekre

CHANEL

Le parfum cheveux / HAJPARFÜM

A N°5 gazdag hajpermet illatossá és ápolttá teszi a haját. Üvege sejtelenesen áttetsző, összetevőit pedig egy rózsza és jázmin alkotta virágkomplex gazdagítja, melytől a haj selymessé és fényessé válik.

La crème corps / TESTKRÉM

A N°5 testkrém igazi érzéki élményt nyújt, visszaadja a bőr komfortérzetét. Bársonyos, gazdag textúrája puhává varázsolja a bőrt és intenzíven hidratál akár 8 órán át. Összetevőit egy rózsza és jázmin alkotta virágkomplex gazdagítja, mely még jobban kiemeli a N°5 illatát.

L'émulsion corps / TESTÁPOLÓ

A N°5 testápoló összetevőit ugyancsak a rózsza és jázmin alkotta virágkomplex gazdagítja, melynek köszönhetően 8 órán át hidratálja a bőrt. A púderrózsaszín üveg „Twist & Slide” kupakot kapott, mely egyszerű adagolást tesz lehetővé.

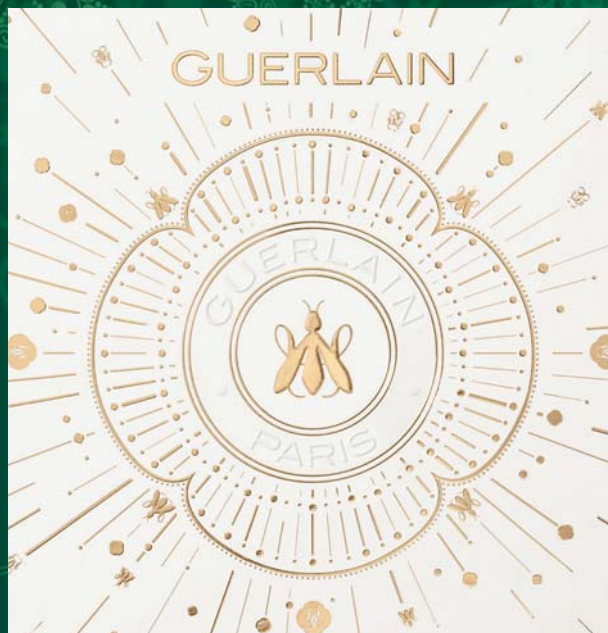

Le gel douche / TUSFÜRDŐ

A N°5 tusfürdő krémes, habzó textúrája lággyá és bársonyos tapintásúvá teszi a bőrt. Gyengéden illatos, ami igazi relaxáló pillanatot varázsol. Az átlátszó üveg „Twist & Slide” kupakot kapott, mely egyszerű adagolást tesz lehetővé.

Le déodorant / DEZODOR

A N°5 dezodor a maga könnyedségével azonnali friss érzést biztosít, közben lágy illatot hagy a bőrön. A reggeli rutin elmaradhatatlan része, lágy, friss jegyei tökéletes harmóniában állnak a N°5 virágosságával.

Mon
GUERLAIN

Mon Guerlain karácsonyi csomag

Egy kedves név – Egy ikonikus üveg.

Mon Guerlain – A név, amely úgy suttog, akár a simogatás a bőrön. A név, amely közel 200 évnyi történelmet idéz fel, amely tele van tapasztalattal és sikerrel, szaktudás és bőkezűség jellemzi. Egy illat, ami hódolattal adózik a mai nők előtt, azzal, hogy egyesíti az erő feszes vonalait és az érzékiség görbéit, megidézve az erős, szabad és érzéki nőiességet.

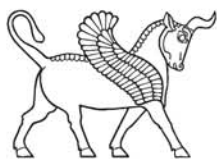

Új kortárs és klasszikus irodalmi sorozat

Osiris literatura

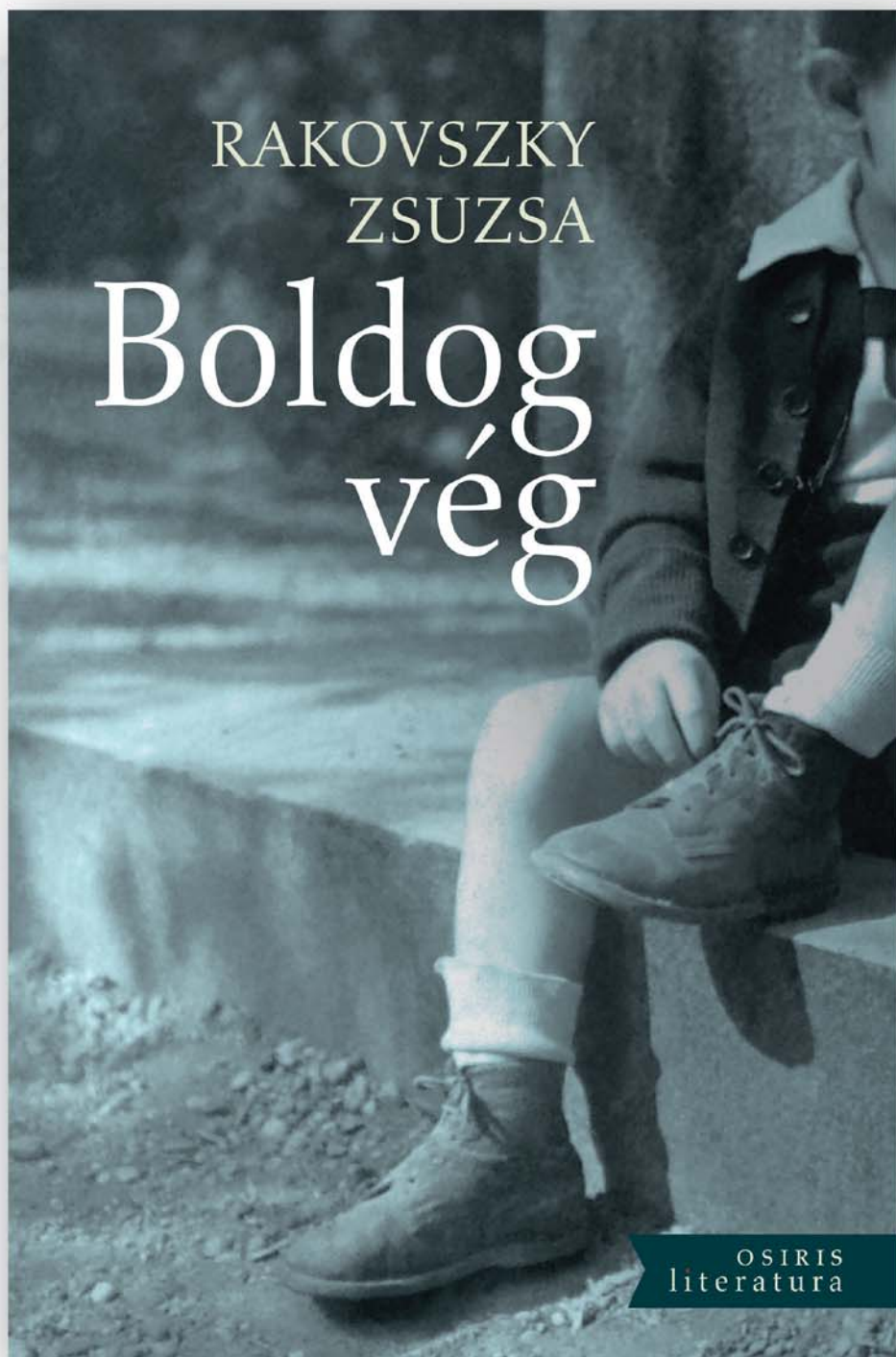
RAKOVSZKY
ZSUZSA

Boldog vég

www.osiriskiado.hu

facebook.com/osiriskiado

OSIRIS
literatura

Előkészületben

Csehov, Anton Pavlovics: A sztyepp. Kisregények • Kaffka Margit: Regények

A Nemes Galéria fő profilja a 19-20. századi magyar festmények és grafikák adásvétele, kiállítása, valamint folyamatosan megtalálhatók kínálatában 17-20. századi külföldi mesterek alkotásai, különleges műtárgyak, Zsolnay és Gorka kerámiák.

Elméleti és gyakorlati tapasztalataink segítségével arra törekszünk, hogy értékes, átlátható, szakértő szolgáltatást nyújtsunk a gyűjtőközönség számára.

Az alábbi szolgáltatásokkal állunk ügyfeleink rendelkezésére:

- **Ingyenes szakmai tanácsadás, gyűjteményépítés**
- **Művészettörténeti kutatás, festmények eredetiségének meghatározása**
- **Teljes gyűjtemények kutatása, feldolgozása, dokumentálása, szakvélemények készítése**
- **Értékbecslés**
- **Restaurálás, keretezés**

N E M E S
G A L É R I A

Szolgáltatásainkkal kapcsolatos bővebb információért keresse galériánkat!

H-1024 Budapest, Szilágyi E. fasor 3.

Tel.: (00 36) 1 212-3156 • Fax: (00 36) 1 212-4826

H-1055 Budapest, Falk Miksa utca 28.

Tel.: (00 36) 1 302-8696 • Fax: (00 36) 1 302-8698

info@nemesgaleria.hu • www.nemesgaleria.hu

**FOLYAMATOSAN KERESSÜK MEGVÉTELRE MAGYAR FESTŐMŰVÉSZEK
KIEMELKEDŐ KVALITÁSÚ ALKOTÁSAIT.**

MEGHOSSZABBÍTVÁ
2021. JANUÁR 10-IG!

DÜRER KORA

NÉMET RAJZOK ÉS METSZETEK
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Albrecht Dürer műhelye: Landszäs lovas, 1502

2020.
06. 20.
-
2021.
01. 10.

SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

Főtámogató:

Médiatámogatók:

